

UNIVERSITETET I
NORDLAND

HANDELSHØGSKOLEN I BODØ • HHB

MASTEROPPGAVE

Er kvalitet i barnehagen forenlig med økonomiske effektivitetskrav?

**- En studie med utgangspunkt i ulike
fortolkningsrammer**

Vivi Marie Lademoen Storsletten og Camilla Helgesen

Masteroppgave i BE306E Økologisk Økonomi
Våren 2012

ABSTRACT

The purpose of his paper is to elucidate how economic values affect the qualitative content of kindergartens. We have compared the principal values of kindergartens with underlying values of neoclassical and ecological economic theory respectively, within a theoretical framework for interpretation. This has formed the basis for the interpretation of our collected empirical data, where we have looked upon value conflicts and priorities with respect to time and efficiency considerations, equipment, staffing and financial scope, diet and meals, as well as the external political and economic context. In order to examine these subjects, we have interviewed managers of different kindergartens in Bodø.

We have found the principal values of the kindergartens to be far more consistent with the values of ecological economics, than with those of neoclassical economics. Furthermore, we found that all managers are experiencing value conflicts related to economic considerations. It is particularly in relation to time constraints and efficiency considerations, staffing and financial scope that such conflicts are experienced, and in many cases, this result in negative consequences for both children and staff. Some managers feel they have to make choices in conflict with their own values. In most kindergartens however, choices are also made across profitability considerations, such as procurement of quality materials as well as excursions and other cost-and labor-intensive activities with the children.

Economic values must therefore be said to have a major impact on the qualitative content of the kindergartens. At the same time there is much ongoing creative problem solving within the kindergartens in order to tackle value conflicts. Some managers focus on collaboration through collegial networks, and find that this can both reduce their experience of conflict and provide concrete proposals for solutions. We believe there is an increasing need for a holistic approach towards complex problems in order to reduce the negative impacts of economic rationality considerations. We end our report with some suggestions to how value conflicts could be better tackled by both managers and society.

FORORD

Denne masteroppgaven inngår som en sentral del av masterstudiet i bedriftsøkonomi ved Handelshøgskolen i Bodø, Universitetet i Nordland. Oppgaven er skrevet innenfor spesialiseringen økologisk økonomi, og utgjør 30 studiepoeng.

Tema for oppgaven er verdier og verdikonflikter. Formålet med oppgaven har vært å undersøke hvordan økonomiske verdier påvirker barnehagens kvalitative innhold, ved å kartlegge verdikonflikter. Som en viktig samfunnsinstitusjon i dag og for fremtiden, er det av stor betydning at kvaliteten i barnehagene blir ivaretatt.

Vi har med utgangspunkt i studiespesialiseringen økologisk økonomi fått lov til å fordype oss i et komplekst saksområde, og det har vært interessant å få sette lys på et tema som har betydning for barn i dag og i de neste generasjoner. Det gir en følelse av takknemlighet. En stor takk rettes til våre informanter som velvillig tok seg tid til å stille opp til samtale, og dele av sine erfaringer.

Takknemlige er vi også overfor veileder professor Ove Jakobsen, som har bidratt til et utviklende og humørfyllt samarbeid gjennom positive tilbakemeldinger og konstruktiv rådslaging. Vi ønsker også takke professor Stig Ingebrigtsen for konkrete og ytterst verdifulle innspill, og doktorgradsstipendiat Are Severin Ingulfsvann for mange inspirasjonsrike bidrag. Takk også til førstelektor Øystein Nystad for god moralsk støtte og morgenkaffe. Vi sender til slutt en stor takk til de der hjemme for tålmodighet og støtte, og vi takker hverandre for flott innsats, og et fruktbart og givende samarbeid.

Bodø 21. Mai 2012

Camilla Helgesen

Vivi Marie Lademoen Storsletten

SAMMENDRAG

Denne oppgaven omhandler verdikonflikter i barnehager i Bodø. Vi har ønsket å se nærmere på hvordan økonomiske verdier påvirker barnehagens kvalitative innhold, og da med særlig fokus på hvilke verdikonflikter som oppleves av de som står i fenomenet, samt hvordan slike konflikter blir håndtert i praksis.

For å belyse problemstillingene har vi innenfor en teoretisk fortolkningsramme sammenlignet barnehagens verdigrunnlag med verdier som ligger til grunn for henholdsvis nyklassisk og økologisk økonomisk teori. Dette har så dannet grunnlag for fortolkningen av innhentede empiriske data, der vi har sett på verdikonflikter og prioriteringer med hensyn til tid og effektivitetshensyn; driftsmidler, bemanning og økonomisk handlingsrom; kosthold og måltider; samt barnehagens ytre politiske og økonomiske kontekst.

Vårt teoretiske rammeverk har vært basert på relevant økonomisk teori, samt kritisk systemteori, paradigmatteori og moralfilosofisk teori. I tillegg har vi tatt utgangspunkt i sentrale skriftlige publikasjoner som barnehagelovens formålsparagraf og rammeplan for barnehagens oppgaver og innhold.

Vi har valgt en kvalitativ metode og en ontologisk hermeneutisk tilnærming til datainnsamlingen. Vi har benyttet semistrukturerte samtaler, med fokus på åpen og likeverdig dialog. Utvalget har bestått av styrere i seks ulike private og kommunale barnehager i Bodø, og vi har tolket deres uttalelser i lys av det teoretiske rammeverket.

Gjennom vår studie mener vi å ha funnet bevis for at barnehagens verdigrunnlag i langt større grad samsvarer med verdier i økologisk økonomi, enn med verdier i nyklassisk økonomi. Videre har vi funnet at samtlige styrere opplever verdikonflikter knyttet til økonomiske hensyn, om enn i noe ulik grad. Det er særlig i forhold til tidspress og effektivitetshensyn, bemanning og økonomisk handlingsrom at slike konflikter erfares, og i mange tilfeller får dette negative følger for både barn og ansatte. Verdikonfliktene må derfor kunne sies å ha stor påvirkning på det kvalitative innholdet i barnehagen.

I forhold til effektivitetskrav ser vi at de ansatte ofte kjenner tidspress på kropp og sinn, og at arbeidsdagen oppleves hektisk og til tider kaotisk. De har sjeldent dager der de har tid til å snakke med alle barna, og også de små påvirkes av høyt stressnivå. Stadige brudd i rutinene forsterker problemet. Langtidsplanlegging og utviklingsarbeid vil ofte svekkes eller utgå. For å møte effektivitetskravene prøver styrerne å spare tid ved å løse arbeidsoppgaver på kreative måter. I mange sammenhenger blir det imidlertid valgt harelabb, noe som blant annet gjør at de ikke får gått så dypt inn i rammeplanen som de hadde ønsket.

Det kommer tydelig frem at styrerne ønsker seg flere hender og fang til barna. Det er ikke nødvendigvis det at de har veldig få ansatte, men det høye barnetallet gjør at det blir for få voksne i forhold til å klare å ivareta alle de små på en god nok måte. Noen ønsker seg derfor først og fremst færre barn i barnehagen, men de aller fleste ville gjerne hatt flere ansatte. Sykefravær fører til stadige behov for vikarer, men dette blir et kostnadsspørsmål som styrerne må vurdere nøye opp mot for eksempel innkjøp av utstyr til barna. Generelt oppleves det økonomiske handlingsrommet som trangt.

Videre har vi sett at effektivitets- og økonomiske hensyn ofte påvirker barnehagens forhold til kosthold og måltider. Det er innført mange tidsbesparende tiltak som omfatter innkjøp av matvarer og måltidenes innhold. Alle barnehagene unntatt én lager egen lunsj til barna, men utover brød og pålegg kan dette ofte bli kjøpe og billige løsninger, som ikke nødvendigvis er det mest sunne og næringsrike.

Vi har også oppdaget at det ytre politiske og økonomiske systemet oppleves som begrensende, urettferdig og lite realistisk. Da særlig med hensyn til bemanningsnorm og rammen for offentlige tilskudd, men også i forhold til manglende forståelse for det som foregår i barnehagene, og det som er mulig å gjennomføre innenfor de gitte rammene.

En del styrere opplever å ta valg som strider mot deres egne verdinormer, og dette oppleves som vanskelig. I de fleste barnehagene tas imidlertid også valg på tvers av lønnsomhetshensyn, blant annet i forhold til innkjøp av kvalitetsmaterieell, samt utflukter og andre kostnads- og bemanningskrevende aktiviteter med barna.

Økonomiske verdier må totalt sett kunne sies i stor grad å ha negativ innvirkning på det kvalitative innholdet i barnehagen. Samtidig foregår det mye kreativ

problemløsning i barnehagene for å imøtekomme aktuelle verdikonflikter i praksis. En del styrere har fokus på samarbeid med andre styrere gjennom kollegiale nettverk, og erfarer at dette både kan dempe opplevelsen av konflikt, i tillegg til at de på denne måten kan oppdage nye og konkrete forslag til løsninger.

Vi mener det er grunnlag for å si at det generelt er behov for en økende grad av helhetlig tenking rundt problemkomplekset for å redusere negative konsekvenser av økonomiske rasjonalitetshensyn med hensyn til barnehagenes kvalitative innhold. Dette innebærer tettere dialog mellom barnehagene og omgivelsene, gjennom styrking av eksisterende nettverk, og videre mener vi det er behov for økt grad av transdisiplinære tilnærminger.

INNHOOLD

ABSTRACT	I
FORORD	II
SAMMENDRAG	III
INNHOOLD	VI
FIGUROVERSIKT	IX
TABELLOVERSIKT	IX
VEDLEGGOVERSIKT	IX
1.0 INNLEDNING	1
1.1 Bakgrunn.....	1
1.2 Problemstillinger.....	3
1.3 Presiseringer og avgrensninger	4
1.4 Fremgangsmåte for å håndtere problemstillingene.....	5
2.0 BARNEHAGEKONTEKSTEN	6
2.1 Barnehagen i Norge	6
2.2 Barnehagens formål og verdigrunnlag.....	7
2.2.1 Formålsparagrafen.....	7
2.2.2 Rammeplanen	8
2.2.3 Kvalitet i barnehagen.....	9
2.3 Statistikk og økonomiske rammevilkår	10
2.3.1 Statistikk.....	10
2.3.2 Økonomiske rammebetingelser.....	11
2.4. Barnehagene i Bodø	12
3.0 METODISK TILNÆRMING	16
3.1 Hermeneutisk tradisjon	16
3.2 Ontologisk hermeneutikk.....	17
3.3 Metodisk tilnærming – fremgangsmåte	20
3.3.1 Casestudier	20

3.3.2 Utvalg.....	21
3.3.3 Kvalitativ metode	23
3.3.4 Forskning ved ansikt til ansikt-metoder. Intervju, konversasjon og dialog	23
3.4 Refleksivitet, validitet og etiske perspektiver	26
3.4.1 Hva kan vi forstå med refleksivitet?	26
3.4.3 Validitet.....	28
3.4.4 Om konfidensialitet og forskningsetikk.....	29
4.0 ØKONOMISKE TEORIER OG MODELLER.....	30
4.1 Økonomiens påvirkning på samfunnslivet.....	31
4.2 Paradigmatteori og vitenskapelige grunnantakelser	32
4.3 Den nyklassiske økonomiens verdigrunnlag	33
4.3.1 ”The Economic Man”.....	33
4.3.2 ”The Social Man”	34
4.3.3 Et mekanisk verdensbilde	35
4.3.4 Moralske valg basert på svake vurderinger og grunn autentisitet	36
4.3.5 Oppsummering – den etablerte økonomiens verdigrunnlag	37
4.4 Den økologiske økonomiens verdigrunnlag	37
4.4.1 Økologisk økonomi.....	37
4.4.3 ”The Ecological Man”.....	39
4.4.4 Et organisk verdensbilde	40
4.4.5 Moralske valg basert på sterke vurderinger og dyp autentisitet.....	40
4.4.6 Sterk bærekraft	41
4.4.7 Oppsummering – den økologiske økonomiens verdigrunnlag	43
4.5 Oppsummering av teoretisk fundament – modeller og forbindelseslinjer.....	43
5.0 SAMSVAR OG KONFLIKT I VERDIGRUNNLAG – EN TEORETISK DISKUSJON.....	47
5.1 Økonomisk teori og Formålsparagrafen	47
5.1.1 Atomisme - holisme.....	47
5.1.2 Instrumentell og iboende verdi.....	49

5.1.3 Kvantitet/maksimering og kvalitet/optimalisering	51
5.1.4 Svake og sterke vurderinger	52
5.3 Oppsummering – Samsvar og konflikt i verdigrunnlag	54
6.0 EMPIRISK MATERIALE.....	55
6.1 Presentasjon av case og informanter	55
7.0 FORTOLKNING AV INNSAMLET DATA.....	60
7.1 Tid og effektivitetshensyn.....	61
7.2 Driftsmidler, bemanning og økonomisk handlingsrom.	72
7.3 Kosthold og måltider.....	98
7.4 Om barnehagens ytre politiske og økonomiske kontekst	107
8.0 AVSLUTNING.....	118
8.1 Oppsummering og konklusjon	118
LITTERATUR.....	i
Vedlegg.....	viii
Vedlegg 1: Samtaleguide	viii
Vedlegg 2: Forespørsel om deltagelse på intervju og samtale i forbindelse med masteroppgave	xii

FIGUROVERSIKT

Figur 1:	Økonomi, natur og kultur sett i sammenheng.....	42
Figur 2:	Verdimodell som representerer nyklassisk økonomisk teori.....	44
Figur 3:	Verdimodell som representerer økologisk økonomisk teori.....	45

TABELLOVERSIKT

Tabell 1:	Andel barn i barnehage i prosent av barn i tilsvarende aldersgruppe (Statistisk sentralbyrå, 2011b).....	10
-----------	---	----

VEDLEGGOVERSIKT

Vedlegg 1:	Samtaleguide til styrene.....	xi
Vedlegg 2:	Info- og samtykkeskriv til styrene.....	xii

1.0 INNLEDNING

1.1 Bakgrunn

I august 2010 vedtok Regjeringen ny formålsbestemmelse for norske barnehager. Denne legger de overordnede føringer for oppgaver og innhold, og fastsetter barnehagenes egenart, samfunnsmandat og verdier for barns læring og utvikling.

I Norge er det er lagt opp til full barnehagedekning, og alle barn under skolepliktig alder kan nå gå i barnehage, dersom foreldrene ønsker det. Flere og flere fra spedbarnsalder begynner i barnehagen og for de fleste barn innebærer det oppholdstid over 41 timer per uke. Barnehagene har en viktig samfunnsfunksjon i den form at det norske samfunnet er bygget oppunder at begge foreldre skal være i arbeid, og da helst i full stilling. Barnehagene er også et enormt sosialt prosjekt og en av de viktigste institusjoner i begynnelsen av et stadig økende antall menneskers liv, med tanke på den grunnleggende læring og dannelse som skjer tidlig i livet.

Ifølge Kunnskapsdepartementet skal barnehagene drives under mottoet ”Lav pris - høy kvalitet” (Halvorsen, 2011). Det er barnehageloven og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver som legger de statlige føringer som skal sikre kvaliteten i barnehagetilbudet og oppfyllelse av barnehagens samfunnsmandat.

Det er da interessant å se nærmere på verdigrunnlaget i barnehagelovens formålsbestemmelse, som peker på i hvilken retning regjeringen ønsker at samfunnet skal utvikle seg fremover.

Økonomien har svært stor samfunnsbetydning, da den griper inn i og legger føringer, muligheter og begrensninger for de aller fleste samfunnsområder, herunder barnehagedrift. Dessverre kommer stadig flere tilfeller av kritikkverdig barnehagedrift i søkelyset, med særlig fokus på at økonomiske hensyn blir tatt på bekostning av andre verdier. Det stilles stadig større krav til kostnadseffektiv drift. Vi leser for eksempel det Jensen (2011) skriver i Fagforbundet, om tilfeller hvor barnehageeiere ser det som mer viktig å tjene penger enn å ivareta innholdet i barnehagene, og hvor dette i sin ytterlighet fører til både økonomisk kriminalitet og rovdrift på ansatte, med utrygge barn som konsekvens. Videre hevdes det at barnehagene befinner seg i et

krysspress hvor de har sterke føringer fra barnehagenes rammeplan med hensyn til innhold, samtidig som at de har en økonomi som gjør det vanskelig å gjennomføre det som barnehagens rammeplan pålegger dem (Kvaran, 2009).

Vi ønsker med bakgrunn i dette å drøfte barnehagelovens formålsbestemmelse og verdigrunnlag opp mot noen av de verdiene som ligger til grunn for den rådende økonomiske samfunnskonteksten som barnehagene opererer innenfor for å se etter samsvar og konflikter mellom disse.

Det er ikke bare i forhold til barnehagedrift, men også på andre samfunnsarenaer at vi ser at stadig flere i dag stiller spørsmålstegn ved konsekvensene av den førende økonomien. Eksempelvis påpeker Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) at sentrale samfunnsfilosofier som Habermas og Taylor advarer mot den økende økonomiseringen av samfunnslivet. Fordi man ikke klarer å håndtere de anomalier som har oppstått innenfor økonomien er det behov for en ny tilnærming (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004). Økologisk økonomi utgjør en kontrast av økonomien som foreligger, og har etter hvert utviklet seg til å bli et reelt alternativ til den etablerte økonomiens tankegods. Derfor synes vi det er fruktbart å drøfte verdier også innenfor økologisk økonomi opp mot barnehagens verdigrunnlag, og se etter samsvar og konflikter verdigrunnlagene imellom.

Krav til lav pris, kostnadseffektiv drift og kvalitet vil altså kunne føre til ulike krysspress. Dermed er det interessant å få innblikk i hvilke verdikonflikter som kan oppleves i praksis, og vel så interessant hvilke valg som blir tatt ved de verdikonfliktene som oppstår.

Som et lokalt eksempel på effektivisering av barnehager er det i Bodø per idag høy fokus på de økonomiske utfordringene som vil påvirke innholdet i kommunens barnehagetilbud for perioden 2011 – 2014, fordi dette nødvendigvis blant annet vil føre til nedbemanning (Bodø Kommune, 2011b). Etter en periode med flere kritiske oppslag mot innsparingsplanene i lokalavisene påpekes det fra Avis Nordlands (2012) og Bodø Nus (2012) ledere at det er nødt til å ligge en annen tilnærming til grunn for å få en løsning på ressursfordelingsutfordringene fremover enn kun økonomiske rasjonalitetshensyn.

Det gir relevans til å undersøke hva som skjer i praksis i barnehagene i Bodø, for å få en konkret beskrivelse av hvilke verdikonflikter som oppstår og hvilke valg som tas. Hvordan dette virker inn på måten barnehagene klarer å innfri formålsbestemmelsen er også relevant å få innsikt i siden det er den som er grunnlaget for de føringene som skal bidra til kvalitet i barnehagen. Vi tar utgangspunkt i styrernes opplevelser av verdikonflikter i sin arbeidshverdag.

Relevant i denne sammenheng er om økonomien i slike tilfeller sees isolert eller i en større sammenheng og i balanse med andre verdier, samt hvilken tidshorisont som blir benyttet. Perspektiver på bærekraftsaspekter vil videre kunne legge føringer for i hvilken retning løsningene på konfliktene rettes, og er derfor også interessante. Dette leder oss til våre problemstillinger.

1.2 Problemstillinger

Vi ønsker å belyse verdikonflikter i barnehager, og har kommet frem til følgende problemstilling:

Hvordan påvirker økonomiske verdier barnehagens kvalitative innhold?

Denne har vi videre valgt å dele inn i følgende underproblemstillinger:

- 1. Hvilke verdier skal barnehagen fremme, og hvordan samsvarer disse med verdier i henholdsvis nyklassisk og økologisk økonomisk teori?*
- 2. Hvilke verdikonflikter opplever barnehagestyrere i praksis?*
- 3. Hvilke verdier blir prioritert ved verdikonflikter og beslutninger? Og hvilken betydning har dette for barnehagens kvalitative innhold, og muligheten til å innfri formålsparagrafen?*

1.3 Presiseringer og avgrensninger

Her vil vi kort presisere hva vi mener med noen sentrale begreper i oppgaven.

Barnehagens verdier, formål og innhold

Som grunnlag for drøfting av barnehagens verdier, formål og innhold har vi tatt utgangspunkt i Lov om barnehager av 2005, § 1 Formål, heretter kalt formålsparagrafen eller formålsbestemmelsen. I tillegg har vi benyttet Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver som et bakteppe for vår forforståelse og utvelgelse av temaområder. Vi har imidlertid ikke ønsket å begi oss inn i noen større pedagogiske diskusjoner, da vi mener dette ville falt utenfor vår faglige kompetanse.

Verdibegrepet

Da verdier står sentralt i vår oppgave, ønsker vi her å utdype hva vi forstår med dette begrepet. ”Verdier” er et begrep som ikke er entydig og uten videre lett å definere. Ulike mennesker og kulturer tilnærmer seg verdibegrepet forskjellig og tillegger det ulikt innhold. Fra et filosofisk ståsted er begrepet normativt, og sier noe om hvordan noe bør være. En vanlig definisjon av verdier er i følge SSB (1999) ”*forestillingen om det ønskverdige*”. I følge Nybrodahl og Håkonsen (2012) gir Aschenhoug og Gyldendals Store Norske Leksikon følgende generelle definisjon på en verdi: ”*Den egenskap som er felles for alle verdifulle ting og som gjør dem verdifulle*”. Det er altså noe universelt ved verdier, og noe som henspeler på noen grunnleggende egenskaper som oppfattes som ønskverdige ved mennesker og samfunn. Vi vil i oppgaven ikke gå mer i dybden av definisjonen av verdibegrepet som sådan, men velger å forholde oss til de generelle beskrivelsene som her er nevnt.

Kvalitet i barnehagen

Med hensyn til kvalitetsbegrepet i barnehagen har vi valgt å gå ut i fra Stortingsmelding nr. 41 (2008 – 2009) ”Kvalitet i barnehagen.” Dette omtales nærmere i kapittel 2.2.3.

1.4 Fremgangsmåte for å håndtere problemstillingene

For å besvare oppgavens problemstillinger ønsker vi her å presentere den videre oppbyggingen av oppgaven. Siden oppgaven dreier seg om fenomener direkte knyttet opp til barnehagedrift vil vi først ta for oss barnehagesektoren i Norge generelt og Bodø spesielt, for å gi et innblikk i blant annet historikk og statistikk, samfunnsmandat, formål og verdigrunnlag.

I metodedelen tilkjennegis vårt vitenskapsfilosofiske og ontologiske ståsted, og vår metodiske tilnærming med case, utvalg med videre blir beskrevet.

Videre vil vi kort presentere den samfunnsøkonomiske konteksten som barnehagen befinner seg i, og med utgangspunkt i ulike teoretiske bidrag ser vi nærmere på hvilke verdier som ligger til grunn for henholdsvis etablert økonomi og økologisk økonomi som et alternativ. Vi har laget modeller som vil illustrere dette. Disse påviser sammenhenger og gjensidig avhengighet mellom de ulike verdidimensjonene, og utgjør også en del av vårt bidrag.

Deretter drøftes barnehagens verdigrunnlag opp mot verdier i de to ulike økonomiske tankesettene, for å se i hvilken grad verdigrunnlagene står i samsvar eller konflikt til hverandre.

Etter den teoretiske diskusjonen gjør vi en kort presentasjon av informanter og de barnehagene som utgjør vår casestudie, og så blir det innhentede datamaterialet presentert og fortolket. Til slutt trekker vi frem noen refleksjoner rundt oppgavens relevans og konsekvenser, og forslag til videre forskning.

2.0 BARNEHAGEKONTEKSTEN

2.1 Barnehagen i Norge

Norske barnehager har sin historie helt fra det første barneasylet i Norge som ble etablert i Trondheim i 1837. Barnehagen som velferdsordning har gradvis blitt større etter hvert som tiden har forløpt. Den norske barnehagen er tuftet på en europeisk tradisjon som har to forankringspunkt, det sosiale og det pedagogiske, og framveksten av barnehagesektoren som del av den moderne velferdsstaten har skjedd i spenningsfeltet mellom barns behov for omsorg og foreldres behov for tilsyn med barna. I Norge i dag er det er lagt opp til full barnehagedekning, og alle barn under skolepliktig alder kan nå gå i barnehage, dersom foreldrene ønsker det.

Barnehagene har en viktig samfunnsfunksjon. Flere og yngre barn går i barnehagen, og det er fra storsamfunnets side lagt opp til at begge foreldre skal være i full jobb. En stor andel av norske barns barndom inngår sammen med andre barn og voksne i en slik institusjon. Barnehagene er dermed et enormt sosialt prosjekt, og en av de viktigste institusjoner i begynnelsen av et stadig økende antall menneskers liv, med tanke på den grunnleggende læring og danning som skjer tidlig i livet (Stortingsmelding nr. 41, 2008-2009).

Om barnehagens samfunnsoppdrag skriver Kunnskapsdepartementet at de ulike sider av barnehagens oppdrag har vært forskjellige gjennom historien. I dag skal barnehagen være et velferdstilbud, et frivillig første steg i barns utdanningsløp i tillegg til at det skal være en samfunnsinstitusjon som har stor betydning for barn, småbarnsforeldre, lokalsamfunn, arbeidslivet og samfunnsutviklingen på kort og lang sikt (Stortingsmelding nr. 41, 2008-2009).

Det er Kunnskapsdepartementet (2012a) som har ansvaret for barnehagene. Samtidig har de overført oppgaver til Utdanningsdirektoratet innenfor områder som dokumentasjon og analyse av tilstanden i barnehagene, kvalitets- og kompetanseutvikling for barnehagesektoren, tilskudds- og regelverksforvaltning, tilsynsoppgaver, samt veiledning til sektoren.

2.2 Barnehagens formål og verdigrunnlag

Barnehagedriften styres av politiske og juridiske føringer og da spesielt barnehageloven og Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Norge fikk sin første barnehagelov i 1975, og da denne ble revidert i 1995 kom den første rammeplanen hjemlet i den nye loven. Den skulle konkretisere barnehagens rolle og oppgaver overfor barn og foreldre. Dette med bakgrunn i endringer i familie og oppvekstpolitikk generelt og fordi den forrige loven ikke var godt nok tilpasset dagens og morgendagens utfordringer. Ny barnehagelov kom i 2005, og skulle styrke forutsetningene for at barnehagene kunne gi barna omsorg og et godt pedagogisk tilbud. Den da gjeldende formålsbestemmelsen ble foreslått videreført med henvisning til opplæringslovens kristne formålsbestemmelse, og at barnehage og skole bør bygge på samme verdigrunnlag. Videre ble det lagt fram forslag om en egen innholdsparagraf og en bestemmelse om barns rett til medvirkning i barnehagen (Stortingsmelding nr. 41, 2008-2009).

I august 2010 vedtok Regjeringen ny formålsbestemmelse for norske barnehager. Denne legger de overordnede føringer for oppgaver og innhold, og fastsetter barnehagenes egenart, samfunnsmandat og verdier for barns læring og utvikling. Verdiene som ligger til grunn for formålsbestemmelsen i barnehageloven, peker på i hvilken retning regjeringen ønsker at samfunnet skal utvikle seg fremover.

2.2.1 Formålsparagrafen

Barnehagelovens § 1 Formål gir de overordnede føringer for hvordan barnehager i Norge skal utvikles og drives. I det følgende presenteres formålsparagrafen i Lov om barnehager av 2005 (2012) i sin helhet:

”Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling. Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.

Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.”

2.2.2 Rammeplanen

Rammeplan for barnehager som kom i 1996 var en milepæl i det å sikre likeverdige barnehagetilbud av god kvalitet, og alle barnehagers årsplaner skulle forankres i denne. Da formålsparagrafen ble endret i 2010, ble det utgitt en ny rammeplan som følge. Rammeplanen gir retningslinjer for barnehagens verdigrunnlag, innhold og oppgaver, og det er Utdanningsdirektoratet som nå har ansvaret for denne.

Rammeplanen gir styrer, pedagogiske ledere og det øvrige personalet en forpliktende ramme for planlegging, gjennomføring og vurdering av barnehagens virksomhet. Den gir også informasjon til foreldre, eier og tilsynsmyndighet. Rammeplanen tar for seg barnehagens samfunnsmandat, innhold, ulike fagområder, planlegging, dokumentasjon og vurdering, og samarbeid.

De nasjonale føringene for barnehagens innhold blitt tydeligere de siste årene, men fortsatt skal barnehagene ha stor lokal frihet til å velge innhold og arbeidsmåter tilpasset enkeltbarn og barnegruppene. Dette gir rom for forskjellige typer barnehager med ulike pedagogiske plattformer. Likeverdige barnehager av god kvalitet betyr ikke at alle barn skal lære det samme, men alle barn skal få et godt pedagogisk tilbud som bygger på nasjonale bestemmelser om verdigrunnlag og innhold. Spørsmålet om hvorvidt barnehager først og fremst skal være en arena for livsutfoldelse i småbarnsalderen, eller en forberedelse til skolegang og voksenliv, har vært et omdiskutert tema. Dagens barnehager har et sammensatt og uttalt samfunnsmandat som hevder at oppdraget dreier seg om både og – ikke enten eller (Stortingsmelding nr. 41, 2008-2009).

2.2.3 Kvalitet i barnehagen

Når det gjelder kvalitet i barnehagen og definisjon for hva en god barnehage er, vil vi legge ordlyden i Stortingsmelding nr. 41 (2008-2009), “Kvalitet i barnehagen”, til grunn:

Det er barnehageloven og rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver som legger de statlige føringer som skal sikre kvaliteten i barnehagetilbudet og oppfyllelse av barnehagens samfunnsmandat. Barnehagens samfunnsmandat er omfattende, og kvalitet er et begrep som vanskelig lar seg fange i en enkel og entydig definisjon. Noen av de viktigste sider ved kvaliteten i barnehagen er vanskelig å måle, og må bedømmes ut i fra for eksempel barnets uttrykk for trivsel eller mistrivsel. Det er godt dokumentert at kvaliteten på tilbudet som gis i barnehagen er avgjørende for de resultatene som oppnås, og det henvises til forskning som antyder at de viktigste faktorene for å fremme barns utvikling i et barnehagetilbud er at samspillet mellom voksne og barn er kjennetegnet av at de voksne er tilgjengelige, at de lytter og gir omsorg. Godt utdannet personale som er engasjert i sitt arbeid med barn er en annen faktor. Det er viktig med fasiliteter som er sikre, hygieniske og tilgjengelige for foreldre, det samme er mulighet for inndeling av gruppestørrelser som kan gjøre det mulig for de voksne å samhandle med barna på en god måte. Kontroll må sikre en konsistent behandling, og personalutvikling må sikre kontinuitet, stabilitet og forbedringer. En utviklingsorientert læreplan er og en viktig faktor i tillegg til en tett og systematisk kontakt mellom foreldre og personalet i barnehagen. Alt dette er viktig for å kunne vurdere og utvikle kvaliteten i barnehagen.

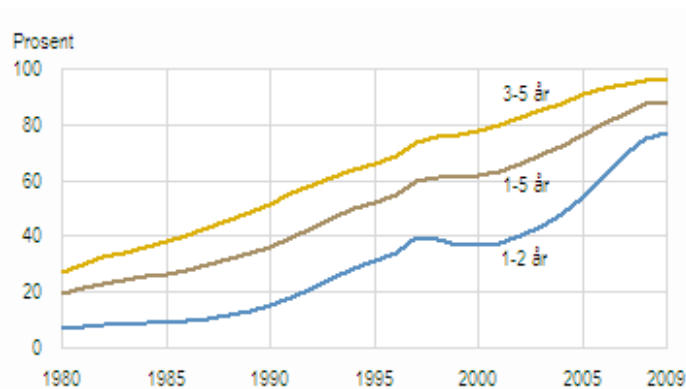
Ifølge Utdanningsforbundets (2011) har Kunnskapsminister Kristin Halvorsen ved flere anledninger påpekt at vi nå har gjennomført hundreårets dugnad for full barnehagedekning, og at vi nå er inne i en gigantisk velferdsreform når det gjelder barnehagen. Trinn to i denne reformen dreier seg om å sikre og å videreutvikle kvaliteten. Det fastslås i samme notat at kvaliteten i barnehagesektoren er under press og at forståelsen av kvalitetsbegrepet varierer.

2.3 Statistikk og økonomiske rammevilkår

2.3.1 Statistikk

Over 282 700 barn hadde plass i barnehage i Norge ved utgangen av 2011, viser foreløpige tall fra Statistisk sentralbyrå (2012a). Andelen barn i alderen 1-5 år med barnehageplass var 89,7 prosent.

I Nordland fylke var det ved utgangen av 2011 så mange som 6 729 barn som gikk i en av de 204 offentlige barnehagene, mens det i samme fylke var 5 680 som gikk i en av de 363 private barnehagene. Av disse barna var det en prosentandel på henholdsvis 87,4 (offentlig) og 93,3 prosent (privat) som hadde en oppholdstid på over 41 timer per uke i barnehage (Statistisk sentralbyrå, 2012).. Av Bodø kommunes 2 986 barnehagebarn var 2 835 i barnehagen over 41 timer per uke i 2010. Det utgjør hele 95 prosent, sett kommunale og private barnehager under ett (Statistisk sentralbyrå, 2011a).

Tabell 1: Andel barn i barnehage i prosent av barn i tilsvarende aldersgruppe (Statistisk sentralbyrå, 2011b).

I 2010 var det i Bodø kommune 29 kommunale og 42 private barnehager. Det er per 2011 full barnehagedekning i Bodø kommune (2012). Det var 850 ansatte i barnehagene i Bodø i 2010 fordelt på 729 årsverk, av disse hadde 326 ansatte med godkjent førskolelærerutdanning (Statistisk sentralbyrå, 2011c).

2.3.2 Økonomiske rammebetingelser

Ifølge Stortingsmelding nr. 41, 2008-2009) var et av de sentrale elementer i barnehageforliket i 2003 innføringen av maksimalpris på foreldrebetaling. Sentralt var også plikten til å behandle private og offentlige barnehager økonomisk likeverdig i forbindelse med offentlige tilskudd, og økt barnehageutbygging. Det er dette forliket som er en stor del av bakgrunnen for den omfattende utbyggingen av barnehagesektoren de siste årene. 1. mai 2004 ble det innført en maksimalpris på foreldrebetaling i både kommunale og ikke-kommunale barnehager og betaling for kost kan komme i tillegg. I tillegg ble det innført regler som ga rett til søskenmoderasjon i foreldrebetalingen.

Kommunene fikk i 2004 et lovpålagt finansieringsansvar for ikke-kommunale barnehager. Forskriften om likeverdig behandling av barnehager i forbindelse med offentlige tilskudd fastslår at kommunene som hovedregel skal dekke de kostnadene som ikke foreldrebetaling og som ikke dekkes av andre offentlige tilskudd

Barnehagene har frem til i dag blitt finansiert hovedsakelig gjennom tre inntektskilder: statstilskudd, kommunalt tilskudd og foreldrebetaling. De fleste øremerkede statlige tilskuddene ble innlemmet i rammetilskuddet til kommunene fra 2011.

I følge Statistisk sentralbyrå (2011d) har det også skjedd en utvikling de siste årene hvor foreldrebetaling utgjør en mindre andel av barnehagens driftsutgifter. Foreldrene betalte 19 prosent av private barnehagers driftsutgifter i 2010, mot 20 prosent i 2009. Det kommunale tilskuddet økte fra 22 prosent i 2009 til 23 prosent i 2010 av driftsutgiftene, mens det statlige driftstilskuddet fortsatt var den største inntektskilden med hele 60 prosent i 2010.

Maksimalgrensen for foreldrebetaling for et heltidstilbud i barnehage er kr 2 330 per måned og kr 25 630 på årsbasis (Kunnskapsdepartementet, 2012b). 88 % av både kommunale og private barnehager har innført dette som makspris for foreldrebetaling. I henhold til forskriften om foreldrebetaling i barnehager kan betaling av kost komme i tillegg. Når det beregnes årsbetaling for et barn i barnehage, er denne avhengig av kostpenger og andre utgifter, samt antall betalingsmåneder. Rundt 94 prosent av de kommunale barnehagene i Norge krever inn kostpenger separat. I januar i år betalte en

husholdning med ett barn i kommunal barnehage gjennomsnittlig 203 kroner i kostpenger per måned. 80 prosent av de private barnehagene i Norge krever inn kostpenger i tillegg til selve oppholdsbetalingen (Statistisk sentralbyrå, 2011e).

I Bodø ligger det gjennomsnittlige beløpet for kost som tillegg til foreldrebetalingen på 217 kroner (Statistisk sentralbyrå, 2012c).

2.4. Barnehagene i Bodø

Media har den senere tiden satt søkelys på barnehagedriften i Bodø kommune, derfor er det her hensiktsmessig å presentere deler av bakteppet for dette. Fra et saksframlegg i Bodø kommune (2011a) datert 5. Januar 2011 leser vi at det i forbindelse med at ordningen med separate tilskudd fra stat og kommune faller bort skal barnehagene nå få et samlet vedtak fra kommunen, tilskudd for drifts- og kapitalkostnader skal utbetales til ikke-kommunale barnehager, som etter forskriften minimum skal utgjøre 88 % av det som tilsvarende kommunale barnehager gjennomsnittlig mottar i offentlige tilskudd. Dette foreslås økt til 91 % fra 01.08.11. Utgangspunktet for utmålingen av det samlede tilskuddet til den enkelte barnehage er rapportering av antall barn som gjøres hvert år ved årsskiftet. Kommunen kan bestemme at slik rapportering gjøres flere ganger, noe som kan være nødvendig for å sikre at barnehagene får rettmessig tilskudd ved endring av plasser i løpet av året. Inntil videre settes det som vilkår at barnehagene plikter å gi kommunen opplysning om det er endringer utover 2 heldagsplasser, og at kommunen justerer tilskuddet deretter. Det legges opp til ny telling innen 20. september for å fange opp endringer fra høsten. Beregnede tilskuddssatser vil ifølge dette saksframlegget gi omkring 176,9 mill kr i samlet utbetalt tilskudd med dagens aktivitet, slik at foreløpig estimat ligger 1,2 mill kr over budsjett per år. Det står videre at det skal legges opp til ny sak før sommeren samme året med ressursfordelingsmodell, gjennomgang av bemanningsnorm, samt vurdering av kostnader med å opprettholde utvidet barnehagegaranti basert på nye fødselstall og vedtatt kapasitetsplan. Det presiseres at dette også vil kunne påvirke de økonomiske forpliktelser kommunen har overfor private barnehager.

I Bodøs Kommune (2011c) sin møteprotokoll fra Bystyrets i behandling av saken 17. februar 2011 ble ulike tilskuddssatser for ikke-kommunale barnehager vedtatt. Basert på disse skal endelig tilskudd til den enkelte barnehage beregnes. Reduksjon av tilskuddet kan skje der det er vesentlig lavere bemanning/lønnskostnader og ved tilfeller hvor eier i tillegg tar ut urimelig høyt utbytte/overskudd. Tilskuddene vil justeres ved bevilgningsendringer til kommunale barnehager og ved årlig fastsettelse av årsregnskapet. Barnehagene plikter i tillegg å informere kommunen ved endring utover 2 heldagsplasser, for at kommunen skal kun justere tilskuddet etter dette.

I samme Bystyremøte leser vi også av protokollen at Komite for oppvekst og kulturs sin innstilling som blant annet omhandler en ressursfordelingsmodell, gjennomgang av bemanningsnorm, samt vurdering av kostnader og kapasitet med å opprettholde barnehagegaranti basert på nye fødselstall ble vedtatt.

Fra et saksframlegg i Bodø kommune (2011b) datert 4. mars 2011 leser vi om forslag til innsparing i perioden 2011 – 2014. Her presenteres barnehagesektoren i Bodø kommunes tre store økonomiske utfordringer for årene 2011 – 14. Det innebærer dels å innfri den vedtatte utvidede plassgarantien, dels tilskudd til ikke - finansierte åpne barnehager samt et årlig innsparingskrav på 5,6 mill. Dette utgjør en samlet utfordring på om lag 14 mill. pr. år fremover.

Saksframlegget viser til ulike måter å løse dette på. Avvikling av utvidet plassgaranti, endre bemanningsnorm gjennom oppsigelse av 8,8 årsverk, nedlegging av avdelinger og/eller barnehager, reduserte enkelttilbud, effektivisering av administrasjonen gjennom samdrift, vurdering av åpen barnehage i familiesentrene og reduksjon på spesialpedagogiske tiltak. I tillegg vil det skje en reduksjon i utbetalinger til ikke-kommunale barnehager som parallelt vil følge de endringer de kommunale barnehager får i sine budsjetter. Det anbefales videre ikke å avskaffe den utvidede plassgarantien i saksframlegget. Behovet er stort og tilbudet er viktig for foreldre ved endt permisjonstid, for når Bodø kommunes foreldre skal ut i arbeid har de behov for et godt barnehagetilbud. På en bemanningsintensiv tjeneste som barnehagedrift vil endret bemanningsnorm gi seg store økonomiske utslag, men det anses uheldig å ta hele innsparingen ved å redusere voksentettheten.

I Bodø Kommunes (2011c) møteprotokoll fra Bystyrets møte 16. juni 2011 vedtas det at det skal vurderes mer rasjonell skole- og barnehagestruktur blant annet ved hjelp av mer fleksible skolegrenser og samordning av enheter. I tillegg er det vedtatt at den utvidede barnehagegarantien videreføres. Før det iverksettes forsøk med samdrift av barnehager skal det fremlegges en politisk sak hvor det utredes samarbeid og sammenslåing av administrative funksjoner i barnehagene. Kvalitetsmål skal innarbeides og benyttes aktivt til driftsvurderingene. Foreldrene, barnehagene og ansatte skal trekkes med i utredningsarbeidet. Forslag skal foreligge innen desember 2011. Utvidet barnehagegaranti skal igjen utredes på nytt - med bakgrunn i erfaringstall for barnehageåret 2011/ 2012. Det står videre at det ikke skal opereres med ledig kapasitet for nye barn i forkant, men tilpasses løpende i året.

I lokalavisa Avisa Nordland (2012) kan vi på lederplass 5. mai inneværende år lese om at politikerne vurderer å slå sammen barnehager og kutte i antall styrerstillinger. Dette bekymrer både ansatte i sektoren og foreldrene. Det vises til liknende tilfeller fra andre byer hvor resultatene ikke har vært gode. Det pekes på at barnehager som velferdstilbud berører hverdagen til kommunens innbyggere direkte, og bør skjermes for omorganiseringer som utelukkende er økonomisk motivert og begrunnet. Etter deres mening bør ikke denne saken avgjøres av antall kroner spart i det kommunale budsjettet. Barnas behov og de ansattes hverdag må komme i første rekke.

Videre fortelles det på lederplass i Bodø Nus (2012) maiutgave i år om en hemmelig rapport. En rapport som tar for seg konsekvensene av den foreslåtte nedskjæringen i barnehagesektoren i Bodø kommune. Denne rapporten ble bestilt av kommunen selv og er utformet av et utvalg av foreldre, tillitsvalgte fra Fagforbundet og Utdanningsforbundet, to barnehagestyrere og en ansatt ved kommunens barnehagekontor. Rapporten påviser at planlagte kutt og rasjonaliseringer i barnehagene i Bodø er på til sammen 34,5 millioner kroner frem mot 2015. Det uttrykkes særdeles sterk bekymring for konsekvensene dette vil gi. Det fryktes masseoppsigelser, færre ansatte til å ivareta barna, dårligere læreforhold og barnas sikkerhet.

Bodø Nu (2012) hevder videre at denne rapporten har blitt holdt hemmelig, som eksempel har styrerne fått streng beskjed om at rapporten ikke skal distribueres til

noen andre. Dette under påskudd av at det er et internt arbeidsdokument som skal ta for seg ulike alternativer til løsninger i et saksframlegg som politikerne skal velge mellom og ta beslutninger om når dette kommer opp til behandling i juni i år.

Ansvarlig redaktør påpeker at dette angår så å si hele byen av barn, foreldre og barnehageansatte, og at så alvorlige konsekvenser som skisseres i rapporten burde vært offentliggjort med en gang for å komme til en bedre løsning, og da i større grad i samråd med de berørte.

3.0 METODISK TILNÆRMING

I denne delen søker vi å plassere vår oppgave i forhold til vitenskapsfilosofiske ontologiske og epistemologiske antakelser. Ontologi og epistemologi skal sammen med metode ha en logisk sammenheng, der ontologien beskriver verdensbilde og menneskesyn, hva som eksisterer og hva det vil si å være menneske (Nyeng, 2004). Ontologi er en beskrivelse av hvilken virkelighet vi er en del av, og her er det relevant hvordan man antar at mennesket er, og hva som gir mening for menneskene. Epistemologi handler om hvordan en kan tilegne seg vitenskapelig kunnskap (Johnson og Duberley, 2000). Metoden er den oppfattede korrekte fremgangsmåte for å innhente denne kunnskapen. For å velge metode må man dermed ha klart for seg hvilken kunnskap det er mulig å få og det igjen forutsetter at det ontologiske fundamentet er redegjort for (Nyeng, 2004). Eide og Lindberg (2006) hevder at om man skal være konsistent som forsker må det være en bevisst søken etter overensstemmelse mellom ontologi, epistemologi og metode.

Vårt faglige ståsted er økologisk økonomi, som har sitt ontologiske utgangspunkt i et organisk verdensbilde. Der den etablerte økonomi i større grad er forankret i en positivistisk vitenskapstradisjon som baserer seg på det som er målbart i konkrete former, og som ikke tar hensyn til at samfunnet er mer enn summen av delene, vil vi innenfor økologisk økonomi måtte bruke andre tilnærminger. Ingebrigtsen og Jakobsen (2007) argumenterer for at økologisk økonomi fordrer en holistisk og hermeneutisk referanseramme, og en slik tilnærming har også vi valgt å forholde oss til. I vår oppgave tar vi for oss både økologisk økonomisk og nyklassisk økonomisk teori, og vi står dermed overfor to ulike fortolkningskontekster.

3.1 Hermeneutisk tradisjon

Innenfor hermeneutikken er man opptatt av å fortolke og forstå hvordan deler og helhet henger sammen. Når man kan fortolke fenomener kan man innlemme det meningsfulle aspektet, og videre vil dette kunne bidra til dypere innsikt og danne fundament for andre spørsmål. Innenfor de fortolkende retningene ligger det noen grunnleggende antakelser om at forståelse og fortolkning kommer før forklaring, og at de sosiale aktørene og fenomenene en vil studere bærer med seg de betydnings- og

meningssammenhengene som skal fortolkes.

Hermeneutikken er en viktig refleksjonsform, da forskning kan sees på som en grunnleggende og bevisst tolkende aktivitet. Nøkkelen til et kvalifisert metodesyn ligger i klarhet om at alt forskningsarbeid inkluderer og drives av en fortolker, som ofte interagerer med og studerer andre fortolkere (intervjusubjektene). Dermed kan ikke metoden frakobles teorien (Alvesson og Sköldberg, 1994). Hermeneutikken som vitenskapsteoretisk posisjon har lange tradisjoner og flere retninger, herunder tradisjonell, metodisk, filosofisk og kritisk hermeneutikk (Fjelldal-Soelberg, 2010).

3.2 Ontologisk hermeneutikk

Vi lar oss inspirere av Eide og Lindbergs (2006) beskrivelse av den hermeneutiske retningen ontologisk hermeneutikk, som vi mener tilkjenner seg både til en filosofisk og kritisk hermeneutisk retning. Filosofisk hermeneutikk er først og fremst inspirert av Heidegger og Gadamer, og har flere navn. Alvesson og Sköldberg (1994) bruker betegnelsen aletisk hermeneutikk (åpenbaring av noe som er skjult). I filosofisk hermeneutikk er det samtalen eller dialogen som står i sentrum, og verken forskeren eller informanten kan unnsnippe den hermeneutiske sirkel (Fjelldal-Soelberg, 2010). Gadamers filosofiske hermeneutikk understreker blant annet muligheten for å oppnå forståelse ved møter mellom individer gjennom sammensmeltning av deres horisonter (Alvesson og Sköldberg 1994). Også innenfor kritisk hermeneutikk ligger dialogen og forforståelsen til grunn for forståelsen, men i tillegg ligger det her et formål om å avsløre eller frigjøre noe som er skjult, samt en idé om at forståelse også kan skapes gjennom kritisk distanse (Eide og Lindberg, 2006; Fjelldal-Soelberg, 2010). Kritisk hermeneutikk omtales også som kritisk teori, og kjennetegnes av en fortolkende tilnærming kombinert med en tydelig interesse for å stille kritiske spørsmål ved den realiserte sosiale virkeligheten (Alvesson og Sköldberg, 1994).

Habermas står for en optimistisk form for kritisk teori, og han har i dag en fremtredende plass innen retningen. I likhet med sine forgjengere er han opptatt av hvordan en snever, instrumentell rasjonalitetsoppfatning har blitt den dominerende. Optimalisering av midler og prioritering av målrasjonelle handlingssystemer gjennomsyrrer det moderne, teknologisk-kapitalistiske samfunnet. Han kritiserer også

det kan kaller for systemets kolonialisering av livsverden (Alvesson og Sköldberg, 1994). Avgjørende kontrollfaktorer er her penger og makt. Systemet dominerer i økonomi, administrasjon og delvis i politikk, og dets fortløpende rasjonalisering ved upersonlige krefter og alle typer eksperter risikerer å utarme meningssammenheng, personlighetsdannelse og sosialisering. Men samtidig som Habermas kritiserer disse aspektene ved det moderne samfunnet påpeker han at det ikke trenger å være slik. Politisk demokrati, økning i utdanning og informasjon, og økonomisk utvikling har ført til en ”moderne bevissthet” hos et større antall mennesker, som videre medfører en mottakelighet overfor språkets og kommunikasjonens muligheter til å stille spørsmål ved tradisjonelle og autoritære institusjoners normer og ideer. Det foreligger dermed et potensial for en bredere ”rasjonalisering” av tilværelsen, noe som gir mulighet for dialog (Alvesson og Sköldberg, 1994). Vi oppfatter dette som en positiv kritisk tilnærming, der man åpner opp og stiller nye spørsmål, for å komme frem til nye og bedre løsninger.

Muligheten for uforstyrret kommunikasjon står sentralt, og ligger i følge Habermas til grunn for den høyeste og mest reflekterte graden av rasjonalitet. En høy grad av kommunikativ rasjonalitet innebærer at oppfatningene er basert på utsagn som er forståelige, at de som ytrer seg er ærlige og oppriktige, at ytringene er sanne eller korrekte og i overensstemmelse med de gjeldende normer. Den ideelle samtalesituasjonen foreligger hvis, og bare hvis, alle potensielle deltakere har lik mulighet til å ta initiativ til og opprettholde dialog gjennom spørsmål og svar, ”anspråk” og ”motanspråk” (Alvesson og Sköldberg, 1994).

Ifølge ontologisk hermeneutikk kan ikke epistemologien skilles fra ontologien. Dermed er det verdensbildet som legger grunnlaget for metodevalg, noe som bryter med det som har vært vanlig i bedriftsøkonomisk forskning, Også fenomenfokuset blir annerledes, da man gjerne blir mer opptatt av meningsdannende prosesser fremfor for eksempel atferd og holdninger. Her forlates også det hypotetisk-deduktive idealet om at sannheten finnes der ute, og at datainnsamlingen derfor må gjøres på et objektivt grunnlag (Eide og Lindberg, 2006). I henhold til ontologisk hermeneutikk er det viktig at forskeren utreder og utvikler egen forforståelse, og han eller hun bør

kjenne seg selv og hvordan verden ser ut for han eller henne. Denne forforståelsen kan imidlertid gjøre at det blir mer utfordrende å forstå andre, og derfor er det viktig å være bevisst på at forforståelsen må kunne endres underveis, og at fortolkning må danne grunnlaget for videre tolkning. Det å være menneske betyr å fortolke situasjoner og hendelser kontinuerlig på et bakteppe av forforståelse. Og i denne sammenheng oppstår mening og betydning.

Ifølge Gadamer (Grimen og Gilje, 2007) må fortolkning ses som en veksling mellom del og helhet. Det bringer oss over på den hermeneutiske sirkel som er sentral i hermeneutisk forskning. Forforståelsen må ses i sammenheng med den hermeneutiske sirkelen, som omhandler forbindelsene mellom det vi skal fortolke, forforståelsen, og den kontekst det som skal fortolkes inngår i. All fortolkning består i stadige bevegelser mellom del og helhet, og hvordan delen som fortolkes sees i lys av hvordan helheten fortolkes, og hvordan denne delen igjen fortolkes i lys av fortolkningen av helheten. Slik viser den hermeneutiske sirkel at det alltid foreligger begrunnelsessammenhenger, og hvordan disse kan og må begrunnes (Grimen og Gilje, 2007).

I ethvert menneskemøte vil det via samtale og samhandling skje en horisontsammensmelting, og det dannes videre potensialer for nye konstruksjoner av synspunktene. Det er viktig å huske at det ikke er bare fortiden som bidrar til forståelseshorisonter, men at også fremtiden kan gi oss muligheter til å forstå mer enn det vi umiddelbart gjør. Dette går under betegnelsen det ontologiske grunnlaget for forskningens *brudd*. Som forskere kan vi søke etter brudd i den hermeneutiske sirkelen, som gjerne oppstår der hvor det blir stilt kritiske spørsmål ved det som skjer, enten av informanten selv eller av forskeren (Eide og Lindberg 2006). Man kan altså gripe tak i øyeblikket og forme fremtiden ved å fremme brudd, det vil da skje en annen utvikling i samhandlingen enn om «den vante hverdag» skred frem. Her kommer vi tilbake til at ontologisk hermeneutikk innehar en kritisk holdning, og da i forhold til etablerte sannheter vi som mennesker ikke setter spørsmålstegn til. Vi har ikke aktivt søkt etter store brudd i våre møter med informantene, men vi har hatt dette i bakhodet både under selve dialogen, og i fortolkningsprosessen i etterkant.

Vi lever i vår normalitet, og det innbefatter at vi lever i en gitt verden som for oss fremstår som slik den skal være. Denne siden av vårt miljø er vi oss ikke bevisst. Informanter vil gi informasjon om ulike saksforhold og hendelser innenfor denne normaliteten, som vi alle blir alle tilslørt av, fordi ingen kan unngå å bli oppslukt av verden. Vi vil ofte ikke reflektere over våre forhold når vi bekler roller fordi vi da befinner oss innenfor normaliteten. Dette er i følge Eide og Lindberg (2006) helt normalt.

3.3 Metodisk tilnærming – fremgangsmåte

3.3.1 Casestudier

Caseundersøkelser består kort sagt i å samle så mye informasjon som mulig, om et begrenset fenomen (casen). Case betyr ”tilfelle”, og det er ett eller få tilfeller som studeres inngående. Det er bestemt av tid og sted, og kan være både et studieobjekt og en forskningsdesign. Casestudier gjennomføres oftest med kvalitative tilnærminger, observasjon eller åpne intervjuer (Johannessen et al, 2004). En forutsetning for å gjøre gode casestudier er forarbeidet. Både case og teori bør arbeides godt med på forhånd, da det vil danne et større og bedre grunnlag for å forstå helheten og det empirimaterialet som hentes inn (Yin, 2003).

Som forskere har vårt aller første utgangspunkt vært å utforske og redegjøre for vår egen forforståelse i forhold til det å jobbe som styrer i barnehage. Hva vil det si for oss hvordan en god barnehagestyrer skal være for eksempel? Hvilke konflikter og valg står styreren overfor? Hvordan er våre fordommer og ideologiske tanker om dette? I denne sammenheng har vi søkt en mer overordnet litteratur rundt emnet, slik som Barnehageloven, og da i hovedsak Formålsparagrafen, og videre Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver. Deretter har vi gått noe mer i dybden, eller sagt på en annen måte, søkt en mer kontekstuell og situasjonsspesifikk informasjon som gir oss et klarere bilde av hvordan det er å drive og jobbe innenfor de rammene Barnehageloven og Rammeplan setter. Eksempler på dette er søk i saksdokumenter som omhandler Bodø kommunes barnehagesektor, og studier av avisartikler og nettartikler som omhandler barnehager.

Vi har tidligere tatt for oss Barnehagelovens formålsparagraf gjennom prosjektoppgave i faget BE316E økologisk økonomi. I tillegg til dette har vi kjennskap til barnehagehverdagen i praksis gjennom egne barn og gjennom familiemedlemmer, venner og kjente som jobber innenfor barnehagesektoren. For å søke mer kunnskap og forståelse om hvordan det er å styre en barnehage har vi før igangsettelsen av masteroppgaven hatt en uformell prat med en bekjent som jobber som styrer i en barnehage.

En casestudiedesign tilpasses problemstillingen gjennom opparbeidet kunnskap i tillegg til teori (Yin, 1987) Det kan legges opp til enkeltcasestudier eller multicasestudier. Yin (2003) beskriver multicasestudier som to eller flere case i ett og samme studie. Disse multiple casene bør velges slik at svarene har stor grad av reproduserbarhet, slik at de ved en lignende studie enten kan forutsi like resultater, eller at de har større kontraster og kan gjenspeile større og mindre samsvar med teorien.

I vårt tilfelle har vi lagt opp til multicasestudie gjennom å innhente empiri fra seks ulike barnehager innenfor både den kommunale og den private sektor, og variasjoner av fokusområder og størrelser innenfor disse. Det har vi gjort for å få en viss mulighet for komparative undersøkelser. Med hensyn til den store graden av fritt spillerom som de enkelte barnehager har for kunne innfri formålsparagrafen, og som dermed gir grobunn for de ulike måtene krysspress og konfliktsituasjoner kan oppstå, har vi antatt at en viss spredning av typer barnehager ville gi større muligheter for å finne avvikende funn i informantenes svar.. Hvis vi derimot søkte kunnskap om en bestemt måte å innfri formålsparagrafen på kunne det vært aktuelt med en singelcasestudie, med en enkelt barnehage og dertil flere informanter fra og rundt akkurat denne barnehagen.

3.3.2 Utvalg

Kvale og Brinkmann (2009) hevder at antall intervjuer i vanlige intervjuundersøkelser ofte ligger på et sted mellom 5 og 25. Kombinasjonen tid og ressurser som er tilgjengelig for undersøkelsen kan utgjøre årsaken til det valgte antallet. I tillegg kommer loven om fallende utbytte, som vil si at utover et visst punkt så vil et økt antall informanter tilføre stadig mindre ny kunnskap. Nyere intervjuundersøkelser gir

også et generelt inntrykk av at det er viktigere å bruke tid på å forberede undersøkelsen og på analysene i etterkant fremfor det å ha mange intervjuer. For det er ikke slik man vil kunne tenke ut fra kvantitative forutsetninger, at jo flere undersøkelser – desto mer vitenskapelig. Da er det bedre med færre undersøkelser som er grundigere forberedt og analysert. McCracken (1988) presenterer noen få enkle regler for hvordan man skal velge sitt utvalg. Informantene bør være ukjent for forskeren og for de andre informantene. De bør være få i antall, ikke flere enn 8. De bør helst ikke ha særlig dybdekunnskap om selve vinklingen av oppgaven (våre perspektiver for innholdet), men heller ikke være totalt uinteresserte og uvitende. Noe av det aller viktigste er ifølge McCracken (1988) at utvalget er gjennomtenkt med tanke på en bredde av fremstillinger, og dermed å skape en viss avstand. For å gjenspeile et variert utvalg bør det søkes etter kontraster som i for eksempel alder, kjønn, status, utdanning eller yrke.

Antallet intervjupersoner avhenger av formålet med undersøkelsen. Vårt formål er å forstå verden slik den oppleves av en bestemt gruppe innenfor barnehagesektoren, nemlig barnehagestyrere. For å belyse problemstillingen ut fra denne gruppens ståsted synes vi det i utgangspunktet var hensiktsmessig å intervju 6 – 8 informanter. For å sikre en viss variasjon av utvalget har vi tre kommunale og tre private barnehager. Vi har valgt både sentrumsnære barnehager og barnehager nærmere marka i utkanten av Bodø. Vi har i tillegg valgt barnehagene ut i fra ulike profiler, der noen har større fokus på natur og/eller miljø, eller andre fagområder, mens andre har en mer generell plan for arbeidet og ingen særlige fokusområder. De ulike styrerne har også ulik fartstid som styrere (fra 0,5 til 20 år) og har variert bakgrunn fra bransjen. Utvalget er også godt spredt i forhold til alder. Alle i utvalget er kvinner, noe som var vanskelig å unngå i og med at kvinner er sterkt overrepresentert i denne stillingen.

I følge Dalen (2011) vil det i enkelte tilfeller vil det være hensiktsmessig å anvende mer enn en informantgruppe. Det vil være nødvendig for å få belyst hvordan forskjellige parter med ulike perspektiver vil oppleve samme situasjon. Det vil fremme nyanser og mangfold. Vi vurderte å utvide utvalget med andre aktører, som eiere, øvrige ansatte og foreldre, men med bakgrunn i begrenset tid og oppgavens omfang synes vi dette utvalget var dekkende for vårt formål. Vi vektla derfor vårt ønske om å gå i dybden ut fra ett perspektiv, og kunne dermed legge planer for desto

mer arbeid i forberedelsene og analysene. Vi opplevde for øvrig at det ikke kom særlig mye nytt ved de siste intervjuene, da en viss metning var nådd for vår del, og utvalget endte derfor på seks informanter.

3.3.3 Kvalitativ metode

Oppgaven har en kvalitativ tilnærming. Kvalitativ metode blir ofte brukt for å innhente data som skal beskrive noe eller forstå noe i dybden (Johannesen, Kristoffersen og Tufte, 2004). En konsentrerer seg gjerne om noen få enheter og undersøker disse svært grundig. Utvalget er strategisk valgt, og ikke nødvendigvis representativt for en større populasjon. Vi søker ikke å generalisere, men snarere å forstå hvilke virkelighetsoppfatninger, grunnantagelser, tanker og erfaringer som ligger til grunn for det som fremkommer i vårt empiriske materiale. Vi får en større og dypere helhetsforståelse av fenomenet der det opptrer.

I følge Alvesson og Sköldbberg (1994) er innretningen på ”datainnsamling og bearbeiding” innenfor de fleste kvalitative metodelærer lite reflektert og bør stilles spørsmålsteget ved. I stedet fremholdes en gjennomsyring av forskningsprosessen av et grunnleggende hermeneutisk element fra begynnelse til slutt. Alle data og fakta er i bunn og grunn tolkningsresultater, og det blir da sentralt å fortolke fremfor å fremstille virkeligheten ut fra innsamlede data. Med tanke på at vi benytter en kvalitativ tilnærming forankret i ontologisk hermeneutikk vil vi i det følgende gå dypere inn i intervjuet som metode, og da med et kritisk blikk på betydningen av henholdsvis intervju, konversasjon og dialog.

3.3.4 Forskning ved ansikt til ansikt-metoder. Intervju, konversasjon og dialog

Ifølge Alvesson (2011) kan intervju som metode kan deles inn i ulike felt. Innen kvalitativ forskning er det intervju gjort ansikt til ansikt som er mest interessant og hovedsakelig førstevalg. Kortere intervjuer per telefon og elektroniske medier kan eventuelt brukes som en form for oppfølging til et opprinnelig ansikt til ansikt-intervju, og da kanskje spesielt for å spare tid og økonomiske ressurser.

Når det gjelder struktur kan intervjuet være strukturert, semistrukturert og ustrukturert. Det er altså ulike grader av struktur, fra intervjuet som holder fast ved en planlagt og ufravikelig spørsmålsliste, til intervjuet hvor informanten kan snakke rundt et bredt

tema og forskeren er åpen for at intervjuet kan ta nye og uventede veier gjennom at informanten selv får definere relevante undertemaer og utredninger (Alvesson, 2011).

Ved å bruke en kvalitativ metode, og innhenting av empiri i direkte møte med informanten, er det viktig å gjøre seg opp en formening om hva dette innebærer, og hva som ligger i begrepet intervju. Begrepet intervju blir hyppig brukt, og vi vil legge frem en dypere forklaring for dette begrepet og sammenlikne dette med begrepene konversasjon og dialog. Ved å ha et bevisst forhold til hva disse begrepene betyr vil det kunne utgjøre et viktig aspekt ved det å innhente rett og hensiktsmessig informasjon. Vi legger teori av Gustavson (2007) til grunn for dette.

Forskjellen mellom intervju og konversasjon ligger først og fremst i at intervju gir oss objektiv informasjon, mens konversasjon gir oss subjektiv informasjon. Dette er viktig å være klar på, siden kilden til informasjonen i begge tilfeller er informanten, som forskeren sitter ansikt til ansikt med. Der intervjuet søker allmenn og offentlig informasjon, søker konversasjonen privat informasjon om den enkelte. Det er ikke forskjell mellom strukturering og standardisering i de to typene av ansikt til ansikt-forskning. Den viktigste fellesnevneren er at de begge søker å generere faktiske data. De har mange flere likheter og brukes ofte kombinert (Gustavson, 2007).

Dialogens hovedhensikt stiller seg imidlertid radikalt i motsetning til intervjuet og konversasjonen. Her er hovedhensikten å prøve å forstå mening og betydning i andre menneskers språk og kulturelle verdener. Språk og kulturelle verdener kan ikke ses objektivt, men gjennom fremstilling av språklige kategorier kan de til en viss grad objektiviseres. På samme vis kan språk og kulturelle verdener ikke ses som fakta, men heller som sosialt konstruerte, delvis avhengig av og laget i en dialogisk kontekst (Gustavson, 2007).

Når man søker å forstå mening og betydning i andre menneskers språk og kulturelle verdener, blir meningen og betydningen delvis laget etter hvert som dialogen skrider fremover. Dette stiller seg annerledes enn den faktiske informasjonen man innhenter ved intervju og konversasjon. Dialogens grunnantagelse er at all mening er sosialt konstruert, og det finnes ikke noen (sosial) virkelighet utenfor denne. Den bærende ideen i dialogen er å forme et forum hvor samkreasjon av den sosiale virkeligheten kan dreies inn i en retning i forskerens interesse. Forskerens rolle her er, i tillegg til å

være en medaktør på lik linje med andre deltakere i dialogen, å være en observatør. ”Observatør” kan beskrive denne rollen, og metaforisk vil dialogen kunne være en form for forfatterskap, en historiefortelling (ibid). I all hovedsak har vi benyttet oss av dialog i våre møter med barnehagestyrene, der den primære hensikten har vært å prøve å forstå mening og betydning etter hvert som dialogen skred frem. Det er imidlertid viktig å påpeke at vi til en viss grad har benyttet en kombinasjon av de tre nevnte formene for informasjonsinnhenting.

Vi valgte en semistrukturert tilnærming, hvor vi på forhånd presenterte temaene som informantene kunne svare fritt ut ifra, og hvor vi kunne søke en utdyping av mening når vi ønsket det. Vi hadde en viss oppfølging med spørsmål fra en samtaleguide for å sikre at vi fikk informasjon om de bestemte temaområdene vi hadde bestemt oss for, men denne fungere mer som en veiledning, og ikke som en forhåndsbestemt oppskrift. Slik styrte og formet vi samtalen sammen, intervjueren og informantene. Samtalen ble gjort ansikt til ansikt, og vi gjorde oss opp en refleksjon i forkant med hensyn til hvordan vi skulle tilnærme oss informantene. Vi kjenner oss igjen i det Alvesson (2011) beskriver om forskeren som søker etter, og tror på den genuine menneskelige interaksjon gjennom gjensidig tillit, og at en ”varm” intervjusituasjon vil føre til at informantene vil avgi en åpen, troverdig og rik informasjon. Dette vil være en forutsetning for at det skal være mulig å utforske informantens sosiale virkelighet og indre verden av meninger, ideer, følelser og intensjoner. Gjennom denne nærheten tok vi en mulig risiko ved at informantene i slike tilfeller kan ha en tendens til å avgi svar som de tror er forventet å gi. Ved å informere dem om vår konfidensialitet i forkant av intervjuet vurderer vi det slik at vi til en viss grad har forebygget denne fallgraven, og at de jamfør det Dingvall i følge Alvesson (2011) beskriver, har opplevd at de da kan snakke mer i dybden ut fra sitt autentiske selv, med en mulig gjennomtrenging av overflate- eller arbeidsrollen. Dette sammenfaller også med det faktum at vi ikke søker å generalisere, men søke mer i dybden.

I våre samtaler har vi forsøkt å være oss bevisst dette begrepets tre betydninger; intervju, konversasjon og dialog. Det gjorde vi ved eksempelvis å starte samtalen med å la informantene komme med sin generelle beskrivelse av sin rolle og hverdag, antall ansatte og barn og videre. Med tiden søkte vi å komme nærmere kjernen i temaet, og opplevde tidvis en samkreasjon av våre sosiale virkeligheter gjennom utdypende

forklaringer og tilleggsspørsmål, både fra informant og fra intervjuer. Informanten fikk snakket seg varm om og rundt temaområdene i ca en time. Vi antar at dette ble en foranledning til å kunne fortelle oss om de ulike opplevde verdikonflikter relativt autentisk og gjennom arbeidsrollen. På samme vis fikk vi informasjon om de valg og prioriteringer som gjøres der ute, eller som de helst hadde sett hadde blitt gjort for å kunne dempe det de opplevde som konflikter.

Alle intervju ble utført i løpet av mars 2012. Vi brukte lydopptaker for å ivareta alle muntlige data på best måte, og slik kunne vi få med oss hele intervjuet ord for ord, for dermed å sikre at vesentlige deler av intervjuet ble fanget opp. Før vi fortolket transkriberte vi intervjumaterialet selv. McCracken (1988) hevder at det skal man ikke gjøre. Det begrunner han med både økte frustrasjoner i transkriberingsprosessen, og faren for å komme for nært alle data, til og med de som ikke er like relevante, slik at det kan bli vanskeligere å trekke ut essensen. Vi har likevel gjennom en refleksjon rundt dette kommet frem til å transkribere selv. Vi har heller sett og prioritert verdien av å gjøre det selv, og for å komme nærmere materialet i dybde og forståelse har vi trosset faren for å bli opphengt i uvesentligheter. Vi har også ansett dette som en modningsprosess som har gitt oss et utfyllende bidrag til forståelse for, og forberedelser av, selve fortolkningsprosessen. Dette støttes oppunder av Dalen (2011), som hevder at det er sterkt tilrådelig at forskeren selv utfører transkriberingen, siden den gir forskeren en unik sjanse til å bli bedre kjent med sine data. Dessuten vurderte vi det slik at dette i størst grad ville sikre vår konfidensialitet overfor utvalget.

3.4 Refleksivitet, validitet og etiske perspektiver

3.4.1 Hva kan vi forstå med refleksivitet?

”Reflexivity for me stands for conscious and consistent efforts to view the subject matter from different angles, strongly avoiding the a priori privileging of a favourite one, including a focus on the details on the texts.”(Alvesson, 2011:106)

I motsetning til en positivistisk tilnærming vil man ved bruk av hermeneutikken nettopp prøve å finne ut av hvilke intensjoner som ligger bak de valg som gjøres, og hvordan de man studerer selv forstår egne handlinger. Det handler om å forsøke å se

både delene og helheten. Dermed forlater vi herved idealet om validitets- og reliabilitetsforhold hvor målet er å sikre objektivitet ved innsamling av data. Mennesker må forstås og fortolkes innenfor den kontekst de er i. Det vil si at vi mennesker ikke kan forstå oss selv uten at verden inngår i vår selvforståelse (Eide og Lindberg, 2006). Vår forskning vil dermed aldri være verdinøytral eller objektiv. Jamfør det Farber og Bradley (2005) skriver om økologisk økonomi, at det blant annet er en normativ disiplin, må vi i tillegg ta vårt faglige ståsted til følge, og ta høyde for dette. Vi har derfor søkt kunnskap og forståelse om vår egen livsverden, og redegjort for vår egen forforståelse før vi entret den empiriske konteksten. Imidlertid har vår forforståelse til en viss grad vært gjenstand for kontinuerlig endring, etter som vi har fått utvidet vår horisont gjennom innhenting av empiriske data. Vi har gjort ærlige anstrengelser for å avklare vårt forhold til det problemkomplekset vi har studert.

Et viktig aspekt ved egen forforståelse har gått på å se bort fra de verdier og normer som bekler våre roller. Nå er dette relativt enklere å gjøre hos seg selv enn hos andre, og spesielt vil det by på utfordringer å identifisere verdier, normer og holdninger hos informanter som man bare møter en eller få ganger. Da har det vært viktig for oss å huske på at informantene er mer enn bare informanter innenfor vår undersøkelse av problemkomplekset. De vil i tillegg ha ulike interesser, bakgrunner, utdanning og ulike perspektiver på sitt arbeide, og dermed også ulike verdier og normer.

En annen huskeregel for oss når det gjelder det praktiske empiriske arbeidet gjelder den hermeneutiske sirkel. Veksling mellom del og helhet, og mellom forforståelse og forståelse, har sannsynligvis ikke bare åpnet for utvikling av kunnskap og forståelse av hva som skjer, men det har også kontinuerlig utviklet oss som forskere. Det er ikke nødvendigvis bare fokus på hva informanten har gitt oss av informasjon (delen), men denne informasjonen har også bidratt til at vi har fått et mer helhetlig syn på fenomenet vi har studert (helheten). Dette ser vi også sammenfaller med et av våre faglige fundamenter, den organiske virkelighetsforståelse, hvor alt er foranderlig etter hvert som tiden går, intet er konstant og endring og utvikling skjer i rytmiske, dynamiske nettverk. Som en synergieffekt av å vedkjenne oss en viss resonans i en slik oppfatning av verden tror vi at vi har evnet å være til stede i situasjonen, samt

videreutviklet vår forståelseshorisont i tråd med prosessen. Likevel har vi også innstendig måttet passe oss for og ikke være fastlåste i innlærte tankemønstre som kolliderer med en organisk virkelighetsforståelse, siden den stadige utviklingen og endringen mellom del og helhet da kanskje ikke ville være så lett tilgjengelig likevel.

Vi kjenner sjelden oss selv helt på en gjennomiktig måte, og kan ifølge Heideggers tankesett kun kjenne oss selv vagt og indirekte (Eide og Lindberg, 2006). Derfor har vi ikke sett på det å avsløre det skjulte som en endelig prosess, men heller tenkt at det inngår i en videre kontinuerlig prosess. Vi må ikke tro at ved å ha stilt et kritisk spørsmål vi har vært fornøyd med utfallet av, så kan søken etter det skjulte avsluttes. Vi har i stedet tenkt og arbeidet i henhold til en hermeneutikk som alltid vil lete etter en skjult mening, og hvor man er inneforstått med at det ikke finnes en endelig og absolutt skjult mening. Vi har søkt å styrke vår troverdighet ved å tenke i en organisk og sirkulær form, hvor dybden er uendelig gjennom ikke-lineære prosesser, liksom virkeligheten vi forstår, ettersom tiden går.

3.4.3 Validitet

Validiteten avhenger av fortolkninger. En vellykket tolkning er i følge Taylor (1999) en tolkning som tydeliggjør den meningen som kanskje opprinnelig ble presentert i en uryddig, fragmentert og uklar form. Dette er relevant både med hensyn til innhenting av empiri, og i forhold til vår skriftlige formidling gjennom oppgaven. Men hvordan kan vi være sikker på at vedkommende som har tolket eller som vil komme til å tolke vår forståelse og tolkning nettopp følger vår forståelse? Hva om noen ikke har sett eller ikke ser at vår tolkning er dekkende, og videre ikke aksepterer vår fortolkning? Hva gjelder dialogkonteksten har informantene måttet tolket med det samme opprinnelige språket som vi gjorde for å kunne følge oss i vår forståelse. Om ikke forståelsen var der med det samme, utdypet vi med flere uttrykk slik at disse kunne gjenkjennes og tolkes om til mening som sammenfalt med vår forståelseshorisont.

Et annet aspekt ved vår forforståelse er det faktum at vi er to forskere som sammen har innhentet og fortolket det empiriske datamaterialet. Det har stilt store krav til åpenhet og refleksivitet overfor hverandre, hvilket har vært utfordrende. Vi har

etterstrebet en felles forståelse av fenomenet, og har sett det som en styrke i fortolkningsprosessen ved at vi sammen har økt perspektivbredden, gjennom kontinuerlig fortolkning og læring av hverandre.

3.4.4 Om konfidensialitet og forskningsetikk

Vi har tatt utgangspunkt i Forskningsetiske komiteer (2010) når vi har reflektert rundt etiske perspektiver som kan gjelde vår oppgave.

Oppgavens mål og metode har blitt avklart i forhold til om det kan bryte med allment aksepterte verdier. Vi har hatt en åpen tilnærming til problemstillingen, med høy fokus på verdier, og satt fokus på høy grad av refleksivitet. Med bakgrunn i dette kan vi hevde at vi i den grad det er mulig har unngått å manipulere eller farge informantenes svar gjennom intervjuet.

Informantene har fått informert samtykke på forsvarlig måte. Det har vi sørget for ved å lage et informasjons- og samtykkeskjema som vi sendte informanten i god tid før intervjuet, og som vi har samlet inn med underskrift. Dette har blant annet tydeliggjort overfor informantene at de når som helst kunne trekke seg fra oppdraget. Samtidig har det ikke vært noen avhengighetsspørsmål som kan tenkes å kunne påvirke informantens samtykke. Ved å velge barnehager vi ikke har nære og kjente relasjoner til fra før har vi unngått en slik avhengighetsproblematikk. Ut fra dette kan vi si at vi har ivaretatt kravet om et fritt samtykke som er avgitt uten ytre press, eller begrensninger av informantenes handlefrihet.

Personvern er sikret gjennom anonymiserte informanter. Det er gjort ved å ikke presentere spesielle data om informanten som vil føre til at de lett vil kunne gjenkjennes. Av samme årsak har vi også valgt å ikke gi for mye informasjon om de enkelte barnehagene, selv om vi opplever at dette rent forskningsmessig kan være noe problematisk siden det da blir vanskeligere å sammenligne de ulike barnehagene.

Det har hele tiden vært avklart at vi som studenter har hatt mulighet til å kontakte veileder for hjelp og støtte dersom vi eventuelt skulle fått alvorlige forskningsetiske betenkeligheter. Selve gjennomføringen av oppgaven har ikke medført skader på mennesker, dyr eller natur.

4.0 ØKONOMISKE TEORIER OG MODELLER

I dette kapitlet vil vi redegjøre for oppgavens teoretiske forankringer. Innledningsvis vil vi imidlertid gjøre noen refleksjoner rundt landets samfunnsøkonomiske kontekst.

I følge Ringstad (2011) har Norge i likhet med de fleste andre industrialiserte land en form for blandingsøkonomi. I utgangspunktet er det økonomiske systemet vårt en kapitalistisk markedsøkonomi, i det at koblingene mellom ressursbruk og behov hovedsakelig foregår ved markedstransaksjoner, men samtidig er det sterke innslag av offentlige inngrep, reguleringer og tjenesteproduksjon (Ringstad, 2011). Det økonomiske livet i landet er svært sammensatt, og en benytter derfor i stor grad forenklete økonomiske modeller for å analysere og forklare ulike sider ved dette. Samtidig er hele vårt økonomiske system basert på verdibegrunnelser (Nyeng, 2011), der verdier som valgfrihet og rettferdig fordeling, og moral og etisk teori spiller inn.

Det er forskjell på realøkonomi og økonomisk teori, og vi er naturligvis klar over at virkeligheten er langt mer komplisert enn hva økonomiske modeller kan forklare. Samtidig blir det etter vår mening i overkant utfordrende å skulle undersøke virkeligheten uten å ta utgangspunkt i en abstrahert fortolkningsramme. I dette kapitlet vil vi derfor ta utgangspunkt i den etablerte økonomiens tankegods, og se dette opp mot økologisk økonomisk teori. Etablert økonomisk teori ikke er et entydig begrep, men rommer ulike strømninger. Vi velger imidlertid å forholde oss til nyklassisk økonomisk teori, da vi anser denne for å være toneangivende innenfor den markedsliberalistiske tradisjonen, og dermed å ha preget det økonomiske systemet både på mikro- og makronivå.

Men før vi kommer nærmere inn på dette vil vi i det videre belyse noen sentrale sider ved økonomiens påvirkning på samfunnslivet, samt kommentere noen generelle aspekter ved økonomifagets vitenskapelige grunnantakelser.

4.1 Økonomiens påvirkning på samfunnslivet

Ved økonomisering av samfunnet viser Habermas (1999) til systemverdens kolonisering av livsverden og følgene av det. Den stadige økning av samhandling gjennom penger og makt, gjennom sub-systemer i det kapitalistiske systemet, har ført til at politikk og økonomi i økende grad trenger gjennom folks hverdagsliv. Hvilket igjen medfører at den sosiale rasjonaliteten reduseres til den målrettede rasjonaliteten som hersker i det økonomiske og politiske systemet.

Habermas (1999) bruker begrepene livsverden og system som beskrivelse på sammenhengen mellom samfunnets sosiale reproduksjon og sosiale integrasjon. Livsverdenen er bærer av kulturell, sosial og personlig tradisjon og er videre essensiell som en stor bestanddel i reproduksjon av samfunn, kultur og personlighet.

Livsverdenens kontrast er systemverdenen. Systemverdenen inneholder de formelle organiserte handlingssystemer som er ment å ivareta bestemte oppgaver innen politikk og økonomi. Habermas mente at livsverdenen og systemverdenen opprinnelig ikke var atskilt. Men ved at det ble formalisert kommunikasjon og samhandling gjennom ulike systemer i samfunnet skjedde det en indre kolonisering av systemverdenen inn i livsverdenen. Denne koloniseringen har likevel noen motkrefter i en utvikling av kommunikativ rasjonalitet, hvilket vil gi en frigjøring fra den systemmessige rasjonaliseringen (ibid).

Filosofen Taylor (1998) tar for seg og beskriver tre uheldige tendenser i vårt samfunn. Individualismen dreies i for stor grad mot egosentrisme, og evinnelige effektivitetskrav kan føre til at en instrumentell fornuft blir for fremtredende og allmenngjeldende. Videre peker han på at denne påvirkning av menneskelivet gjør at vi som borgere ikke kan velge fritt ut i fra våre autentiske selv, fordi samfunnspåvirkningen infiltrerer våre tankesett som i utgangspunktet skulle være frie.

Johannessen og Olsen (2008) beskriver på sin side at konsekvensene av overgangen fra industrisamfunnet til kunnskapssamfunnet vil være at våre sosiale systemer vil endres kraftig. De deler inn våre sosiale systemer i det økonomiske, det politiske, det kulturelle og det relasjonelle delsystem. De peker på at det økonomiske delsystemets rasjonalitet, altså den økonomiske tankemåten, har invadert det kulturelle og politiske delsystemet og også i stor grad påvirker hvordan relasjoner mellom mennesker

utvikles. Fokus på kollektive løsninger blekner og individualisering styrkes.

Identiteten bygges på individuelle kunnskaper og ferdigheter fremfor kollektive verdier. Dette betyr ikke nødvendigvis at enkeltindividet får mer respekt.

Det økonomiske delsystemet kan dermed ha en tendens til å spise seg inn i de andre delsystemene, og fortrenge det som opprinnelig er av autentisk innhold i de respektive delsystemene.

4.2 Paradigmeteori og vitenskapelige grunnantakelser

Som vi vil se innebærer økologisk økonomi og nyklassisk økonomi ganske ulike tilnærminger til sentrale spørsmål hva angår økonomi og samfunn, og vi synes derfor det er fruktbart å berøre noen generelle betraktninger rundt vitenskapsdisiplinens grunnantakelser og utviklingsforløp, og velger da å forholde oss til Kuhn.

Ordet paradigme kommer fra Thomas S. Kuhn. Det stammer fra gresk og betyr mønster, modell eller plan (Johnson og Duberley, 2000). Kuhn delte utviklingsfasen i en vitenskapelig disiplin inn i flere faser. Først står en overfor en førparadigmatisk fase der det ikke eksisterer enighet om hva som er interessante problemer og hva som er løsninger. Dernest kan det skje et gjennombrudd ved at noen forskningsresultater blir sett på som forbilder (Grimen og Gilje, 2007). Dette blir da en tradisjon (school of thought), som over tid kan bli den dominerende gjennom fortrenghet av rivaliserende retninger. Vi er da over fra den førparadigmatiske fase til det som kalles en normalvitenskap eller et paradigme (Johnson og Duberley, 2000).

Men så vil det over tid ofte oppstå problemer eller anomalier som ikke lar seg løse innenfor normalvitenskapen eller det eksisterende paradigmet. Når det blir et tilstrekkelig antall anomalier vil reglene for forskningen bli løsere, og det stilles flere spørsmål ved ting som ellers tas for gitt. En slik periode vil inneholde forskning som kan likne den i en førparadigmatisk fase, og man står til slutt ved en skillevei; skal man fortsette å forsøke å finne løsninger på problemet med eksisterende paradigmatisk tanke sett, eller prøve ut løsninger hos en ny paradigmekandidat? (Grimen og Gilje, 2007). Det oppstår med andre ord en krise, og skjer det sistnevnte kan det beskrives som et paradigmeskifte. Faget vil rekonstrueres med nye mål,

metoder, grunnantakelser og et nytt verdensbilde, og det etableres en ny normalvitenskap (ibid).

Den etablerte økonomien kan med dette sies å være det som foreligger som dagens paradigme, mens økologisk økonomi fremstår som en paradigmekandidat. Med utgangspunkt i det Kuhn beskriver som inkommensurabilitet er det da grunn til å anta at man innenfor økologisk økonomi og den etablerte økonomien ikke uten videre kan forstå hverandre (Johnson og Duberley, 2000). Da som følge av at grunnantakelser, verdensbilde og begreper er vidt forskjellige.

4.3 Den nyklassiske økonomiens verdigrunnlag

Som tidligere nevnt vil vi ta for oss etablerte økonomiske teorier og modeller, og mener det da er hensiktsmessig i hovedsak å forholde oss til nyklassisk økonomisk teori. For å finne frem til verdigrunnlaget i nyklassisk økonomi finner vi det videre formålstjenlig å ta utgangspunkt i fremveksten av både den klassiske og den nyklassiske økonomien, og da med særlig fokus på ”The Economic Man” og ”The Social Man” som toneangivende modeller for menneskelig atferd i den etablerte økonomien.

4.3.1 ”The Economic Man”

”The Economic Man” ble skapt som et hypotetisk subjekt, en abstraksjon, av den klassiske økonomen og filosofen John Stuart Mill i 1836, inspirert av moralfilosofen og økonomen Adam Smiths teorier.

Adam Smith mente at økonomien ville fungere best når samtlige markedsaktører kunne handle fritt ut i fra egne interesser i fri konkurranse, og at markedsmekanismene som ved en ”usynlig hånd” da ville da sikre at ressursene ble fordelt til best mulig nytte og med et moralsk ønskelig resultat for samfunnet. Han argumenterte for at denne fordelingen ville foregå mer effektivt når den økonomiske aktør forfulgte sine egne interesser enn når aktøren faktisk gikk inn for å handle i henhold til samfunnets interesser (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2009). Det er likevel verdt å merke seg at Smith anså en gjensidig sympati mellom aktørene som ”samfunnets lim” og en sentral forutsetning i dette, samt at det å forfølge egne

interesser etter hans syn ikke var det samme som "selfishness" eller egoisme. I følge Ingebrigtsen og Jakobsen (2009) handlet også "The Economic Man" i tråd med en idé om etisk egoisme.

Mills "Economic Man" har utviklet seg til å bli en vel anlagt metafor innenfor den etablerte økonomien, som brukes for å beskrive og forutse den fullstendig rasjonelle økonomiske aktørs atferd, som stadig søker å forfølge og maksimere sin egeninteresse og egennytte (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2009; Siebenhüner, 2000).

4.3.2 "The Social Man"

Nyklassisk økonomi oppstod som et alternativ til klassisk økonomi på 1870-tallet, og i dag fremstår økonomen Alfred Marshall som den nyklassiske økonomiens far (Daly, & Cobb Jr., 1994). Marshall brukte først begrepet "Economic Man", men insisterte på at økonomene måtte forholde seg til mennesket `slik det er`, av kjøtt og blod, og ikke til en abstraksjon (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2009). I følge Etzioni (1988) karakteriserer "The Social Man" nyklassisk økonomi, et syn fremholdt også av Marshall (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2009). "The Social Man" er i stor grad påvirket av sine egoistiske økonomiske motiver, men er samtidig opptatt av de rundt seg. "The Social Man" er verken ondt eller godt, og både hensynsløst og nestekjærlig på en gang. Denne aktøren søker å finne løsninger som fører til mest mulig nytte for det største antallet personer. I følge Becker (2006) og Nyeng (2011) er verdigrunnlaget basert på en utilitaristisk tilnærming der målet gjerne helliger middelet, en konsekvensetikk eller nytteetikk, opprinnelig utformet av David Hume, Jeremy Bentham, John Stuart Mill og Henry Sidgwick. "The Social Man" er ikke bare relatert til seg selv, men er systematisk relatert til samfunnet (Becker, 2006). Også Etzioni (1988) påpeker at det nyklassiske paradigmet er basert på en utilitaristisk etikk. Således kan denne modellen sies å være noe mer verdippluralistisk enn "The Economic Man", men den er fortsatt i stor grad verdimonistisk.

Det har altså skjedd en utvikling i overgangen fra klassisk økonomi og "The Economic Man", til den nyklassiske økonomien. Nyklassisk økonomi har fokus på verktøy som kost-nytte-analyser og pareto-optimalitet, og utilitaristiske idealer der det er summen av nytte som er viktig, og ikke relasjonene mellom aktørene. Marshall var opptatt av å måle innsats og ønsker i form av rikdom, og da helst i penger, noe som kan anses å være et viktig steg i retning av økonometri og den moderne økonomiens

utvikling. Selv om Marshall uttalte at økonomien ikke direkte kunne likestilles med de fysiske lovene, er det tydelig at den klassiske fysikken er et ideal innenfor nyklassisk økonomi, og dette kan sies å ha gjort økonomien til en vitenskap med et smalt fokus gjennom et svært begrenset syn på mennesket og livet. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2009).

Der "The Economic Man" står i et sterkt atomistisk konkurranseforhold til sine omgivelser, har "The Social Man" et mer utvidet nettverk, men fortsatt står også denne aktøren i et konkurranseforhold til sine omgivelser. Etablert økonomisk teori er i sterk grad forankret i denne snevre forståelsen av menneskelig atferd, der den menneskelige aktør vanligvis fremstilles som "selfish"/ egoistisk, rasjonell og nyttemaksimerende (Becker, 2006). I følge Etzioni (1988) deler flere nyklassiske økonomer tesen om at individer alltid vil lyve, jukse eller bryte med andre moralske lover og regler når de har muligheten til det, så lenge de forventer å komme unna med det, eller når straffen antas å være mindre enn gevinsten. I følge Ingebrigtsen og Jakobsen (2009) har det ikke vært noen fundamentale endringer i det nyklassiske paradigmet siden Marshall.

Det er videre verdt å merke seg at Etzioni (1988) påpeker at det pågår en paradigmatisk kamp der det sterkt utilitaristiske, individualistiske rasjonelle nyklassiske paradigmet blir utfordret av alternative retninger.

4.3.3 Et mekanisk verdensbilde

Flere sentrale forskere innenfor økonomi og filosofi, bl.a. Georgescu-Roegen (1999) og Daly og Cobb Jr. (1994) har hevdet at utviklingen av den moderne markedsøkonomi er forankret i en mekanisk verdensoppfatning. I tråd med opplysningstidens idealer mente man innenfor den klassiske økonomien at markedet fungerer på samme måte som et avansert klokkeverk, og at dersom en kjenner mekanismene som styrer markedet kan en med stor nøyaktighet forutse resultatet av en gitt handling (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2009). I en slik mekanisk virkelighetsforståelse sees med andre ord samfunnets segmenter som atomiserte og utskiftbare deler i et maskineri, der alt har en rasjonell årsak-virkningsforklaring.

4.3.4 Moralske valg basert på svake vurderinger og grunn autentisitet

Taylor (1998) skiller mellom sterke og svake vurderinger, og dette er interessant i forhold til økonomiske valgsituasjoner. Svake vurderinger kan betraktes som preferanser, og kan knyttes til valg basert på smak og behag. Dette står i motsetning til valg basert på sterke vurderinger, som er med på å bestemme ens grunnleggende identitet, gjennom grunnleggende refleksjoner rundt verdier og normer. Sterke vurderinger bestemmer hvem en er, mens svake vurderinger virker inn på hva en gjør (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004).

Sterke vurderinger kjennetegnes ifølge Taylor av at vi er i stand til ikke bare å finne ut av hva vi ønsker (svak vurdering), men også å gå gjennom en refleksjon om hvorvidt det vi ønsker også er ønskverdig (Ims og Jakobsen, 2011). For eksempel kan en ønske seg en ny bil med stor motor og flott design, mens det ved en nærmere gjennomgang av ens egne grunnleggende verdier kunne være mer ønskverdig å skaffe seg et busskort i stedet.

Taylor (1998) kopler svake vurderinger til det han kaller samfunnets tre sykdomstegn; nemlig tap av mening, mørklegging av formål i møte med en tøylesløs instrumentell fornuft, og tap av frihet. Det er stor forskjell mellom en moral som er basert på at aktørene søker å maksimere egne verdier på markedet, og moralen som spør om hvem vi er og hvem vi vil være (Ingebrigtsen og Jakobsen 2004). Moralske valg basert på svake vurderinger blir mulig innenfor en kostnad-nytte-basert økonomisk tenkning, der det å forfølge og maksimere egne økonomiske interesser er det som verdsettes.

Taylor (1998) trekker også frem begrepet autentisitet, som er knyttet til det å våge å være sann mot seg selv innenfor en horisont av viktige verdier. God ledelse blir et spørsmål om lederens autentisitet. Taylor skiller mellom det han kaller grunn og dyp autentisitet. Grunn autentisitet er forankret i en mekanisk virkelighetsoppfatning, der lederen/personen ser seg som en isolert aktør uavhengig av omgivelsene, det være seg andre mennesker eller naturen. Tanken om en grunn autentisitet faller dermed sammen med den etablerte økonomiens verdigrunnlag.

4.3.5 Oppsummering – den etablerte økonomiens verdigrunnlag

I et forsøk på å oppsummere kan en si at den moderne økonomiske kontekst er forankret i en mekanisk verdensoppfatning, og for å beskrive noen sentrale verdier ved de nevnte grunnleggende økonomiske modellene kan begrepene *atomisme og isolerte aktører, mennesket og naturen som instrument, svake vurderinger og grunnautentisitet, samt nyttemaksimering* trekkes frem.

4.4 Den økologiske økonomiens verdigrunnlag

På tilsvarende måte vil vi i det følgende ta for oss økologisk økonomis verdigrunnlag. Da er det hensiktsmessig å se nærmere på fagets bakgrunn og utvikling, hvilket verdensbilde det forankres i, samt sentrale teorier og modeller.

4.4.1 Økologisk økonomi

Økologisk økonomi er et politikkorientert perspektiv som fremholder og poengterer den gjensidige avhengigheten mellom økonomi, samfunn og natur. Interessen for dette feltet har økt i omfang da det skjer en økt forståelse for at all menneskelig og økonomisk aktivitet er forbundet med bruk av naturressurser:

”Economies are inextricably embedded in larger natural ecosystems, and exchange flows of materials and energy with natural systems.” (Farber og Bradley, 2005:1)

Som fag og forskningsretning har økologisk økonomi sitt utspring i miljøbevisstheten som utbredte seg på 60-tallet. Da gjorde den vitenskapelige utvikling fremskritt innenfor biologi og økologi, og sammenhengen mellom økonomi og miljødelegger ble tydeligere. Gjennom 70- og 80-årene knyttet forskjellige aktører innenfor det spirende fagfeltet relasjoner seg imellom, og gjennom en modningstid ble resultatet til slutt at økologisk økonomi ble institusjonalisert ved etableringen av International Society for Ecological Economics i 1988, og fagtidsskriftet *Ecological Economics*. Siden dette har det blitt presentert et bredt spekter av ulike forskningsfelt og forskningsbidrag, spesielt ettersom fagfeltet har fått økt utbredelse. Det har i den forbindelse også blitt en diskusjon om fagets karakter og utstrekning. Det foregår fortsatt diskusjoner om økologisk økonomi er en transdisiplin, et nytt paradigme, noe helt annet enn miljøøkonomi, eller en egen del av en miljøøkonomi (Røpke, 2004). De

undertegnede er av den oppfatning at faget er en paradigmekandidat, som kan møte eksisterende utfordringer med et transdisiplinært og helhetlig perspektiv.

Som et svar på at dagens etablerte teorier, modeller og tankesett innenfor moderne økonomi ikke ser ut til å løse utfordringene vi står overfor, har økologisk økonomi utviklet seg til å bli et reelt alternativ. Økologisk økonomi er i følge den amerikanske økonomen Robert Costanza det eneste potente alternativet til å kunne møte dagens økologiske og økonomiske utfordringer (Jakobsen, 2011).

Daly og Farley (2004) hevder at i stedet for å tenke nytte som mål i økonomien bør vi heller stille tre spørsmål: Hvilke mål ønsker vi? Hvilke begrensede ressurser trenger vi for å nå disse målene? Og til sist, hvordan skal vi prioritere? I følge Ingebrigtsen og Jakobsen (2009) hevder Daly at vi bør strebe etter en tilstrekkelig behovsdekning for flest mulig mennesker. Utfordringen i økologisk økonomi er å finne de løsninger som benytter de aktuelle midlene mest optimalt for å nå målene som prioriteres. Daly og Cobb (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2009) kritiserer den moderne økonomiske tenking hvor det hevdes at samfunnet kun består av en statistisk ansamling av individer, og de mener man må ta hensyn til at et samfunn er noe mer enn bare antall enkeltindivider lagt sammen. Etter at psykologiske og fysiologiske behov er dekket vil det være utvikling av det Seligman (2002) benevner som det "the full life" som er viktig, hvor individet får brukt sin kapasitet på en optimal måte for å tjene noe større enn seg selv, hvilket gir det mening i livet.

Tidshorisonen er større i økologisk økonomi enn i den etablerte økonomi, og vil gi tilstrekkelig goder og lykke til flest mulig mennesker. Etikken rundt dette må innebygge termer som sterk bærekraft, tilstrekkelig, rettferdig og effektiv (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2009). Max-Neef (1995) hevder at opp til et visst punkt, "the treshold point", vil konvensjonell økonomisk vekst føre til en økning av livskvalitet i ethvert samfunn. Over dette nivået vil imidlertid livskvaliteten kunne forringes ved fortsatt økonomisk vekst. Velferdsindeksen ISEW, Index of Sustainable Economic Welfare, publisert av Daly og Cobb (Max-Neef, 1995), inkluderer de delene i samfunnet som kan ha innvirkning på livskvalitet, som sosiale faktorer, inntektsforskjeller og miljøskader. Denne indeksen følger den økonomiske veksten opp til et visst punkt, men flater så ut og vil deretter sågar synke, tross i at den økonomiske veksten fortsetter. Toppen på den konkave kurven som angir ISEW, er

dermed en illustrasjon på det terskelpunktet der konvensjonell økonomisk vekst går over til ikke å være bærekraftig med hensyn til livskvalitet.

4.4.3 "The Ecological Man"

Mennesket, eller rettere sagt abstraksjonen av mennesket som skal passe inn i denne økonomien, er det Becker (2006) kaller «homo ecologicus», som skildrer dimensjonen av mennesket som kan supplere dimensjonen «homo economicus» og «homo biologicus». Han argumenterer for at karakteristikken av den menneskelige aktøren i etablert økonomisk teori, som egoistisk, rasjonell og nyttemaksimerende, innebærer en altfor snever beskrivelse av mennesket i økologisk økonomi. Det er i følge Becker (2006) en potensiell konflikt mellom "The Economic Mans" egeninteresse og bærekraft på grunn av dette menneskets lavgradige forhold til fremtidige generasjoner og sitt forhold til naturen. Beckers (2006) "Ecological Man" karakteriseres av sympati med og respekt for naturen, en orientering av sin egen kreativitet i relasjon til kreativiteten i naturen. Det vil også være karakterisert ved at det innehar en relasjon til naturen som er basert på personlige opplevelser og er i direkte møte med naturen.

Becker bruker dydsetikk som inspirasjon for å komme frem til denne "homo ecologicus", og forholdet mellom mennesket og naturen er på et helt annet nivå enn økonomisk egeninteresse og biologisk overlevelsesinstinkt. Dette har dype røtter til antikken, der Platons og Aristoteles dydsetikk fremhever og understreker de dydene som fremmer et menneskes moralske karakter i kontrast til plikt og regel, og i kontrast til konsekvensialisme. En moralsk karakter innebærer den dyktighet et menneske har til å bli oppmerksom på, identifisere og takle moralske dilemmaer i den virkelige hverdag. Det sentrale ved å besitte dyd er å være en person med et komplekst tenkesett og, i følge Stanford Encyclopedia of Philosophy (2012): "*The most significant aspect of this mindset is the wholehearted acceptance of a certain range of considerations as reasons for action.*" Ifølge Aristoteles vil utøvelse av kloke handlinger i tråd med den gyldne middelvei kreve skjønn, og den vil kunne utvikles gjennom trening og gjennom å bruke gode kloke mennesker som forbilder til etterlevelse (Dybvik, 2003). Denne verdippluralistiske og helhetlige tilnærmingen finner vi igjen i økologisk økonomi.

4.4.4 Et organisk verdensbilde

Økologisk økonomi bygger på en organisk virkelighetsoppfatning. Dette vil si en delhelhet forståelse hvor alt henger sammen med alt. I stedet for en atomistisk og mekanisk virkelighetsforståelse foreligger det en holistisk forståelse av virkeligheten. Det vil si at samfunnet består i noe større enn enkeltdelene og enkeltindividene satt sammen og som kan forklares som *“en integrert helhet hvis samlede innhold ikke kan reduseres til delenes innhold”* (Capra, 1986:45). Jo mer vi studerer den levende verden, jo mer ses tendensen til samarbeid, forening, og dannelse av kjeder (Capra, 1986). Ved å se virkeligheten i et organisk perspektiv vil alle deler ifølge Ims og Jakobsen (2011), virke i et dynamisk integrert samspill i stadig forandring etter hvert som tiden går, og av den grunn er ikke hendelser repeterbare. Virkeligheten består da av ikke-lineære forbindelser mellom livsenheter (Ims og Jakobsen, 2011). Av den grunn vil det ifølge Capra (1986) tilsi at enhver forstyrrelse av systemet ikke vil begrenses til en enkel virkning, men spres gjennom det levende systemet som de enkelte livsenhetene inngår i. En forsterkning av forstyrrelsene kan også oppstå ved de indre feedback-mekanismene i det levende systemet. Levende organismer, samfunn og økosystemer er alle slike systemer ifølge Capra (1986).

4.4.5 Moralske valg basert på sterke vurderinger og dyp autentisitet

Det bringer oss videre til filosofen Charles Taylor, som i følge Ims og Jakobsen, (2011) hevder vi må gå inn i kommunikative dialoger med omgivelsene for å utvikle dypere verdier og normer. Ifølge Taylor kjennetegnes sterke vurderinger at vi er i stand til ikke bare å finne ut hva vi ønsker, men også hva som er ønskverdig (Ims og Jakobsen, 2011). Sterke vurderinger kan betraktes som de valgene som man gjør og som er med på å bestemme ens grunnleggende identitet. Et eksempel på en sterk vurdering er å velge rettferdighet fremfor egoistisk nytte som normen og grunnlaget for de valg man gjør. Moral basert på sterke verdier hører hjemme i kultursfæren, hvor vi søker å utvikle vår identitet gjennom grunnleggende refleksjoner rundt verdier og normer. Det igjen vil gi økt grad av sterke vurderinger som grunnlag for handlinger, og vil dermed kunne bremse utviklingen av de uheldige samfunnstrekk relatert til egoisme, instrumentell fornuft og begrenset frihet (Taylor, 1998). Med andre ord, det er stor forskjell mellom moralen som er basert på at aktørene søker å maksimere egne

verdier på markedet, og moralen som spør hvem vi er og hvem vi vil være (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004).

Taylor ønsker gjennom begrepet autentisitet å belyse en praktisk filosofi. Han fokuserer mer på hvert enkelt menneskes unikhhet, det partikulære fremfor det universelle. Den praktiske filosofien består i å vise at vår forståelse av selvet er meget innflytelsesrik både filosofisk og i praksis. Selvet, som i at vi har et unikt indre som kan knyttes til handlinger. Forstår en seg selv som omtenkstom, så vil dette være en egenskap som er rotfestet i ens indre, og når en forstår det, er tilbøyeligheten til å handle i overensstemmelse med dette forsterket. Dette kan ses opp mot dydsetikken, hvor forståelsen av hvem en er og hva ens handlinger er kan knyttes til det å handle med integritet. Det vil si at man forstår at kilden til all handling er i en selv, og videre de følelser man får av denne handlingen (Nyeng, 2000). Autentisitet viser altså til motet til å være sann mot seg selv innenfor en horisont av viktige verdier. Man handler i harmoni med egne og kollektive verdier, og opplever en iboende sammenheng mellom seg selv og fellesskapet. Dyp autentisitet forutsetter en organisk virkelighetsforståelse og knyttes sammen med utvikling av kommunikative relasjoner mellom mennesker, og mellom mennesker og natur. Den beste måten å utvikle dyp autentisitet går gjennom dialogbasert refleksjon over egen praksis. Dermed vil ens autentisitet påvirkes av andres autentisitet. Dyp autentisitet forankres i en opplevelse av kreativitet, integrasjon og helhet, der den enkeltes autentisitet avhenger av interaksjonen med andre autentiske individer. Bevissthet rundt verdier er sentralt i utvikling av dyp autentisitet (Ims og Jakobsen, 2011).

4.4.6 Sterk bærekraft

I økologisk økonomi ses en bærekraftig økonomi i et gjensidig flettverk med bærekraftig natur og kultur. De må være bærekraftige i seg selv og i sine verdisystemer, og samtidig fungere som en integrert helhet. Én del må ikke fortrenge noen av de andre. Bærekraften er da sterk. (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004).

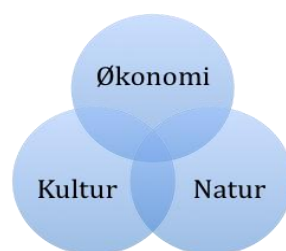
Noe forenklet kan en forklare *økonomisk bærekraft* med at produksjonen av varer og tjenester kan opprettholdes over tid med sikte på å tilfredsstille menneskelige behov. Fremfor å søke økonomisk vekst målt i BNP, er fokuset i stedet på økonomisk

utvikling, som kan operasjonaliseres gjennom menneskelig behovstilfredsstillelse. Den økonomiske utviklingen vil i prinsippet kunne fortsette i det uendelige, fordi en fokuserer på utnyttelse av fornybare ressurser og dermed ikke forringer naturgrunnlaget, i tillegg til at ressursenes utnyttelsesgrad kan økes gjennom forbedrede produksjonsmetoder, forbruksmønstre og fordelings- og gjenvinningssystemer (Ingebrigtsen og Jakobsen, 2004).

Økologisk bærekraft handler om økosystemenes evne til opprettholdelse over tid. Dette krever et samspill mellom menneske og natur som er basert på kunnskap om den viktige betydningen av naturens livsprosesser og respekt for naturens egenverdi. I følge Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) er det i henhold til Brundtlandkommisjonens rapport ”The World Commission on Environment and Development” fra 1987, et minimumskrav for bærekraftig utvikling at økonomisk aktivitet ikke truer natursystemene, som er grunnlaget for alt liv på jorden. Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) påpeker at betegnelsen *menneske* her henspeiler ikke bare på den økonomiske aktør, men på et helhetlig menneske med et integrert forhold til sine omgivelser.

Sosial bærekraft viser til den grad sosiale systemer og samspillet mellom disse kan opprettholdes over tid. Det viser også til et rettferdig samfunn med utgangspunkt i forutsigbarhet basert på frihet, rettferdighet og velferd, slik at både dagens og fremtidens generasjoner kan oppnå et høyt individuelt og kollektivt velferdsnivå (Ingebrigtsen og Jakobsen 2004).

Inspirert av Ingebrigtsen og Jakobsen (2004) presenterer vi følgende modell for å illustrere sammenhengen mellom økonomisk, økologisk og sosial bærekraft:

Figur 1: Økonomi, natur og kultur sett i sammenheng

4.4.7 Oppsummering – den økologiske økonomiens verdigrunnlag

I et forsøk på å oppsummere kan en si at økologisk økonomi er forankret i en organisk verdensoppfatning, og for å beskrive noen sentrale verditrekk ved dette økonomiske alternativet kan vi trekke frem punktene *holisme og aktører i nettverk, mennesket og naturen som mål, med iboende verdier, optimalisering, samt sterke vurderinger og dyp autentisitet.*

4.5 Oppsummering av teoretisk fundament – modeller og forbindelseslinjer

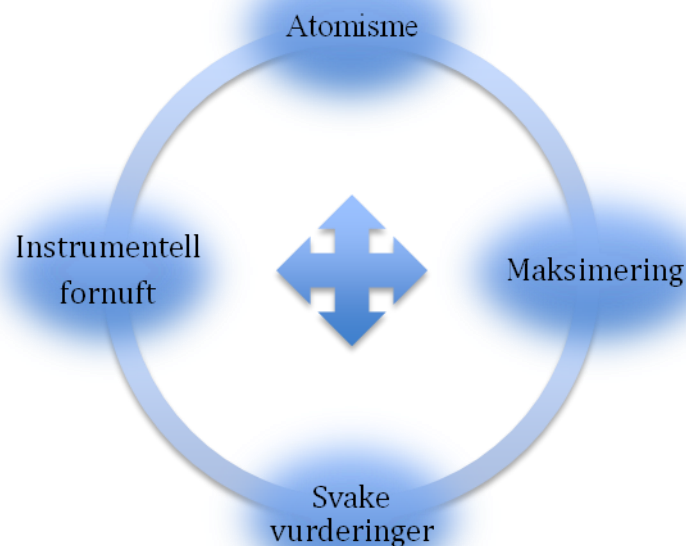
Med utgangspunkt i den teorien vi har presentert og de verdier vi har identifisert å ligge til grunn for henholdsvis den etablerte økonomi og økologisk økonomi, vil vi i det følgende argumentere for to modeller som angir to ulike fortolkningsnivåer. I det påfølgende kapitlet vil vi deretter foreta en diskusjon av modellenes innhold sett i forhold til de verdiene som kommer til uttrykk i barnehagens formålsbestemmelse.

Modellene har også en funksjon som et bindeledd mellom den teoretiske diskusjonen av oppgavens underproblemstilling 1, og fortolkning av empiri mot underproblemstilling 2 og 3. Dette i tråd med at teorien skal kaste lys over problemstillingen, og at empiriske funn skal kaste lys over teorien. Følgende verdidimensjoner er utgangspunkt for modellene:

<i>atomisme og isolerte aktører</i>	-	<i>holisme og aktører i nettverk</i>
<i>mennesket og naturen som instrument</i>	-	<i>mennesket og naturen som mål, med iboende verdier</i>
<i>svake vurderinger og grunn autentisitet</i>	-	<i>sterke vurderinger og dyp autentisitet</i>
<i>nyttmaksimering</i>	-	<i>optimalisering</i>

I tråd med en organisk og dynamisk virkelighetsforståelse ønsker vi å vise sammenhengene mellom disse verdiene i to dynamiske modeller, fremfor å bare liste

dem opp i en stykkevis og oppdelt tabell, som vi anser ville vært mer naturlig innenfor en atomisert og mekanisk virkelighetsforståelse. Ved å presentere slike dynamiske modeller ønsker vi å illustrere vår forståelse av forbindelsene mellom de enkeltdelene vi har trukket ut. Disse usynlige og ikke-lineære forbindelseslinjene bidrar til at summen av alle delene utgjør noe mer enn bare enkeltdelene lagt sammen. Disse sammenhengene er ikke nødvendigvis synlige, men noe har vi oppdaget gjennom teorien, og også senere gjennom empirien.

Figur 2: Verdimodell som representerer nyklassisk økonomisk teori

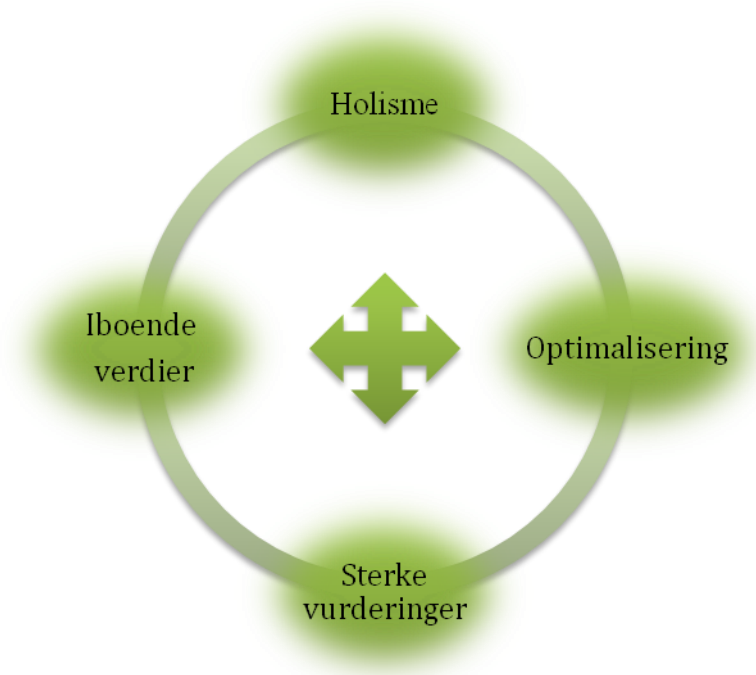
Figur 2 inneholder verdiene fra nyklassisk økonomisk teori. Forståelsen av virkeligheten gjennom det fortolkningsnivå denne modellen angir, samsvarer med det Max-Neef (2005) benevner som mono-disiplinaritet. Dette begrepet handler om å se fenomener gjennom spesialisert vitenskapelig kunnskap som er utviklet i isolasjon fra andre disipliner. Gjennom et slikt filter å se verden på er det altså slik at kunnskapen om enkeltdeler sees isolert og ikke i sammenheng. Denne måten å organisere kunnskap på har ifølge Daly og Cobb (1994) vært hensiktsmessig for produktiviteten

innenfor ulike disipliner, men den har også innebygde farer og begrensninger. Den største faren er den som Alfred N. Whitehead kaller ”The Fallacy of misplaced concreteness” (Daly og Cobb, 1994). Ifølge Hosinski (1993:6) innebærer det:

“The fallacy of misplaced concreteness is a compound of two distinct but related errors: (1) forgetting that our idea of a thing is based on only some of its aspects and ignores many other aspects that are equally ”there” in the actual thing; and (2) mistaking the idea of a thing for the actual thing.”

Ut fra dette kan vi hevde at økt spesialisering i en viss forstand kan gjøre disiplinen mer vellykket. Imidlertid forekommer det da følge Daly og Cobb (1994) et høyere abstraksjonsnivå, og dermed en større risiko for å havne i abstraksjonsfellen og utvikle sneversyn.

Den andre modellen fremstiller vi slik:

Figur 3: Verdimodell som representerer økologisk økonomisk teori

Figur 3 inneholder verdier fra økologisk økonomisk teori. Forståelsen av virkeligheten gjennom det fortolkningsnivå modellen angir, samsvarer med det Max-Neef (2005)

benevner som transdisiplinaritet. Innenfor transdisiplinaritet er det slik at kunnskapen om enkeltdeler sees i sammenheng med hverandre, og hvor denne tverrfaglige kunnskapen er et resultat av samarbeid og koordinering mellom ulike nivå, helt fra nivået der fenomener oppstår i en konkret kontekst, til nivået som representerer verdiene som avgjør hvordan man bør gjøre det man vil gjøre. I motsetning til spesialisert kunnskap vil en transdisiplinær og helhetlig tilnærming kunne bidra til å forhindre sneversyn, og dermed redusere faren for å havne i abstraksjonsfellen.

Når det gjelder vår egen forståelse og ”The fallacy of misplaced concreteness” er vi fullt klar over at også vi abstraherer og forenkler virkeligheten ved å lage disse modellene, dynamiske eller ei. Når vi i oppgaven forholder oss til kun den teorien og de verdidimensjonene vi har presentert, favner vi kun en brøkdel av alle mulige perspektiver. Vi forstår at virkeligheten der ute er mye mer kompleks enn våre verdidimensjoner, og sammenhengene mellom disse, men ser likevel behovet for å forholde oss til kun et utsnitt av virkeligheten for å gjøre oppgaven håndterlig.

5.0 SAMSVAR OG KONFLIKT I VERDIGRUNNLAG – EN TEORETISK DISKUSJON

Med utgangspunkt i de presenterte modellene vil vi her ta for oss en teoretisk diskusjon av verdigrunnlaget i formålsparagrafen, for å se etter eventuelle samsvar og konflikter med verdiene i henholdsvis nyklassisk og økologisk økonomi. De ulike deler av teorien blir belyst i ulike grader, det anser vi som legitimt i lys av en holistisk tilnærming. Da modellenes verdidimensjoner står i sammenheng med hverandre mener vi at en diskusjon av én del samtidig gir indirekte fokus på de øvrige delene av modellen.

På samme vis vil vi også fremheve formålsparagrafens innhold og sammenhenger. Der vi trekker ut og drøfter deler av denne, vil dette, fordi det er en viss rød tråd av helhet og dynamikk også i formålsparagrafen, også gi indirekte fokus på andre deler.

5.1 Økonomisk teori og Formålsparagrafen

Vi vil nå foreta en teoretisk diskusjon av verdigrunnlaget i formålsparagrafen, for å se etter eventuelle samsvar og konflikter med verdiene i henholdsvis etablert og økologisk økonomi. Innenfor hvert sett av verdidimensjoner vil vi først ta for oss etablert eller nyklassisk økonomi, og dernest ser vi nærmere på økologisk økonomi.

5.1.1 Atomisme - holisme

”Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.”

”De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter.”

En kan diskutere i hvilken grad Smiths økonomiske aktør, som jo er basert på en idé om gjensidig sympati, også er en solidarisk og nestekjærlig aktør, om enn ikke på et bevisst plan. Kanskje kan en her i stedet snakke om en aktør hvis handlinger – eller snarere *resultatet* av disse, men ikke intensjoner, er i en viss overensstemmelse med formålsparagrafens verdiforankring? Det er litt uklart hvorvidt Smith mente at den individuelle aktør følte en sympati og følgelig et ansvar overfor sine medaktører, eller om dette var noe han tenkte bare lå implisitt til stede i samfunnet, uten at noen tenkte videre over det. Da teorien spriker på dette området, velger vi her å anta det siste, og følgelig blir egenskapene ved ”The Economic Man” egosentrisk, mekanisk, og forankret i en ide om at det enkelte individ er ute av stand til å ivareta andre hensyn enn sine egne, noe som står i kontrast til det kristne og humanistiske verdigrunnlaget som formålsparagrafen bygger på.

Mht *likeverd* kan en nok argumentere for at Smith og hans meningsfeller ikke differensierte mellom de ulike økonomiske aktørenes verdi, men at alle i utgangspunktet hadde like vilkår i markedet. Men ”The Economic Man” er utelukkende opptatt av å maksimere egen nytte, og står i et sterkt konkurranseforhold og uten direkte bånd til sine omgivelser. Dette ensartede fokuset på konkurranse og på bare én verdidimensjon, nemlig maksimering av egen profitt, står i et motstridende forhold til formålsparagrafens langt bredere og mer sammensatte verdigrunnlag, med fokus på blant annet fellesskap og vennskap. ”The Social Man” har på sin side et mer utvidet nettverk, men fortsatt står også denne aktøren i et konkurranseforhold til omgivelsene. ”The Social Man” spiller på flere dimensjoner, og er ikke bare opptatt av egen interesse, men bryr seg samtidig om menneskene rundt seg. Det er likevel ingen utpreget holistisk tilnærming til omgivelsene i denne modellen for menneskelig atferd, sammenlignet med formålsparagrafens verdigrunnlag.

Naturen på sin side er imidlertid ikke nevnt som annet enn innsatsfaktor i økonomiske prosesser i moderne økonomisk teori, noe som i svært liten grad samsvarer med formålsparagrafens fokus på å respektere og ivareta naturen.

Økologisk økonomi forutsetter at verdier som vedrører natur og kultur sidestilles med økonomiske verdier. Det argumenteres for en verdipluralisme fremfor en

verdimonisme. Ved at økologisk økonomi bygger på en organisk virkelighetsforståelse med helhetsperspektiv kan det trekkes frem at aktørene må se seg som del av et felleskap og som del av naturen. Det foreligger en holistisk tenkning, de er altså ikke enkeltstående isolerte atomer som kun bedriver økonomisk aktivitet som eneste mål. «The Ecological Man» er en aktør som verdsetter alt liv, herunder seg selv, andre og naturen. Den innehar et helhetsperspektiv. Sammenliknet med utdraget av formålsparagrafen gir det oss en forståelse av stor grad av samsvar mellom formålsparagrafen og holisme. Likevel kunne det være interessant å undersøke hvorvidt den rekkefølgen som fremkommer i formålsparagrafen impliserer grad av viktighet. Er rekkefølgen av verdier og hva som skal tas hensyn til tilfeldig? Kan setningen som inneholder ordlyden ”seg selv, hverandre og naturen” gi en implisitt betydning om at det først skal tenkes på seg selv, videre de andre rundt, og til slutt naturen? I et kortsiktig perspektiv ville man kanskje være mest tjent med å kun ta vare på seg selv, som følger en atomistisk tenking, mens på lengre sikt vil det være ønskelig å ta vare på sosialisering- og eksistensgrunnlaget også. Dermed kan vi hevde å se en økt grad av samsvar mellom dette utdraget av formålsparagrafen og holisme. Ved at det settes fokus på en slik flersidighet med hensyn til hva barna skal lære å ta vare på vil det også kunne følge en forståelse for at de grunnleggende kunnskapene og ferdighetene skal være i tråd med en slik holistisk og helhetlig tilnærming til læring.

5.1.2 Instrumentell og iboende verdi

”Barna skal få utfolde skaperglede, undring og utforskertrang. De skal lære å ta vare på seg selv, hverandre og naturen. Barna skal utvikle grunnleggende kunnskaper og ferdigheter. De skal ha rett til medvirkning tilpasset alder og forutsetninger.

Barnehagen skal møte barna med tillit og respekt, og anerkjenne barndommens egenverdi. Den skal bidra til trivsel og glede i lek og læring, og være et utfordrende og trygt sted for fellesskap og vennskap. Barnehagen skal fremme demokrati og likestilling og motarbeide alle former for diskriminering.”¹

¹ <http://www.lovddata.no/all/hl-20050617-064.html#1>

Er disse delene av formålsparagrafen utformet med hensyn til barnets interesser, eller er de mer i henhold til storsamfunnets politiske interesser? Hvilke grunnleggende kunnskaper og ferdigheter SKAL barna utvikle, og hvem tjener det mest? Er for eksempel kompetanse/forståelse i henhold til dagens økonomiske system en del av denne pakken? Eller snakker man kanskje om en sosialisering inn i politisk korrekte kjønnsroller? Her ligger det rom for en ovenfra-og-ned-tilnærming, der det å forme barnet i noens bilde er viktigere enn å la barnet finne ut av tingene selv og danne sine egne formeninger om rett og galt. Alle slike “skal”-setninger har et element av en slik tilnærming.

I formålsbestemmelsen poengteres voksnes ansvar for å behandle barn som likeverdige individer som er likeverdige med de voksne, med anledning til medvirkning i alle sider ved egen hverdag. Samtidig er det i bestemmelsen lagt stor vekt på å ivareta ulike samfunnsgrupperingers religioner og livssyn, noe som kan tolkes dit hen at barna skal ha størst mulig åndelig frihet. Men det kan også handle om foreldrenes eller andre voksnes åndelige frihet eller preferanse, uavhengig av barnas frihet. Eller kanskje det dreier seg aller mest om en politisk vurdering av at mest mulig kultur- og religionspluralisme i barnehagen av visse eller ulike grunner vil føre til mest mulig nytte for samfunnet, jfr. en utilitaristisk tilnærming. På et overordnet plan skal formålsbestemmelsen “si noe om hvilken retning samfunnet skal utvikle seg²”, noe som i seg selv, rent prinsipielt, kan diskuteres å være i alle fall delvis i tråd med verdigrunnlaget bak ”The Social Man”, der en kan komme i fare for å iverksette tiltak eller misbruke enkeltpersoner eller naturen som instrumentelle virkemidler for å nå et høyere felles samfunnsgode.

I økologisk økonomi rettes fokus bort fra mennesket og natur som instrument eller innsatsfaktor i økonomien, men blir heller verdsatt etter de iboende verdier de innehar. Utvikling av autentiske individer med økt forståelse for verdien av alt liv i tillegg til høy grad av selvforståelse kan gi større grobunn for å utvikle en skapende evne fordi

² www.regjeringa.no

man forstår at man er med på å skape seg selv, i samråd og samhandling med andre mennesker og naturen. Ønskverdige handlinger basert på sterke vurderinger dannes i kommunikative dialoger med omgivelsene. Dette står i et motsvar til en instrumentell tenking hvor en grunnere og flatere forståelse av mennesket ikke rommer dette menneskets opplevelse av seg selv, sin kreativitet og sin evne til å utforske og påvirke sitt eget liv. Dermed vil vi kunne si at det er et samsvar mellom dette utdraget av formålsparagrafen og økologisk økonomi.

Hvilken betydning som er lagt i ordene i den delen som omhandler skaperevne og skaperglede i formålsparagrafen er usikkert. Som vi har drøftet ovenfor kan retningen som skapergleden, undringen og utforskertrangen skal følge også delvis være av instrumentell art. Det vil være avgjørende om det er eksisterende kunnskap som skal videreføres i nye kreative varianter, eller om det legges til grunn for nye spørsmål og nye ideer. Da er vi over på temaet medvirkning, og gjensidig respekt og tillit mellom voksen og barn, og derigjennom anerkjennes barndommens verdi på lik linje med den voksnes verden. Dette samsvarer også med den gjensidige tillit og det balanserte forhold mellom mennesker og natur som beskrives i økologisk økonomi. Skaperglede og utforskertrang viser til glede over å forme noe selv, man er aktiv og medvirkende i kreative skaperprosesser. Barn ses som subjekter, de skal kjenne seg som subjekter med iboende egenskaper og ressurser, og føle glede over det. Ut ifra dette ses stor grad av samsvar mellom formålsparagrafen og det å se og prioritere de iboende verdier fremfor de instrumentelle.

5.1.3 Kvantitet/maksimering og kvalitet/optimalisering

”Barnehagen skal i samarbeid og forståelse med hjemmet ivareta barnas behov for omsorg og lek, og fremme læring og dannelse som grunnlag for allsidig utvikling.”

Den menneskelige aktør søker gjennom en maksimeringsideologi å sørge for effektivitet gjennom i hovedsak å forfølge egen interesse fremfor samfunnets interesser. Dette er som tidligere nevnt beslektet med en verdimonisme hvor en maksimering av en isolert verdi (aktør) er målet. Samarbeid mellom aktører, forståelse for andre perspektiver og beskrivelser av behov for stimulering av menneskers indre liv og utvikling står sterkt i konflikt til verdier i den etablerte økonomien.

Når det foreligger en verdipluralisme som i økologisk økonomi vil det igjen føre til at det vil kunne prioriteres å fordele nytten over flere sektorer, slik at en grad av optimalisering vil skje fordi det er flere deler som ivaretas. Her må det samarbeid til for at dette skal kunne skje i praksis. Samarbeid står sentralt i formålsparagrafen. Når det gjelder utvikling av et komplekst tenkesett, gjennom en helhjertet aksept av et mangfold av vurderinger lagt til grunn for en handling, kan det på lik linje med den gyldne middelvei gi et blikk i retning kvalitativt indre innhold i et menneskeliv. Det er ved en oppdagelse av hvem man er og hva ens handlinger er at selvet oppleves, og herigjennom vil det avstedkomme en følelse av kreativitet, integrasjon og helhet. Alt dette vil kunne optimalisere et menneskeliv fordi menneskelivet inneholder mer enn å sørge for egennytte i et ellers tanketomt og følelsesfattig univers.

5.1.4 Svake og sterke vurderinger

”Barnehagen skal bygge på grunnleggende verdier i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, verdier som kommer til uttrykk i ulike religioner og livssyn og som er forankret i menneskerettighetene.”

Når det gjelder respekt for menneskeverdet og naturen kan vi finne noen elementer av samsvar mellom Formålsparagrafen og den etablerte økonomis verdigrunnlag. Det sympatiske limet som Smith anså lå til grunn vil kunne bygge oppunder en antagelse om at det foreligger en viss respekt for menneskeverdet. Det er også i tråd med positive verdier som individuell frihet til å kunne handle fritt ut ifra egne interesser. Intensjonen her er å fordele ressursene mest mulig effektivt, og en viss grad av rettferdig ivaretagelse av mennesker kan kanskje ligge implisitt i dette.

Når målet helliger middelet, og det er ideen om effektivitet som omslutter alle arbeidsverktøy og metoder, vil det kunne føre til en forvitring av det sympatiske limet mellom aktørene. Resultatet er at de valg som blir gjort i stor grad er svake, og de baserer seg da på en aktør hvis forhold til omgivelsene er innsnevret. Moralske valg basert på egoisme, rasjonell tenking og nyttemaksimering vil gi svært små rom for å utvise sterke vurderinger, og vil i stedet gi et sterkere grunnlag for en utvikling av en

grunn autentisitet hvor aktøren ser seg som en isolert del i en mekanisk verden. Det er vanskelig å se samsvar mellom dette og de verdier som barnehagen skal bygge på; åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet, da den etablerte økonomien ikke gir rom for en dypere beskrivelse av hva menneskene rommer av for eksempel tanker, følelser, samvittighet og evne til å knytte relasjoner. Det er konkurranseforholdet og mennesket i isolasjon som står sterkt her, og det står det ingenting om i Formålsparagrafen at barna skal lære seg.

Når fordelingsnøkkelen ligger i å finne hvilke mål vi skal ha, ressurstilgangen det krever og hvilke prioriteringer som må til for å komme frem til målet, ligger det allerede en stor refleksjon til grunn for de valgene som tas. Her tas det hensyn til helheten, og den menneskelige aktør har sympati og empati for mennesker og naturen fordi det ligger en forståelse til grunn om at de utgjør livsgrunnlaget og er opphav til dens kreativitet. Det er relasjonene som fremheves i økologisk økonomi. Og en søken etter å sørge for tilstrekkelig behovsdekning og lykke for flest mulig på lang sikt kan vi her kjenne igjen i det å ha en dypere respekt for menneskeverd og naturen, som nevnt i formålsparagrafen.

Verdiene åndsfrihet, nestekjærlighet, tilgivelse, likeverd og solidaritet kan også i større grad kjennes igjen i det økologisk økonomiske teorifundamentet, da dette er verdier som også vil kunne bidra til at valg baseres på sterke vurderinger. Ved at det rettes fokus på relasjoner og sammenhenger, og at tidshorisonten er synonym med et evighetsperspektiv, gir det stor grobunn for utvikling av evne til å se sammenhenger gjennom et mer komplekst tenkesett. Her skjer en refleksjon over verdier, og identiteten skapes gjennom sterke vurderinger. Det vil også kunne skje en utvikling av dypere autentisitet hos individene/aktørene som evner å handle mer i tråd med sine iboende verdier, og i tråd med det som er ønskverdig i lys av både egne og kollektive verdier. Verdigrunnlaget i formålsparagrafen samsvarer i stor grad med dette, og det gir en viss gjenklang i Formålsparagrafens innledning som sier at barn blant annet skal utvikle evne til læring og danning som grunnlag for allsidig utvikling.

5.3 Oppsummering – Samsvar og konflikt i verdigrunnlag

Med utgangspunkt i ovenstående drøfting der vi har sett nærmere på norske barnehagers overordnede verdigrunnlag opp mot de verdiene som kommer til uttrykk i henholdsvis den etablerte økonomien og i den økologiske økonomien, mener vi å ha funnet at verdigrunnlaget i formålsparagrafen står til dels i konflikt med den etablerte økonomiens verdigrunnlag, mens det er langt større grad av samsvar mellom henholdsvis formålsparagrafens og den økologiske økonomiens verdigrunnlag.

Følgelig kan en også tenke seg at det i en del sammenhenger kan være utfordrende og sågar vanskelig å innfri formålsparagrafen innenfor moderne økonomiske rammebetingelser hvis innhold i stor grad innbefatter verdier innenfor nyklassisk økonomi. Med dette som en illustrasjon av, og som utgangspunkt for, mulige verdikonflikter ønsker vi derfor videre å undersøke hvordan slike verdikonflikter påvirker barnehagen i praksis.

6.0 EMPIRISK MATERIALE

Med utgangspunkt i det ovenstående ønsker vi videre å se nærmere på situasjoner der det oppstår verdikonflikter i praksis, og hvilke valg som blir gjort i slike situasjoner. For å få innsikt i dette samlet vi inn empiri gjennom dialog med barnehagestyrerne i de utvalgte barnehagene, for å belyse følgende problemstillinger:

2. Hvilke verdikonflikter opplever barnehagestyrere i praksis?

3. Hvilke verdier blir prioritert ved verdikonflikter og beslutninger? Og hvilke betydning dette har for barnehagens kvalitative innhold og muligheten til å innfri formålsparagrafen?

6.1 Presentasjon av case og informanter

Her vil vi presentere vårt utvalg, som består av seks ulike barnehager og styrerne i disse. Samtlige barnehager ligger i Bodø kommune, og halvparten er privat og halvparten er kommunalt eid. Barnehagene har forskjellige profiler, der noen fokuserer mer på friluftsliv, mens andre har en mer generell profil. Alle har imidlertid en tradisjonell pedagogisk tilnærming. Våre informanter har alle pedagogisk utdanning, men de har ulik bakgrunn og ulik fartstid innenfor stillingen og/eller barnehagesektoren. Informasjonen som fremkommer her er basert på informantenes egne uttalelser, og fremstillingen vil derfor være noe ulik fra barnehage til barnehage.

Barnehage 1

Dette er en privat barnehage med fire avdelinger. De er 17 ansatte, hvorav 5,6 pedagogstillinger, og ca. 75 barn. Det er to avdelinger med 19 barn, og to avdelinger med 18 barn. Det er 3 voksne fast per avdeling, i tillegg til 2 voksne som går til og fra, og gir en ekstraressurs på ca en halv stilling per avdeling. Hver avdeling har tre vakter; en tidligvakt, en mellomvakt og en seinvakt. Barnehagen har ingen egen

småbarnsavdeling, men er organisert med blandede aldersgrupper. Hver avdeling må ha 5 – 6 av de minste barna, det vil si de som er født i 2011 og 2010.

Barnehagen er organisert som en friluftsbarnehage, med 3 – 4 turdager hver uke. De ansatte ruller på å være igjen i barnehagen med de minste barna, slik at i løpet av en uke får alle voksne og større barn vært på tur.

Styrer er relativt ny i stillingen, som hun har hatt i mindre enn to år. Hun har tidligere jobbet som pedagog.

Barnehage 2

Dette er en kommunal barnehage med fire avdelinger. I år har de 55 barn, noe som tilsvarer ca 73 bruttoplasser. De har delt inn barna i grupper under og over 3 år, og i 2012 vil de ha to grupper under og to grupper over 3 år. De har 13 stillinger, hvorav en er styrer og fire er pedagoger. Resten er assistenter og fagarbeidere. Assistentenes utdanningsnivå og bakgrunn varierer.

Styrer er ganske ny i jobben. Hun har jobbet i kommunal barnehage siden begynnelsen av 80-tallet, og har jobbet i flere andre kommuner, i tillegg til Bodø.

Barnehage 3

Dette er en kommunal barnehage, og en av Bodøs store barnehager. Den har 6 avdelinger, og er delt inn i egne avdelinger for små barn og store barn, henholdsvis tre av hver. På storbarnsavdelingene er det 20 barn på to avdelinger, og 21 barn på den siste. På småbarnsavdelingene er det to avdelinger med 10 barn, og en avdeling med 13 barn. Dette utgjør til sammen 127 ekvivalenter. (Da regner man som om alle plassene hadde vært store barn.) De har to pedagoger på alle storbarnsavdelinger, noe som utgjør en noe større pedagogdekning enn kravet. Dette er begrunnet i stor stort press på storavdelingene, fordi den pedagogen som er der har et høyt antall foreldresamtaler og veldig mange unger med minoritetsspråklig bakgrunn.

De har nesten fylt opp maksimalt med barn i henhold til arealkravene fra Bodø kommune, det vil si 5,5 kvm per storbarn og 4,5 kvm per småbarn.

Styrer har vært i stillingen i 2004. Hun har jobbet i barnehage siden begynnelsen av 80-tallet, og jobbet da et år her og et år der, men var da mer på én-avdelingsenheter og lignende.

Barnehage 4

Barnehage 4 er privat og per i dag del av et stort konsern. De har tidligere vært gjennom flere eierskifter, men de er veldig opptatt av å beholde sin egen identitet.

Barnehagen består av fire avdelinger. De har 75 barn, hvorav 49 er over 3 år, og 26 er under 3 år. De har 15,5 årsverk, i tillegg til en renholder i 60 % stilling. Det vil si 5,95 årsverk som pedagoger, og 7,55 som assistenter, i tillegg til styrer og renholder. På bakgrunn av barn med spesielle behov har de tillegg fra kommunen for å leie inn ekstra ressurser for de som trenger særskilt hjelp og støtte. For tiden har de omtrent 40 timer ekstra bemanning i uken, og i sum blir dette ca 16 – 17 årsverk.

De har en avdeling for aldersgruppen 0 – 3 år, hvor det er 16 barn, to pedagoger og to assistenter. Og så har de en 3 – 6-årsavdeling med 21 barn. Der er det én pedagog og to assistenter. I tillegg har de to avdelinger med blandede aldersgrupper, altså 0 – 6 år, hvorav den ene har 6 barn under, og 14 barn over 3 år, og 3,5 årsverk. På den andre avdelingen har de 18 barn, der fire er under og 14 er over 3 år. På denne har de 3 årsverk. De har høyere pedagogtetthet enn det som loven tilsier, og har valgt å ha litt færre assistenter i stedet. Men hensyn til alderssammensetning på barna er avdelingene delt inn som de er for å tilfredsstille alle behov i foreldregrupper. De har i følge styrer et veldig stabilt personale, og sykefraværet er relativt lavt i forhold til hva som er vanlig i denne bransjen.

Styrer har lang fartstid i stillingen. Hun har vært i to styrerstillinger tidligere, og hun har blant annet vært med på å starte opp foreldredrevne barnehager. Før dette jobbet hun som pedagogisk leder. Hun ble utdannet førskolelærer på begynnelsen av 80-tallet, og har etterutdanning i veiledning.

Barnehage 5

Dette er en liten og uavhengig privat barnehage. De har to avdelinger med gjennomsnittlig 20 ekvivalenter på hver avdeling. Den ene er en småbarnsavdeling og den andre en storbarnsavdeling. I fast grunnbemanning har de tre voksne i full stilling, hvorav to pedagogstillinger, i tillegg til styrer. De tar utgangspunkt i at en styrerfunksjon skal være ca 60 – 70 %, slik at styrer går inn og dekker opp mye utover dette på avdelingene. Både som vikar og ved behov, for eksempel i forhold til samtaler, overganger og planlegging. Med frittstående mener styrer at barnehagen ikke er en del av et større selskap, som Barnekompaniet eller lignende, og med unntak av styret så er det styrer som har den daglige driften. Det styret blander seg inn i er hovedsak økonomi. De har valgt helt bevisst ikke å være del av et større konsern. Styrer vil gjerne ha nærkontakt med pedagogikken og ungene, noe hun mener hun måtte ha fjernet seg fra til fordel for mer administrativt arbeid, dersom de skulle utvidet og blitt større.

Styrer er ny i stillingen, og har tidligere jobbet som pedagog i kommunale barnehager. Hun bruker omkring 50 % av tiden sin ute på avdelingene. Hun har to faste dager per uke, og dekker også opp når det er sykefravær og lignende. Styrerfunksjonen er i følge henne veldig sammensatt, og på mange måter ganske ensom, særlig når barnehagen er helt selvstendig. Nettverket er de små barnehagene rundt og i Bodø, og styrer bruker telefon rundt i hele Bodø. I tillegg er det ledersamlinger, samt veiledning med nye styrere, som kommunen har startet opp, og som alle barnehagene i byen har fått tilbud om. Styrer opplever at det nettverket hun får gjennom dette er veldig greit å ha, siden det er flere som har det samme utgangspunktet.

Styrer opplever at må ha oversikt over mye, og er tryggest på den pedagogiske biten. Hun må gjøre seg kjent på mange områder, blant annet den teknisk byggmessige, HMS-hensyn, bygningsmasse, uteareal, ventilasjon og inneklima. Selv om de kan hente inn kompetanse så er det et kostnadsspørsmål. De har litt dugnadstid, og bruker foreldre der de har muligheten og vet at noen har ekstra kompetanse. I tillegg må de innhente noe, bruke venner og kjente, og kjøpe inn noe på toppen.

Barnehage 6

Dette er en kommunal barnehage. De har 37 – 38 barn i alderen ett til fem-seks år, og har ikke organisert seg i tradisjonelle avdelinger fordi de synes at de er en forholdsvis liten barnehage. I stedet er barna delt inn i fire grupper etter alder og modenhet. I den ene gruppen er det 8 unger fra ett til to år, og i neste gruppe er det 8 barn mellom 2 og 3 år. Aldersinndelingen blir litt flytende, for når de synes at ungene på en gruppe trenger litt flere utfordringer, så kan de flytte dem over på neste gruppe, sånn at de får noe å strekke seg etter der. I år har de også en gruppe med et rent 2007-kull, det vil si de som fyller 5 år i 2012, og i tillegg har de en egen gruppe med 12 unger født i 2006, og som skal begynne på skolen til høsten.

Personalet består av tre pedagoger og seks assistenter, hvorav tre er på gruppa med de minste barna, og to er på gruppa med to-treåringene. I tillegg er de to ansatte på fireårsgruppa, og to på femårsgruppa. De opererer ikke med søskengrupper.

Styrer har vært noen år i stillingen, og opplever at arbeidsoppgavene, som innebærer alt fra administrative oppgaver, til personalledelserelaterte oppgaver som møteledelse, veiledning, vaktlister, tilrettelegging for spesielle behov, og oppfølging av sykemeldte, er mangfoldige, og at jobben er spennende og utfordrende. Hun er ofte inne og dekker opp på personalsiden når noen er syke.

7.0 FORTOLKNING AV INNSAMLET DATA

For å velge ut temaområder for dialogen med informantene tok vi utgangspunkt i vår forforståelse av fenomenet i tillegg til Stortingsmelding nr. 41 (2008-2009) sine beskrivelser av hvordan kvalitet i barnehagen beskrives. Temaområdene som følger har samsvar med innholdet i kvalitetsbegrepet.

Med utgangspunkt i problemstilling 2 og 3 gikk vi i dialog med barnehagestyrerne i de seks barnehagene angående:

- * Styrers rolle, arbeidsoppgaver og hverdag
- * Organisering av barnehagene
- * Ressurser, fokus og prioriteringer
- * Økonomiske forhold og rammebetingelser
- * Innkjøpsrutiner, praktisk rundt måltider
- * Verdikonflikter, interessekonflikter

Relevansen for første punkt er spesielt at det var en innledning i dialogen, og vi anså dette som et naturlig samtaleemne før vi dreide fokuset mot selve kjerneområdet i dialogen. Punkt 2, 3, og 4 omhandler det vi ser som deler av essensen i problemkomplekset basert på vår forforståelse og beskrivelser av barnehagen i Norge i kapittel 2. Når det gjelder innkjøpsrutiner og praktisk rundt måltider mener vi det er relevant i forhold til at vi har ønsket å få innsikt i en konkret del av barnehagehverdagen uten at vi måtte inn i det pedagogiske innholdet. I tillegg er kosthold relevant i lys av at det stort sett utgjør en økonomisk tilleggspost for foreldrebetalingen. Verdikonflikter og interessekonflikter er direkte relevant til problemstillingen, og vi kan si at alle de andre temaområdene har hele tiden hatt et iboende element av dette siste temaområdet.

Med utgangspunkt i de innsamlede data vil vi i det følgende drøfte respondentenes opplevde verdikonflikter og valg/ prioriteringer opp mot vårt teoretiske grunnlag og verdidimensjonene i våre modeller. Vi har valgt å presentere materialet ved å dele det inn i fire hovedkategorier, henholdsvis 1) Effektivitetshensyn, 2) Driftsmidler,

bemanning og økonomisk handlingsrom, 3) Måltider og kosthold, og 4) Om barnehagens ytre politiske og økonomiske kontekst.

7.1 Tid og effektivitetshensyn

Ved økte effektivitetskrav og muligheter for verdikonflikter er tiden man opplever å ha til rådighet et sentralt komponent av hverdagen. Flere relasjoner man skal inngå i og/eller flere oppgaver som skal utføres innenfor samme tidsrom utgjør tids- og effektivitetsutfordringer.

“Vi hadde bedre tid før”

Styrer 1 og Styrer 2 opplever begge at det var bedre tid til ungene før.

Styrer 1 forteller at de bare må forholde seg til forholdet 9/ 18 som er lovbestemt, og forteller om hektiske arbeidsdager, der de gjør det de kan for å roe ned, og forsøker å redusere oppbrudd i hverdagen både for voksne og barn. Forsøker å avhjelpe og tilpasse seg situasjonen med å dele barna inn i mindre grupper. ”Vi føler at måten vi driver barnehagen på gjør at det er litt roligere”. Hennes hjertesak er at det skal være vikar inne når det er behov, altså få inn nok folk. Hun forteller videre at det også er heftig med vikarer, fordi de ikke kjenner rutinene, og det blir da fort brudd i rutinene. *”De fast ansatte vet jo hva de skal gjøre, de går jo på autopilot stort sett.”*

Styrer 2 tenker om tid at menneskelig omsorg aldri kan gjøres av maskiner, og følgende sitat viser refleksjonene bak dette: *”Når du skal ta vare på flere barn må du nødvendigvis gjøre noe fortere. Og hva er det du skal gjøre fortere? Skal du lese fortere, skal du kle på dem fortere, skal du mate barn fortere?”*

”Når det gjelder tid og slikt, så har jo selvsagt også dataalderen kommet inn i barnehagene, sånn at for eksempel en del av innkjøpene gjøres jo per data, men menneskelig omsorg kan aldri gjøres av maskiner. Så effektivitet klarer ikke, spesielt ikke de som har med små mennesker å gjøre, og vi har ikke en påkledningsmaskin for små barn, eller en vuggemaskin når de skal sove. De må ha den menneskelige stemmen som sier; oj, mistet du sutten din, her skal du få den, må du sove”.

Styrer 2 gjør tydelige valg på tvers av lønnsomhet, da en del av aktivitetene med ungene ikke er lønnsomme, som for eksempel å gå på tur og være ute i naturen. De er kanskje bemanningskrevende og tidkrevende, men likevel syns de at de er vel verdt. De må kanskje bruke ekstra ressurser, for eksempel buss, mens det ville vært enklere og billigere å være hjemme. Hun synes det er utrolig viktig å være i naturen og lære seg å bli glad i den. ”(...) *det å være i naturen og lære seg å bli glad i den er utrolig viktig for folk som bor i et slikt land som vi har.*” ”*Og unger som er ute og har stor plass, de krangler jo nesten ikke for de kan bare gå unna, mens bursdagsselskap (inne) jo ender i tårer noen ganger fordi det er veldig mange oppgirede unger på liten plass, tilført mye sukker.*”

Når det oppleves at tiden blir mer og mer en mangelvare forteller det oss at effektivitetskrav kjennes på kroppen for de som jobber i barnehager. Her fortelles det om behov for å gjøre tiltak for å redusere oppbrudd i aktiviteter. Det viser oss indirekte at de gjerne skulle sett at aktivitetene i barnehagehverdagen hadde vært mer sammenhengende. Oppbrudd kan føre til at sammenhengen i dagen forvitres og dermed også den større forståelsen av alt som skjer gjennom virkelighetens sammenhengende endring. Hvis det derimot er mer tid til både å være, og gjøre aktiviteter i sammenheng, vil det kunne gi en plattform for en større holistisk forståelse. Når det i stedet skjer bruddvise inndelinger gjenkjennes en mer mekanisk og atomistisk hverdag, uten hensyn til det iboende elementet i mennesket som søker å forstå og utvikle seg i sammenheng med andre mennesker og natur. En hverdag full av oppbrudd ville passet bedre i en virkelighetsmodell som innbefattet en grunnere forståelse av mennesket, og hvor maksimering av nytte er målet. Nå er Formålsparagrafen til barnehager preget av et holistisk og ikke-instrumentelt syn på mennesket, og effektivitetshensyn kan gi negative utslag på utøvelse og innfrielse av Formålsparagrafen. Det Habermas (1999) benevner som økonomisering av samfunnslivet, kan herunder gjenkjennes i barnehagen hvor tiden i stor grad kjennes som knapphetsfaktor for de som er i fenomenet, nettopp av den grunn at den økonomiske kontekst sine verdier blir for altomfattende i forhold til andre verdier.

Når det velges å dra på tur ut selv om det er i strid med lønnsomhetshensyn, kan det vise til at det er foretatt en sterk vurdering, og til en reflektert avgjørelse hvor flere hensyn er drøftet og ivaretatt. Det vil gi dem som deltar på turen opplevelser som

ifølge Becker (2006) gir opphav til kreativitet. Samtidig vil opplevelser av naturens mangfold kunne gi seg utslag i en større forståelse av sammenhenger og en menneskelig sammenhengskraft. Slik kan en da delvis frigjøres fra den økonomiske rasjonalitetens infiltrering av livsverdenen. Økonomiens systemmessige tanngrep i livsverdenen kan løsne og spise mindre av andre iboende verdier, og herigjennom vil en mer optimal og helhetlig løsning komme til syne.

Vi vil si at en slik prioritering vil vi kunne si at barnehagen kommer nærmere å innfri formålsparagrafen og at en tur ut i naturen kan forebygge den mulige ringvirkning som en altfor oppstykket hverdag kan gi. Det vil bety at de kan ha bedre mulighet til å ivareta formålsparagrafen tross trange tidsmarginer. Vil denne barnehagestyrerens dyktighet til å identifisere, bli oppmerksom på og takle moralske dilemmaer i hverdagen ha innvirkning på innholdet i barnehagen og dermed barna? Ifølge Aristoteles (Dybvik, 2003) vil dette skje, for ifølge ham vil den gyldne middelvei utvikles og etterleves med kloke mennesker som forbilde.

Bretter opp armene og gjør så godt de kan

Styrer 3 opplever at de ungene det ikke er noe spesielt med, og som ikke har spesielle behov, får mindre tid når unger med atferdsproblemer krever ekstra ressurser. Og da spesielt i forbindelse med at det er nye vikarer. Hun gjør forsøk på å bruke de samme vikarene, slik at det skal være minst mulig utskiftninger av personale, men samtidig er det vanskelig å beholde de faste vikarene.

"(...)jeg har inntrykk av at jeg intervjuer to vikarer i uka omtrent, men det er sikkert ikke helt sant, det er bare en følelse jeg har. Og så går de inn, og så er de på en måte nesten i stilling. Men en del får jo stillinger andre steder og går ut, så det er en stor del av jobben min å skaffe vikarer og sette dem inn. Vi setter selvfølgelig ikke inn vikarer for alt, det kan vi ikke gjøre, og det er klart at det kanskje er der konflikten vil være, den verdikonflikten. For noen mener jo at det blir uforsvarlig (...) i forhold til at de har for mange unger og for lite folk. Økonomien tilsier jo at vi ikke kan ha vikar inne for alt, for da får vi ikke brukt penger til noe annet, så dette vil jo være en vurdering fra dag til dag, og kanskje sette inn en vikar som kan dele på to eller tre avdelinger."

Om hvordan hun opplever at dette er for ungene som jo har forskjellige behov, i forhold til å ha så mange forskjellige folk å forholde seg til sier hun dette:

”For ungene går dette veldig greit. Det er alltid en utprøvningsfase, men ungene er vant til at det kommer folk, og det er akkurat som om de ser at når de voksne godtar de som er kommet så er de godtatt. Så ungene reagerer ikke, men det er klart at foreldrene kan jo reagere, for de ser disse nye morgen og kveld, og synes de er fremmed. Mens ungene er i lag med dem hele dagen, og synes de er kjent, så der kan det være at foreldrene synes at det er mye utskiftning.”

Men som løsninger mener hun de bare må jobbe med det de har. Brette opp ermene og gjøre så godt de kan i forhold til de ressursene de har. Situasjonen blant de ansatte blir da mer stressende i perioder, for de ønsker å gjøre en god jobb og gi så mye som mulig til alle.

”Det er klart at det er mange unger som trenger mye, og det med tid kan ofte oppleves som vanskelig. Man har ikke nok tid til alle ungene. Og det er vel kanskje det folk snakker mest om, at de lurere på, har jeg snakket med den ungen i dag? Så akkurat det med tid... men jeg tenker at det ville det ha vært uansett, for hvis man ikke fordeler ungene og tenker at i dag skal jeg snakke med de, og så kan du snakke med dem, så vil man, uansett hvor mange voksne man er, ikke ha snakket med alle. Det får man ikke til.”

På spørsmål om hva hun kan tenke seg er grunnen til at det oppleves slik, og hvorfor tid er en slik viktig ting man føler på, svarer hun dette: *”For det er jo mennesker. Det er så viktig å gi tid til ungene, det oppleves som noe veldig grunnleggende.”*

Hvis barnehagemodellen bevisst eller ubevisst er formet i et bilde som ser mennesker som et statistisk antall individer som skal passe inn i maskineriet, er det uheldig når det skjer avvik av nettopp den grunn at mennesket er mer enn statistikk. Når det i dette tilfellet blir et ekstra ressursbehov, som tid til barn med spesielle behov, går det da utover de barna som følger den mer jevne hop hva gjelder behov for voksnes tilstedeværelse og tilsyn. At situasjonen forverres når nye voksne kommer inn, som ikke er kjent med den daglige rutinen, gir oss tegn til at slingringsmonnet er begrenset. Ut fra dette kan det virke som om tidsbegrepet ikke er tatt med når det utformes regler og oppskrifter for hvordan en barnehage skal driftes. Ei heller kan det se ut til at

systemet er formet for levende og forskjellige individer. Med et slikt bakteppe vil det sannsynligvis foreligge flere opplevelser av manglende slingringsmann i forhold til tid og effektivitet.

Relasjoner mellom mennesker medregnes ikke i en statisk, atomistisk og instrumentell måte å se verden på, og det kan være dette vi ser følgene av her når barn med atferdsproblemer krever mer ressurser, spesielt når det er vikarer tilstede. Kan hende er det nok ressurser i det statistiske antall voksne som skal være tilstrekkelig etter matematiske og økonomiske beregninger, men relasjonene må igjen og igjen gjenetableres, bygges opp og styrkes ved utstrakt vikarbruk og vikarskifter. Det krever da andre ressurser i menneskene som ikke kan måles eller telles opp i en statistisk form.

Når mennesker skal forstå seg selv og være tilbøyelig til å handle i tråd med verdier som er rotfestet i ens indre, setter det krav til at det er tid nok til å kunne gjøre en sterkere vurdering. Er man stresset og inneklemt av effektivitetens klør blir det muligens en større tilbøyelighet til å gjøre grunnere avgjørelser som kan forflate det enkelte menneskeliv. Av sitatene kan vi også trekke ut at de voksne fungerer som forbilder som barna da etterlever i sin aksept av de nye vikarene. Det vil følgelig også kunne gjelde når voksne gjør svakere vurderinger under tidspress, for de er også i slike situasjoner rollemodeller med hver sine rotfestede egenskaper som barna vil kunne etterleve i sin slingringsvals etter den gyldne middelvei.

Foreldrene som stiller spørsmål ved vikarutskiftingens utstrekning er kanskje de som forsøker å komme med et ekstra perspektiv for å kunne bidra til å gjøre mer velfunderte valg hva gjelder denne verdikonflikten hun forteller om. Når dette i mild form avfeies med at økonomien tilsier at de ikke kan leie inn vikar for alt, kan vi i motsatt fall tolke at nettopp dette kan være en av årsakene til at stressbelastning ved vikarskiftene blir større. For hadde det vært rom for å beholde en vikar i større tidsrom så ville denne da ikke bli hyret inn et annet sted og bli utilgjengelig neste gang det var behov. Da må det komme en ny vikar, og tiden som hun forteller om som må brukes til å håndtere utprøvningsfasen ved nye vikarer, kunne kanskje heller blitt brukt til å demme opp for de stressende periodene og de trange rammene hvis den første vikaren hadde fått bli i noe ekstra tid.

Valgene som gjøres i forbindelse med denne opplevde konflikten er å brette opp ermene og gjøre det beste ut av det. Det er vanskelig å avgjøre hvor lenge det er mulig å forsøke å gjøre sitt beste før stressmoment, negative forstyrrelser og energilekkasjer kan gi mer omfattende følger, jamfør en organisk forståelse av barnehagen som del av en levende virkelighet. Dette kan understrekes av det Capra (2002) blant annet hevder om fleksible økosystem, der dynamisk balanse kun vil være til stede der alle variabler virker vekselvis i tråd med deres optimale verdier, og ikke der enkelte variabler maksimeres på bekostning av andre. Det er naturlig at det skjer en kontinuerlig endring i levende systemer, og å takle ulike skifter i hverdagen kan gi styrket endringskompetanse. Men akkurat hvor smertegrensen i dette dilemmaet er, blir det vanskelig for oss å stedfeste. Ut i fra følgende sitat forstår vi det slik at denne verdikonfliktens betydning for innholdet i barnehagen ikke er presserende i negativ form: *”Uansett, så tror jeg ikke det er skadelig for ungene så lenge det er trygge, gode voksne som vil dem vel og som er gode omsorgspersoner, så har jeg ikke tro på at det er skummelt eller farlig for ungene selv om de endrer seg når det kommer nye folk.”*

På spørsmål om hun skulle ønsket at situasjonen var annerledes svarer hun følgende: *”Jeg skulle ønske at de faste var på jobb hver eneste dag, og ikke ble syk, og ikke hadde ferie. Ikke ble sykemeldt, og ikke fikk barn, det er jo drømmen, men jeg vet at den er veldig vanskelig, den finnes ikke, det er ikke mulig.”*

Drømmebildet hun her skisserer har likheter med en virkelighet med en mekanisk forankring. Der alt er forutsigbart og ingen avvik skjer, og tiden ikke spiller noen rolle. At det står som et slags drømmebilde for henne som står i fenomenet finner vi som et sterkt og tydelig tegn på at barnehagehverdagen er formet etter slike prinsipper og en økonomisk effektivitetsideologi. Drømmebildet passer inn i slik hun ser barnehagehverdagen, og det totale bildet blir da perfekt og helt etter den modellerte oppskriften. Heldigvis vet hun at denne virkeligheten basert på abstraherte modellerte oppskrifter ikke er reell i praksis, og i følge henne er det eneste mulige å tilpasse seg endringer etter beste måte, for som hun ble sitert over: *”For det er jo mennesker.”*

Slipp løs fra mentale forestillinger om dårlig tid – hengi til flyten

Styrer 4 opplever at det ikke er nok tid til hvert enkelt barn, og opplever at de kan tvinges å gjøre ting på bekostning av de verdiene de egentlig ønsker å stå for. Det hender også at de minste barna (ettåringene) blir veldig slitne og gråter mye, og da hadde det for eksempel hjulpet om foreldrene hadde hatt kortere arbeidsdag.

Samtidig ønsker hun ikke å gi foreldrene dårlig samvittighet, og hun ønsker å skjerme dem, men er det problemer går hun i dialog med foreldrene og finner frem en løsning i felleskap til beste for barnet. Om tid og effektivitet i barnehagen kan hun siteres:

”Jeg tror at det der, hvis vi går i oss selv, så tror jeg det at vi har faktisk tid. Vi lager oss noen sånne usynlige stressmomenter i løpet av dagen. Altså om vi er ferdig å kle på kvart over tolv eller halv ett, det spiller egentlig ingen rolle. Og vi har jo at vi må ha måltid sånn høvelig klokka elleve, men om ho blir ti over elleve så gjør ikke det jo ingenting. Så jeg er litt opptatt av at vi må ikke lage oss noen sånne her stressfaktorer som får ungene til å bli stressa for at vi voksne tror at vi har det travelt. Jeg tror ikke ungene trenger å henge i snora fra de er ett år. De når fort nok inn i rutinen. Men samtidig så er det veldig greit å ha en dagsrytme og at ting er forutsigbart.”

Her kan vi tyde at styreren i en viss grad opplever at en fremskredet rasjonell oppgaveorientering som skal gjøres tidsmessig effektivt har gått for langt. At hun forteller om at de lager seg usynlige stressmomenter kan trekkes i samsvar med en systemverdenens kolonisering av livsverden, og effektivitetsprinsippene fra økonomisk teori, tenking og handling kan være det som ligger i denne indre koloniseringen. Det vi tolker at hun gjør poeng av her er at den tiden de tror de skal spare inn på å være effektive i alt de gjør, det være seg arbeid med objekter og/eller på et relasjonelt plan, kan ende med stressede barn som igjen kan gi uheldige følger og utfordringer som både er uverdige og ekstra tidkrevende i etterkant. Hun mener at denne tiden man tror man skal spare inn innenfor en slik mental forestilling om at alt må skje så fort som mulig, heller kan brukes på å være til stede der de er per akkurat nå i prosessen, gjennom den fastsatte og delvise forutsigbare dagsrytme og ytre ramme. Det hun forteller oss om er hennes blikk for de iboende elementer gjennom hele barnehagehverdagen, og det mener vi kan sees i tråd med det Taylor (1998) beskriver som det som må til for å bøte på de tilfeller innenfor samfunnslivet hvor den

tøylesløse instrumentelle fornuften har løpt løpsk. I stedet for å glemme å ta hensyn til barna som hele personer, vil det slik vi tolker henne være mer verdig og langsiktig bærekraftig å heller hengi seg til flyten og der og da ta hensyn til både voksne og barns fysiske kapabiliteter, deres dialogiske karakter, i tillegg til deres forhistorie og tanker om fremtiden.

En videreføring av det etablerte, eller tenke nytt?

Styrer 5 opplever blant annet at rapporteringskrav tar for mye tid og fokus. De skulle hatt mer tid til å oppfylle Formålsparagrafen på en god måte, og det blir ofte for liten tid til å gå i dybden. Hun skulle hatt mer tid til å planlegge, koordinere, snakke sammen for å unngå hektiske overgangssituasjoner og legge strategier for enkeltbarn. Hun opplever at det ikke er nok tid sammen med ungene for å kunne gjøre det de vil, for dagene blir oppstykket.

Som en løsning på alt som må gjøres flettes barns medvirkning inn som deler av det å møte stadig flere gjøremål med samme antall ansatte. Barna innlemmes i daglig drift, gjennom å knytte barnas opplevelser og læring til de faste gjøremål, som for eksempel å ta med kjøkkentralla og rydde i oppvaskmaskinen. I alle prosesser skal ungene med. Hun trekker også med personalet i møte med ulike utfordringer:

”Og så er det selvfølgelig veldig greit at vi (personalet) er litt forskjellige sånn at noen andre synes noe annet er viktig så da får vi litt bredere prioriteringer enn hvis bare jeg skulle sitte der og si hva jeg synes var viktig.”

Når det gjelder å se iboende verdier i både mennesker og natur kan det være interessant å reflektere over hvordan disse effektivitetskravene påvirker kvaliteten og derigjennom innholdet i barnas hverdag.

En måte å utvikle seg som menneske kan være å lære å tenke og gjøre det som allerede er etablert. Hvis vi tar for oss barns medvirkning i den daglige driften kan vi trekke frem to ulike sett av utvikling. Er tiden for knapp for å kunne undres på veien i den allerede etablerte løypa gjennom rutineene i barnehagen, eller settes det av tid til undring og refleksjon på veien, og er det tid for å utforske andre måter å gjøre dette på? Skal de voksne og barna etterlikne den virkeligheten de allerede ser, eller er det

rom for å skape den selv gjennom prøving og feiling som resultat av en egen vilje? Ved sistnevnte tilfelle vil det være i tråd med å utvikle en selvforståelse gjennom egen skapende virksomhet. Med andre ord vil det være behov for tid og rom til å være og gjøre som man forstår, og ikke etter hva som fortelles som er riktig og sant. Det igjen vil både kreve og avstedgi det Taylor (Nyeng, 2000) beskriver som mer integrerte og autentiske handlinger i hvert enkelte unike menneske.

I hvilken grad barns medvirkning oppfylles i de enkelte barnehagene faller utenfor oppgavens hovedtema, likevel er det interessant å undres over hvem som anses å sitte med ”fasiten” på hvordan en god barnehage skal driftes. Som Taylor (1998) hevder er det fantasien som oppfattes som skapende. De fleste mennesker innehar fantasiens evner, vi har alle tanker som vi kan reflektere rundt. Men det spørres om det er nok rom og tid til å la denne evnen utvikles i en stram hverdag med store behov for tidsbesparende rutiner. Mon tro om følelsen av å være en objektivisert instrumentell del av et maskineri er mindre enn følelsen av å ta del i det som Seligman (2002) forklarer som ”the full life”; en meningsfull tilværelse hvor ens iboende potensial utvikles i tråd med egne og kollektive verdier hos de medvirkende i barnehagene.

Når hun forteller om bakgrunnen for de ulike beslutningene og prioriteringene som gjøres tolker vi det slik at det er et utstrakt fokus på en felles forståelse av problemkomplekset, og av verdier som de ønsker å stå for. Det vil styrke en samstemthet om hva barnehagen skal identifisere seg med. For oss virker dette å bygge en kultur som kan fungere som en motvekt til effektivitetstyranniets instrumentelle påvirkning. Ved å trekke frem nødvendigheten av å få frem ulike perspektiver i møte med utfordringer, vil vi kunne kalle det en tilnærming til en mer optimal løsning, ved at hun verdsetter mangfold i perspektiv. Hun kunne i motsatt fall valgt å kun fremme sine egne perspektiv og styrt hverdagen etter en maksimering av disse på bekostning av andres perspektiver. Vi forstår sitatet som en holistisk uttalelse. Og et holistisk perspektiv gir grunnlag for sterkere vurderinger, gjennom denne felles dialogen med tema som omhandler hvordan vil de løse utfordringene, og dermed hvordan vil de vil fremstå.

Det er kanskje nettopp denne tankemåten og tilnærming til hverdagens dynamiske kompleksitet som vil ha klar innvirkning på om de som står i fenomenet vil ha de vekstvilkårene som trengs for å utvikle ”the full life” som Seligman (2002) beskriver.

Det vil da kunne være den store motvekten til heleffektive økonomiserte mennesker som i sin ytterste konsekvens kan bli følelsesmessig og tankemessig avstumpet gjennom den økonomiske systemverdenens indre kolonisering av menneskets livsverden. En forutsetning for dette er da at opplevelsen av å ha tid til det er til stede, slik at de kan trekkes ut av verdikonfliktområdet og inn mot utviklingen av det meningsfulle liv.

Er det enkle det beste? – og hvem avgjør forresten det?

Styrer 6 opplever at de har tilstrekkelig med ressurser for å ivareta Formålsparagrafen på en god måte. Hun opplever ikke noen store verdikonflikter. Men hun spør selv om hvor man skal legge lista? Hun synes egentlig det er veldig vanskelig å svare på. *”For Formålsparagrafen er jo kjempevid, og det er så mange ting man kan gjøre. Den sier så mye samtidig som den er så lite konkret.”* Man kan ifølge henne gjøre det enkelt og likevel ha gjennomført ting. En barnehage kan ha klart å oppfylle formålet, mens andre igjen kan komme og sette fingeren på at det ikke er bra nok. Samtidig mener hun at det er ingen som vil si at de ikke klarer det, for de har stolthet med tanke på yrke og arbeidsplass, og vil jo gjerne fremheve at de har gjort de tingene som er forventet av dem, på en god nok måte.

”det som ofte tar tiden min er sykdom i personalgruppen. Både i forhold til at det blir for lite folk til ungene, i forhold til at da får ikke jeg gjort en del av de tingene jeg skal gjøre, en styrer skal av og til ha tid til å tenke en tanke lengre enn bare i tre minutter. Dette med å sette seg inn i ting, legge planer for personalmøter, legge planer for planleggingsdager, og være med på å drive den her, at det ikke bare blir hverdagene. Det skal være litt påfyll og man skal planlegge veiledningene, og det kjenner jeg kan være vanskelig å få til når jeg føler at tiden min blir tatt til å fylle opp på personalsiden.”

”Jeg har en filosofi om at jeg skal føle selv at det er tilstrekkelig, jeg skal ikke kjenne på at det er for lite, og det er vel derfor jeg går inn. Når du spør hvordan... (puster dypt inn) altså, det er veldig få dager i løpet av en måned at alle er her. Enten er det sykdom hos personalet selv, eller så er det syke barn. For det er jo en yrkesgruppe som har forholdsvis små barn, og det er jo mye av det i barnehagene. Og selvfølgelig

kan man telle av og tenke at her er det noen unger også som er borte, så i dag går det greit å ikke ta inn vikar, men samtidig skal man kjenne på at det er bekvemt.”

”Vi skal tenke på hvordan vi prater med ungene, hvordan vi møter foreldrene... vi tar oss god tid, at ungene skal få mestre og klare å gjennomføre ting selv, og de tingene der. Og så blir på en måte det med periodeplan, det blir de aktivitetene og det innholdet som blir gjennom dagen, det som skal gi tiden i barnehagen et innhold rett og slett, at det blir noe mer enn bare at vi har tid til det. Og så får man jo disse årshjulene da, og påsken kommer nå på en tid på året når det skal begynne å bli grønt ute, og det blir vår og sommer, og så kommer høsten og bladene detter ned igjen, og det er veldig mye som handler om årets rytme... Så det er noe med at man må gi dem noen opplevelser underveis. Og det tror jeg er det viktigste barnehagen skal være, i tillegg til at man skal være et supplement til foreldrene, så er det jo at ungene skal ha gode opplevelser med seg. Og da trenger man jo ikke nødvendigvis å dra så langt, for de gode opplevelsene kan jo ha rundt frokostbordet ved at føler seg velkommen og at de blir ivaretatt.”

Muligheter for oppfølging av personal og langsiktig planlegging blir spist opp på grunn av hennes ekstra arbeidsoppgaver for å fylle personalsiden. Hun skulle ønsket å kunne ivareta en styrers arbeidsoppgaver på en bedre måte. Vi kan dermed tolke at hun tidvis opplever tidsklemmen. Hun ønsker ikke å gjøre valg som går på tvers av det hun ønsker å stå for verdimesig, hun har lagt en sterk og helhetlig vurdering til grunn og dermed går hun inn som vikar selv. Hun må i dette tilfellet legge egne arbeidsoppgaver til side for å ivareta de verdiene barnehagen vil stå inne for. Det går altså på bekostning av andre viktige områder. I lys av dette tolker vi dette som en bekreftelse på at det er de menneskelige ressurser som utgjør elastisiteten i barnehagestrukturen, og som tidligere nevnt er det usikkert hvor lenge det vil fungere og i hvilken grad det er bærekraftig på lang sikt.

Det hun sier om å ha fokus på årets rytme og i all enkelhet danne grunnlag for de gode opplevelser i hverdagsrutinen kan avstamme fra en rettferdiggjøring av deres praksis i en hektisk arbeidshverdag med utilstrekkelig med tid til langsiktig planlegging. Vi kan på den andre siden tolke det hun sier dit hen at det faktisk ikke er nødvendig å gjøre avanserte innholdsmessige ting i barnehagen i så stort i omfang, med for eksempel utstrakt reisevirksomhet. Vi kan tyde dette i to retninger, nettopp med

bakgrunn i det hun sier om at det er en bredspektret norm for innfrielse av Formålsparagrafen, og de fleste vil si at de innfrir på deres gode skjønnsmessige måte. Vi skal være forsiktige med å gå i dybden på pedagogikk, men ut i fra teoriene vi har presentert kan vi reflektere over dette: Kan hende er det enkle det beste, når innholdet preges av et utstrakt fokus på sykluser i naturen, og forståelse av de sammenhengende endringene som skjer gjennom året anses som noe av det mest essensielle. Skjer dette da som hun forteller om i form av gode opplevelser, vil det gi barna følelse av å delta fullverdig med hverandre i et sosialt felleskap, med tema som omgår noe større enn dem selv, nemlig naturen og Jorda. Kanskje er det nok for å ivareta det kvalitative elementet i menneskelig utvikling som økologisk økonomi forankret i et organisk verdensbilde står inne for, i alle fall for de minste.

Med mer tid på styrerposten ville det kanskje vært rom for å ivareta det kvalitative elementet innenfor personaloppfølging også. Sykdom og andre ytre årsaker til fravær i personale kan vanskelig påvirkes og endres av en styrer alene, men sett som en ytterste konsekvens å hele tiden være på etterskudd ser ikke ut til å være heldig i forhold til å skape og utvikle nye helhetlige og optimale løsninger som vil være mer fraværforebyggende og livskraftige på lengre sikt. Klarer man å opparbeide seg en slik balanse vil det igjen ha positiv innvirkning på det kvalitative innholdet i barnehagen.

7.2 Driftsmidler, bemanning og økonomisk handlingsrom.

Ønsker seg færre barn

I forhold til barnesammensetningen på avdelingene sier styrer 1: ”(...) *til slutt er det jeg som tar og banker inn at sånn her må det bli. Fordi at det blir ofte urettferdig at ei avdeling kanskje må ha en unge mer enn de andre.*” Hvorfor er det urettferdig, lurer vi på da, og styrer forklarer:

”*Det er tøft å jobbe i barnehage, det er mye unger, og når du da føler du får en ekstra (...), og det er ofte de små. Så da er det tøft, men voksne er ofte som med unger også, det er urettferdig, men så til neste år så slipper du, og da er det noen andre som må ta*

det. Det er sånn livet er liksom, men det er jeg som må ta ansvaret til slutt. For jeg er nødt til å ta inn, i forhold til eierne, et visst antall unger, for å få dekket opp, det er sånn det er. Så, jeg skulle selvfølgelig ønske at jeg kunne ta inn flere eldre barn hvis det var flere søkere av dem, men de aller fleste søkere er jo sånn som i år, født i 2011.”

Av dette forstår vi at det oppleves som tungt å arbeide i barnehage, med så mange barn. Styrer må fungere som den strenge, ansvarlige lederen som må banke inn en avgjørelse som ofte kan oppleves urettferdig blant de ansatte. Styrer påpeker at livet og systemet av og til er urettferdig, og det må de bare avfinne seg med, for sånn er det. Det er ikke noe man kan få gjort noe med.

Styrer opplyser videre at siden dette er en friluftsbarnehage er de ute på tur flere ganger i uka, og da er det bare de minste barna som blir igjen i barnehagen, sammen med noen voksne:

”Det er rett og slett slik at da får også de ansatte rullere. De får ikke bare være hjemme med de små. I løpet av en uke får alle voksne vært på tur for vi har 3 – 4 turdager, mens noen er hjemme med de minste, for de er igjen her.”

Vi tolker det slik at de har valgt å organisere barnehagen med blandede aldersgrupper på alle avdelinger først og fremst av hensyn til de ansatte. Styrer har akseptert at kravene fra eierne er og må være tøffe, men hun forsøker å gjøre arbeidshverdagen til sine ansatte så god som mulig, innenfor en ellers belastende ramme.

Også styrer 2 opplever verdikonflikt når det kommer til det høye barnetallet:

”Jo, for eksempel, enkelte år så får du unger som burde hatt færre barn rundt seg. Og vi har ikke lov til å redusere barnetallet. Det skal svært, svært mye til. Det har nok gått an, altså sånn at enkelte år får vi unger som er i en så vanskelig livssituasjon at de burde hatt færre barn rundt seg, og at personalet har veldig, veldig god tid til deg. Ja, men sånt kommer ikke inn. Vi kan noen ganger få ekstra folk inn, men vi får veldig sjelden at vi får redusere på.”

Dette forklarer hun med at alle barn skal ha barnehageplass, og at barnehagen derfor får en venteliste som presser på. Hun skulle ønske at det var færre barn i barnehagen, for når man får flere barn per voksen så må man effektivisere et eller annet, og det vet

hun ikke hva skulle være. ”*Ideelt sett kunne jeg godt tenkt meg at vi hadde færre barn per voksen, rett og slett.*” Og hun ville foretrukket dette fremfor flere ansatte:

”Nei, det ønsker jeg ikke, for da hadde det blitt... det er noe statikk som sier at jo tettere du er sammen med andre, jo flere konflikter oppstår. Og da tenker jeg ikke på personalkonflikter, men på gnisning mellom unger.”

Samtidig mener styrer at hennes barnehage ikke har så mange barn per voksen, sammenlignet med en del private barnehager i Bodø, som har hakket høyere. Vi lurte likevel på om det er slik at hun opplever at det av og til ikke er nok fang til alle ungene?

”Ja, personalet strekker seg utrolig langt. Og nettopp det å ha fang til ungene står veldig, veldig høyt på prioritetslista. Det å kunne vise omsorg for ungene. Da får heller en del dokumentasjon falle ut rett og slett, eller forskyves til en annen dag.”

Styrer ønsker seg altså færre barn i barnehagen, og begrunner dette med hva som ville være det beste for barna, som hun mener trenger mye tid og mye plass rundt seg. Hun vet imidlertid at det er svært vanskelig å få lov til å redusere barnetallet, og hun og personalet er derfor opptatt av å strekke seg for gi så mye som mulig av sin tid til barna, og da heller la dette gå på bekostning av andre oppgaver, som oppleves som mindre viktig. Valg foretas basert på sterke vurderinger, og det handles i tråd med ens verdier, noe vi kan koble opp mot en dyp autentisitet.

Da barnehage 4 fikk nye eiere fikk de også inntak av flere barn, og det har det vært en del diskusjoner rundt blant de ansatte. De hadde en stor prosess hvor de gikk gjennom hva som måtte endres, hva de skulle forvente tilbake, og hva de kunne og ikke kunne gjøre. Og så tok styrer det videre med eierne. Hun sier at de har fått det meste av det de har bedt om, og trekker frem at de eksempelvis har fått større garderober og gjerde rundt barnehagen.

”Og du kan si det meste har vi jo fått. Så på mange måter, på ett vis så har vi måttet ta ei økt belastning, men på en annen måte så har vi fått noen av de tingene vi ikke fikk før. Sånn at vi har en mye mer romslig økonomi nå enn vi hadde før. Vi har råd til mer, og vi har en helt annen vedlikeholdspost nå enn vi hadde med de forrige eierne. Så det har vært både og, selvfølgelig.”

De har fått flere materielle ting som gjør hverdagen lettere, men kjenner imidlertid på en økt belastning i forhold til at de har fått flere barn å ta vare på. Vi tolker at styrer har en ambivalent holdning til dette. På den ene siden er hun veldig positiv til at økonomien nå gir rom for flere ting, men på den andre siden medfører omleggingen større stressbelastning på de ansatte, og muligens også på barna. Spørsmålet blir kanskje hva som er viktigst av å ha effektive og lettende hjelpemidler, og det å ha tid og hender nok til alle barna, samt hvor denne balansen går.

De har også mange minoritetsspråklige barn som trenger individuell språktrening, og her skulle hun gjerne ønsket at de hadde flere ansattressurser, slik at de kunne gitt barna en bedre og mer helhetlig læringsopplevelse enn det de kan i dag:

”For det blir litt sånn skolemessig, det blir mye sånn inne i barnehagen på et grupperom. Det som hadde vært det ideelle var å kunne tatt de med på flere opplevelser, ut av barnehagen i bitte små grupper og formidlet gjennom de opplevelsene, det er jo det de lærer mest av.”

Men, hvis hun hadde hatt valget mellom flere voksne og færre barn så hadde hun likevel valgt litt færre barn.

”Fordi at det kan bli for stort også. Jeg har jo fulgt med i debatten om de såkalte monsterbarnehagene på vestlandet. Jeg synes jo 3 – 4 avdelinger er akkurat passe stort. Hvis det blir veldig stort så, men det er klart det har med mitt ståsted også. Jeg har et mål om at jeg skal kjenne alle ungene, alle ungene skal kjenne meg, jeg skal helst være på fornavn med alle foreldrene. Jeg skal vite hva som skjer, og det er klart hvis det begynner å bli over hundre unger så begynner det å bli litt...”

Per i dag har denne barnehagen 4 avdelinger og 75 barn, og muligens er dette i den øvre grensen for hva styrer opplever som en ønskverdig situasjon. 75 barn er tross alt ganske mange dersom en skal kjenne alle, og klare å være på fornavn med alle foreldrene.

”Man må hele tiden være åpen for å gjøre forandringer ”

Vi spør styrer 1 om de vil foreta omrokkeringer i bemanningen hvis det er færre barn på en avdeling en dag. Hun opplyser at det er sjelden det er fulle avdelinger i løpet av en dag, for barna kommer og hentes til litt ulike tider, de er syke eller har fri, eller de

er ute på tur. Som regel, hvis fraværet er lite, vil de beholde den bemanningen som er satt opp. Det begrunner hun med både hensynet til barna og hensynet til de ansatte:

”Barn har det bedre med seg selv også når det er stabilt. Samtidig så vet de det at er det ei avdeling som har kjempe lite unger, så er det enkelte dager der det er greit å få kjenne på det å være lite unger, og få lov til å kose seg. Og ikke ha det stresset og det kavet. Mens andre dager kanskje må de til en annen avdeling og hjelpe til. Man må være litt fleksibel til det også.”

I forhold til om det vil være rolig eller masete i barnehagen når alle barn og voksne er til stede samtidig, sier styrer 1 at dette vil variere. *”Det kommer jo helt an på, det er så veldig forskjellig, det er ingen dag som er lik, det går på vårt humør og våre dager, det går på ungene sine dager, hvilket vær det er.”* I forhold til støynivå prøver de å fordele ungene slik at ikke alle er på samme rom samtidig, og det mener hun hjelper for å redusere støy- og stressnivået. De kan imidlertid ikke planlegge hvordan dagene skal bli i noe særlig grad, for de lar seg ofte ikke gjennomføre etter planen. Hun beskriver med andre ord en dynamisk og organisk hverdag som ikke lar seg repetere i faste mønstre, og er opptatt av at de må være fleksible og ta hver dag litt som den kommer.

”Alt har med organisering å gjøre, men det må vi ofte ta der og da. Å planlegge i en barnehage er ofte bare et lite kladdemark. Ofte så må du sette en strek over og så må du til på nytt igjen. Man må hele tiden være åpen for å gjøre forandringer.”

Dialog med foreldrene

Med hensyn til om ettåringene har behov for ekstra oppmerksomhet og bemanning, sier styrer 1 at dette avhenger av den enkelte ungen. Og hun opplever at dette er utfordrende:

”Det er kjempevanskelig, for kanskje er det ei avdeling som må ta en ekstra, så er det en lett unge, er det en som krever mye, en som ordner seg selv – ettåringene er kjempeforskjellige. Men det er klart, de krever mye, de skal sove, de skal ha mat, de skal skiftes på og det vet vi.”

I hennes barnehage har de nye barna primærkontakter blant de ansatte i en oppstartsperiode om høsten, men de glir ganske fort inn i det vanlige systemet. Men dette ser de også an, ”for noen unger har lett for å knytte seg til noen og der blir de, og da gjør vi det vi kan for å sørge for å ha den voksne der.” Vi tolker det slik at barnehagen er løsningsorienterte og fleksible når dette skjer:

”Da kan vi ha en god dialog med foreldrene, og si at i morra kommer denne voksne til den og den tida, så kanskje dere skal vente med å levere til da. Men er det sånn at dere kommer tidlig, så er en annen voksen der da, og er det kjempe ille så får vi heller bytte på vaktene sånn at det passer for ungen. Så det der er ting vi vurderer hele tiden.”

Her står barnets behov i fokus, og barnehagen løser den aktuelle utfordringen først og fremst ved hjelp av dialog med foreldrene for å se om de kan tilpasse seg barnehagen, og går ikke det så vil de prøve å tilpasse bemanningen til barnets særlige behov.

Hun opplever generelt at for de fleste ungene holder med de tre tilvenningsdagene om høsten, der foreldrene er til stede, men hun ser også at enkelte unger trenger mer, og mener det da er opp til foreldrene å håndtere dette. Oftest må hun imidlertid si til foreldrene at ”nå må du faktisk gå.” Vi lurer på hva dette kan komme av, og styrer beskriver det vi oppfatter som en sterk verdikonflikt som hun opplever på foreldrenes vegne:

”Det er jo det her båndet. Og det å miste kontrollen. Som mor så vet jeg jo, når jeg har gått med dette ansvaret et helt år, så skal plutselig noen andre mennesker ta over dette ansvaret, og så skal jeg bare dra? De første dagene på jobb så sitter man jo ikke på jobb, man er jo en helt annen plass. Men så er vi mennesker forskjellige, noen tar det her på en rimelig god måte, med telefonen liggende med den høyeste lyden og så vidt man tør gå fra den. Mens andre synes dette er fælt og går rundt hjørnet og gråter, så fælt er det. Da tar vi de inn, og da får de sitte her på personalrommet, og ”er det bedre for deg å sitte her og være her?” For det er ofte bare det å være nært, få være i huset, og bli trygg selv, som forelder. Hva er det for et slags hus vi hiver ungen til, for de vet jo ikke. Alt er nytt for dem. Så på høsten må vi se både på foreldre og ungene, og hvordan de takler det.”

Her ser vi at styrer og barnehagen har en empatisk og helhetlig tilnærming til barna og foreldrenes beste, og søker å finne løsninger som fungerer i praksis. Det å ha foreldre sittende på personalrommet legger sikkert beslag på litt ekstra ressurser, men de velger likevel å ta seg tid til dette ved behov. Vi tolker at det er sterke vurderinger som ligger til grunn for slike valg. Dette er også i samsvar med det Taylor (1998) sier om at vi må gå i kommunikative dialoger med våre omgivelser for å utvikle dypere verdier og normer.

Det kan være tungt og kaotisk med vikarer

I forhold til sykefravær, vikarbruk og turnover bruker barnehage 1 vikarer i perioder der det er mye sykefravær. De har noen faste vikarer, men bruker også vikarbyrå, og da ber de om å få vikarer som har vært der før. Det å ha tilstrekkelig bemanning er viktig for styrer:

”Og de dagene vi ikke ringer inn vikar, så er det fordi de klarer seg, de sier at ”vi har ikke behov, det er mindre unger, vi låner og gjør sånn”... så da er det de ansatte selv som sier at ”vi trenger ikke.” Ellers så er det vikar inne for dem. Og det er min hjertesak at det skal være vikar inne, altså å få inn folk.”

Hun opplever imidlertid at det er heftig med vikarer, ”fordi de kjenner ikke rutinene, det blir brudd i rutinene. De faste ansatte vet jo hva de skal gjøre, de går jo på autopilot stort sett.” Hun mener at en dag med vikar går greit, men at når det blir fire uker så er det tungt for de som er igjen, og som må gå og fortelle vikarene hva som skal gjøres.

Styrer 3 opplever å bruke mye tid på å skaffe vikarer, selv om de generelt har et ganske lavt korttidssykefravær.

”Ja, vi har jo et korttidsfravær som er ganske lavt, rundt 2 %, pluss, minus. Og så har vi jo selvfølgelig noen sykemeldte, og da bruker vi vel det totale fraværet opp til det. Men det er klart, slik som i dag for eksempel, vi har jo noe kolossalt med vikarer, jeg tror vi har 11 inne i dag. Nå er det noen som har ferie, noen som er syke, en som er i begravelse. Enkelte dager blir det helt kaotisk, føler jeg som skal sitte og prøve å administrere alle disse folkene. Finne dem.”

Styrer forklarer at Bodø kommune har en avtale med tre ulike vikarbyråer, men at hun bruker disse så lite som mulig, for hun foretrekker å lære opp egne vikarer som de da kan bruke fast. *”At jeg har én vikar som går på de to avdelingene, og én vikar på de avdelingene. Jeg prøver i hvert fall det, men så raser det jo sammen innimellom. Men det er i alle fall det som er målet mitt, og enkelte ganger går det helt greit, og vi prøver å bruke vikarene på samme plass.”*

Hun sier at de kun har faste vikarer inne nå, og at barna til en viss grad kjenner dem.

”Det er klart at det blir, jeg har inntrykk av at jeg intervjuer to vikarer i uka omtrent, men det er sikkert ikke helt sant, det er bare en følelse jeg har. Og så går de inn, og så er de på en måte nesten i stilling. Men en del får jo stillinger andre steder og går ut, så det er en stor del av jobben min å skaffe vikarer og sette de inn. Vi setter selvfølgelig ikke inn vikarer for alt, det kan vi ikke gjøre, og det er klart at det kanskje er der konflikten vil være, den verdikonflikten. For noen mener jo at det blir uforsvarlig... Ja, i forhold til at de har for mange unger og for lite folk.”

Hun påpeker at økonomien jo tilsier at de ikke kan ha vikar inne for alt, for da får de ikke brukt penger til noe annet, og at dette derfor vil være en vurdering fra dag til dag. Noen dager kan de kanskje gjøre et kompromiss, og sette inn en vikar som kan dele på to eller tre avdelinger. Vi tolker det slik at styrer forsøker så godt hun kan å dekke opp med vikarer når det mangler ansatte, men at det ikke lar seg gjøre i den utstrekning hun skulle ønsket. Indirekte stiller hun sågar spørsmålstegn ved om situasjonen er forsvarlig. Her eksisterer det med andre ord konflikt mellom økonomiske effektivitetskrav og ønskverdig drift.

Styrer 6 bruker mye penger på vikarer. Hun er ikke helt sikker på hva sykefraværet ligger på per tiden, men antar at det er et sted rundt 10 %, som også er snittet i kommunen på OK-avdelingen. *”Så noen ganger blir det sånn at jeg kan ikke drive og tenke på alle de der tallene, for jeg må være her i hverdagen.”* Hun er opptatt av at de ansatte skal trives på jobben, og føle seg viktig og verdifull på arbeidsplassen. Det er også viktig for henne at både hun og de øvrige ansatte skal være komfortable med bemanningssituasjonen. Hun handler etter vår oppfatning i tråd med egne verdier og normer, og unngår å gå på akkord med seg selv på dette området. Hun gir imidlertid uttrykk for at hun ikke har helt oversikt over hvordan hun ligger an i forhold til

budsjettet, og at hun ikke kan bruke så mye tid på alle disse tallene. I denne sammenheng kan vi jo undres litt på hvorvidt den valgte strategien er økonomisk bærekraftig over tid, eller om de på et senere tidspunkt kan bli nødt til å klare seg uten vikarer en periode, fordi budsjettposten er overskredet. Samtidig sier hun at hun selv ofte går inn som ”vikar”, og til en viss grad vil dette sannsynligvis kunne demme opp for en slik utvikling.

Inntakskabaler, statstilskudd og unger som tapsprosjekt

Styrer 1 sier at hun kan velge å ha for få unger i forhold til antall ansatte, og det gjorde hun i en periode i fjor. Eller hun kan justere inn og ta inn noen ekstra unger, men hun opplever at dette kan være vanskelig. *”Sånn som nå på våren kunne jeg tatt inn en unge fra nå i mai for eksempel. Men det kan jeg ikke, for da får jeg ikke statsstøtte for den ungen. Da går vi med underskudd, det er et tapsprosjekt.”*

De teller hvor mange unger de har i desember, og så får de statsstøtte for dette antallet.

”Så setter jeg en unge inn i februar så får jeg ikke statsstøtte for den ungen. Så det jeg kan lønne det personalet med er det jeg får fra foreldrebetalinga. Og hvor mange ansatte kan leve for 2300 i måneden? Og det er ikke så mye. Så det her er jo en av de kampene vi private har i forhold til sånne ting. Og det gjelder for så vidt de kommunale også, men de eier seg jo selv”

Hun sier at de kunne tenke seg å kunne telle flere ganger, i hvert fall to ganger i året, sånn at hvis de for eksempel ville ta inn en unge på våren, så kunne de også fått statsstøtte for denne.

”Sånn som nå så sitter jeg og vurderer å ta inn en unge i januar neste år, det er et søsken som trenger plass. Men da må jeg telle han i desember for å få betalt for han, ellers så blir det et tapspr..., ellers er det ikke noen vits for meg å ta han inn. Fordi at vi taper på det. Og sånn kan vi jo ikke drive, sånn at vi taper på det, det vil jo gå utover andre ting, som personalet og ungene.”

I forhold til hvordan hun opplever den statlige tilskuddsordningen må styrer innrømme at det kan hun ikke så mye om, for hun er ny i dette, men hun skulle ønske at hun kunne vært litt mer fleksibel i forhold til inntaket.

”Jeg er litt bundet opp. Men jeg tar jo heller ikke inn flere unger enn vi klarer. Jeg må jo ha et personal som makter jobben de skal gjøre. Det er jo ikke sånn at jeg skal ha inn en ekstra for det, men det er mer sånn hvis jeg ser en mulighet for å ta inn søsken. Sånn som i år har jeg flere søsken som ønsker plass hele tiden, men jeg får det ikke til, vi har ikke plass, det er ikke mulighet. Men hvis det var sånn at jeg kunne latt vær å ta inn noe ekstra, og at jeg kunne hatt en liten plass ledig og jeg kunne tatt ham inn i januar i stedet så hadde jeg gjort det. Så det er kjempevanskelig å få til. Men det her er en evig kabal for oss styrere, å få det til å gå opp, og ta hensyn til alle foreldre, til personalet som kommer og synes det er tungt, og som lurere på, skal vi ha så mange unger? Og ja, det er så mange dere skal ha. Jeg prøver å fordele jevnt over hele huset...”

Vi tolker at styrer likevel opplever at den statlige tilskuddsordningen er urettferdig for de private barnehagene, og at dette fører til stort press på de ansatte, som må håndtere et stort antall barn:

”Og det er jo økonomiske hensyn, det er det loven som setter. Står det at det skal være 18 på 9 så må vi forholde oss til det her, og det er klart at de som eier barnehager vil jo gjøre det de kan for å få det til å gå opp. Og de private barnehagene er jo... du har sikkert sett nyheten i forhold til at de må kjempe for å få de her statstilskuddene. Og når vi da står her med eierne og formålsparagrafen og alt det her... så press... ja, vi gjør jo det beste vi kan. Det er min jobb det å..., og det er faktisk en av de viktigste jobbene, å være den positive. Den som sier, ja, sånn er det, hva kan vi gjøre med det? Hva gjør vi best her hos oss for å få det til å fungere? For vi må gjøre det her, det er det antallet unger vi har og de pengene vi har til rådighet, og vi må gjøre det beste ut av det.”

Hun opplever et krysspress fra flere kanter, men forsøker å være positiv overfor sine ansatte, og tenke løsninger fremfor problemer, og gjøre det beste ut av situasjonen. Vi spør så om det er mye diskusjoner blant de ansatte rundt disse verdikonfliktene, og styrer svarer at det ikke er så ofte, *”fordi at det har vært så lenge sånn her, altså sånn*

en stund, så man har innfunnet seg med det, og så har jeg en god dialog med dem.” De tolker at de ansatte gir uttrykk for at det i perioder er tungt å jobbe i barnehagen, men at de likevel har gitt opp å ta situasjonen opp til diskusjon, for det nytter ikke. Kanskje føler de seg som isolerte aktører som står i et atomisert forhold til sine omgivelser, herunder barnehagens eiere? Styrer opplever tilskuddsordningen som urettferdig, men innrømmer samtidig at hun ikke har så mye kunnskap om disse forholdene. Slike situasjoner der mennesker blir presset, uten å forstå den større sammenhengen de inngår i, kan i følge Taylor (1998) føre til at en instrumentell fornuft blir rådende.

Kamp om tilskuddene

Som liten privat barnehage opplever styrer 5 den kommunale tilskuddsordningen som uforutsigbar, og da de satt opp budsjettet for i år så visste de ikke helt hva de fikk, for tilskuddet fikk de først i februar.

”Så budsjettet var lagt frem på et forslag, et politisk forslag da som forelå i slutten av november. Og ellers tar vi utgangspunkt i fjoråret og så skraper vi det helt ned, det er ikke noe styrehonorar eller noen ting, kjøregodtgjørelse eller, det er det jo ikke rom for. Men det er jo lønnskostnader og litt... ja vanlig drift da, det er jo veldig forutsigbart. Og så er det jo det som eventuelt er på toppen da, det kan man kjøpe leker og sånt for.”

Hun frykter at de kan bli nødt til å måtte betale tilbake noe av tilskuddet når året er omme, men hun velger likevel å forholde seg ganske rolig til det hele. Hun sier at de kjenner på den forskjellsbehandlingen som er mellom private og kommunale barnehager med hensyn til tilskudd, men at det ikke er så avskrekkende i og med at det nå går mot likebehandling.

”For hver gang man får en sånn opp/nedtur fort, så blir man jo litt tøffere og så tenker man at Gud, jeg kan ikke holde på å være med på alle opp- og nedturene, så man forholder seg mer avslappa til det. I fjor i februar så var jeg ganske spent, jeg er ganske mye roligere i år. Jeg tenker at vi drifter såpass greit, så det kan ikke bli så forferdelig galt. Jeg vet jo hva vi står for. Det som jeg tenker kan være en liten trussel

kan jo være at kommunen har vurdert flere modeller i forhold til sammenslåing av flere enheter og sånt, og da få lavere administrativt, og det gir jo utslag for oss som er liten. Så sånne ting har man jo tenkt på og frykta litte grann, men jo lenger tid det tar, jo nærmere kommer vi full likebehandling i forhold til økonomi.”

Som privat barnehage har de høyere lønnskostnader enn det kommunen har. ”Vi har jo høyere lønninger. Det er sånn det er å være i privat. I alle fall når man er i PBL. De har tariff.” Vi lurer på hvor stor denne lønnsforskjellen er. ”Det ligger nok en del over, det gjør det. Det er sånn at de... jeg hadde akkurat en mor her nå som gikk fra kommunen til privat, og hun sa hun gikk opp 20 000 i året i lønn. Men jeg er ikke sikker på hva slags stilling hun hadde.”

Vi lurer på hvordan dette kan dekkes inn hvis man i tillegg har lavere tilskudd. Hun forklarer det med mer effektiv drift, og vi spør hvordan dette er mulig. ”Blant annet ved at styrer går inn og dekker vikar. Lavere sykefravær. Ikke sant, du må jobbe på alle...” Hun forklarer videre at foreldrepengene er akkurat de samme, for det er fast pris. ”Så inntektene våre er jo ikke noe..., det er jo akkurat de samme forutsetningene som de kommunale. Ingenting endring der.” Og siden barnehagen er liten har de heller ingen stordriftsfordeler. ”Nei, men vi må forhandle på alt, ikke sant, forhandler jo hele tiden på vask, alt fra vask ikke sant, og til..., noe kan vi ta på dugnad.”

Som privat barnehage har de altså lavere inntekt enn det de kommunale barnehagene har, og som medlem av PBL har de samtidig høyere lønnssetninger. Styrer peker på mer effektiv drift som nøkkelen for å få dette til å gå rundt. De forhandler på prisen på ulike tjenester, har lavere sykefravær, og får foreldrene med på dugnad. I henhold til en rasjonell økonomisk tankegang presses driftkostnadene ned der det er mulig, noe som ser ut til å fungere. Samtidig tolker vi at denne dobbeltdifferansen i inntekter og kostnader kan være en viktig del av forklaringen på at mange private barnehager har flere barn per ansatt enn de kommunale. Lønnsutgifter er generelt den største utgiftsposten i barnehager, og når lønnsnivået i tillegg er høyere, er det kanskje ikke så rart at man velger å ha litt færre ansatte i forhold til antall barn.

Styrer 6 opplever at dette med økonomi i barnehager er komplisert og vanskelig.

”Men vi har jo ikke noe som gjør at vi kan flutte oss på noe vis, altså det er nesten som man lurer på er det bare husholdningspapir og melk vi har råd til å kjøpe oss, så

når det gjelder leker og sånn så må vi virkelig tenke oss om. Så det er ikke noe sånn god økonomi i barnehager. Og det her med økonomien til barnehager er jo kjempevanskelig, for det er jo så innfløkt. Før vi gikk over til rammeoverføringer til kommunen så hadde vi øremerkede tilskudd til barnehagene. Og da var det mye mer klart, sånn at hadde du så, så mange unger over 3 år, og så mange under, så skulle du ha minimum sånn, og så skulle kommunen og foreldrebetalinga være litt mer. Men nå så føler jeg at rammene er blitt mindre etter at vi gikk over til rammeoverføringer.”

Vi lurer på hva dette kan komme av, og styrer svarer at ”Nei, altså kommunene har jo virkelig higet etter å få de her barnehagepengene og at de skulle komme inn i ramme, og da kan det brukes til andre ting også. Tror jeg.”

”Som sagt det er litt innfløkt, og det er vanskelig, og hvis dere har snakka med noen private barnehagestyrere så har dere sikkert fått enda mer om hvor vanskelig den der biten er. Men de har i alle fall fått at de skal ha et sånt beløp per unge, og det skal vi også ha. Men det er ikke bestandig helt godt å ta tak i det og se det, eller kanskje jeg rett og slett er for dårlig på det, for økonomi har jo ikke vært så stor del av vår utdanning. Hovedtyngden har gått på ledelse og pedagogikk. Så det er ikke så lett. Vi prøver da, det er jo små budsjett, litt som en privat sånn husholdningsøkonomi, få det til å gå rundt.”

Hun opplever at de har tilstrekkelig med ressurser for å ivareta formålsparagrafen på en god måte, men lurer samtidig på hvor man skal man legge lista. Hun syns egentlig det er veldig vanskelig å svare på siden formålsparagrafen er så vid. Med andre eller flere ressurser tror styrer at hun kunne gjort tingene bedre eller annerledes. Det handler både om utstyr og utflukter. Hvor mange ganger de kan ta bussen til byen må de spekulere på, og hadde de hatt en egen buss kunne de gjort det mye mer. Men hun understreker at det gjelder å være kreativ og finne gode løsninger.

Om eierutbytte og økonomisk overskudd

Vi spør styrer 1 hvordan et eventuelt økonomisk overskudd brukes, og om egenkapitalen reinvesteres i barnehagen, eller hvor stor andel som tas ut til utbytte eller andre investeringer.

”Det vet jeg ingenting om, men som styrer kan jeg si det at, vi får reparert det vi trenger å få reparert, vi får de oppgraderingene vi har behov for. Jeg vet at er det noe som blir ødelagt så blir det reparert. Mange av disse tingene går utenfor det budsjettet jeg har, noe går innenfor, men store investeringer kan godt gå utenom. Jeg har lov å ønske, om å få... altså nå har vi grillhytte, ny desse, jeg trenger ny desse, kan jeg få det i år? Kanskje går det, kanskje går det ikke. Vi lager prioriteringsliste på vedlikehold og nye ting, og jeg føler det kommer tilbake, jeg ser det der. Hva som skjer øverst og hvor pengene kommer ifra, og om det er eiendom eller barnehage eller... det bryr jeg meg ingenting om, fordi at vi har det bra her. Det hadde vært noe annet om vi ikke hadde hatt det noe godt.”

Men hvis hun hadde ønsket seg en ekstra ansatt så hadde hun imidlertid ikke fått det. Ikke en hel ansatt, for det koster for mye. *”Det kan gå utover alt det vedlikeholdet. Og så måles det ikke sånn, altså en ansatt, hvordan skulle det inn, to timer på hver... på et helt hus. Kanskje er det bedre å få lov å beholde de som jeg har.”*

Vi lurer på om hun har noe slingringsmonn i forhold til bemanningen, for slik vi forstår lovverket så er det ingen øvre grense for hvor mange pedagoger eller ansatte barnehagen skal ha. *”Der kommer eierne inn”* sier hun da. Vi oppfatter det slik at styrer 1 blir litt ubekvem når vi snakker om eierne og økonomisk overskudd mv. Om dette skyldes at hun opplever at dette er et område hun har lite kunnskap og innsikt i, eller om hun nødvendig vil sette eiere og/eller private barnehager i et dårlig lys, vites ikke, men vi antar at det kan være en kombinasjon.

Styrer 2 opplever at det som er forskjell på private barnehager og skoler på økonomisiden er at privatskoler ikke får ta ut overskudd, mens private barnehager har aktører som tjener ganske så godt. Hun vil ikke utdype dette noe nærmere siden hun ikke er i privat barnehage. Vi lurer på hvordan det er med overskudd og eierutbytte i barnehage 4:

”Til nå har overskuddene gått til barnehagene. Det har ikke vært tatt ut noe særlig overskudd av våre eiere. De er jo delt inn i driftsselskap og eiendomsselskap, og vi har jo i alle barnehagene i Bodø i alle fall hatt veldig store utgifter i forbindelse med rehabilitering av bygg og lekeplasser(...). Det er blitt gjort veldig mye i barnehagene. Men akkurat hvor mye eierne våre har tatt ut, det har jeg ikke satt meg inn i.”

Styrer sier at hun selvfølgelig har fulgt med i debatten og gjort seg noen tanker, men hun har ikke sett noen tall som kan fortelle henne at eieren har tatt ut noe. Hun kan imidlertid ha sett på hvor mye han har tjent, men i og med at han jo har mange andre virksomheter også, så er det ikke så lett å vite hva som kommer fra barnehagene. Hun er i alle fall sikker på at hennes barnehage ikke har gjort ham rik. *”Men jeg tenker som så at når du har makspris, og du har finansiering ut fra hva de bruker i kommunale barnehager, så kan det ikke gå så innmari i overskudd. Det tror jeg ikke.”*

Styrer 5 opplever å ha god innsikt i forhold rundt overskudd og eierutbytte:

”Vi har som utgangspunkt at vi skal ikke ha utbytte utover å dekke de kostnader vi har, vi skal drifte rundt. Så det er i forhold til at det er et lån som står der som vi må dekke inn noe på. Ikke noe utover det. Det er en gammel barnehage, så vi er nødt til å legge oss opp sånn at vi har til vedlikehold.”

Hun sier at det er klart at de må ha overskudd, det er de nødt til å ha. De har ikke satt seg mål for hvordan overskuddet skal brukes, men at dette kun vil gå til lån og drift, og ikke til noe utbytte. *”Ja, og det er jo hele forutsetninga, hadde vi hatt andre mål, så hadde vi hatt mål om å bli større. Men det har vi ikke. For vi har som mål å drive en god barnehage.”* For når de er så små som de er, så kan de ikke tjene mye penger.

Om personallederrollen

Styrer 2 opplever at det er satt av tilstrekkelig med ressurser til hennes stilling.

”Ja, på en slik barnehage som dette er full stilling, administrativt, greit. For jeg bruker jo ikke hele tiden min administrativt. Hvis det kniper om, at det er for lite folk pga for eksempel sykdom i personalet, så kan jeg gå ut og gjøre en jobb. Også med unger. Jeg kler gjerne på, jeg tar gjerne kjøkkenet slik at de andre kan frigjøre arbeidet sitt til å være nært ungene. Jeg kan gjøre veldig mange ting, og nettopp det at jeg er i huset, jeg er veldig nært. De kommer hit, og noen ganger kommer ungene på besøk, og jeg deltar også i pedagogikken.”

Så du sitter ikke bare her og rapporterer, lurer vi på? ”Hehe, nei. Jeg går også rundt, mer type management-by-walking-around. Det er vel det barnehagene er kjent for tror jeg.”

I forhold til det å kunne ha denne friheten sier hun at ”Det synes jeg er veldig flott. Jeg tror det ville være en stor sorg for barnehagene hvis administrasjonen ble flyttet bort, nettopp fordi jeg sitter her. Slik som akkurat nå har jeg det ganske travelt med administrative ting, men samtidig kan jeg delta, jeg kan gå inn og kle på to barn, eller gå inn og se etter noen mens de andre er ute og legger et barn. Styrerjobben er ofte veldig, veldig variert. Og ungene lærer jo styreren å kjenne like godt, eller veldig godt.”

Den største verdikonflikten oppleves på bemanningsiden

Den kanskje største verdikonflikten som alle styrerne kjenner på handler om personalressurser. De aller fleste styrerne ønsker seg flere medarbeidere, og opplever denne konflikten som vanskelig. Styrer 1 opplever at det er i forhold til antall unger og antall ansatte at det kjennes mest, og det er også det hun får mest tilbakemeldinger på:

”Fra de ansatte. Og eventuelt foreldrene som kanskje synes at... men ikke så ofte, det er ikke ofte, det er det de nye foreldrene som sier – alle de ungene, på ei avdeling? Det er det du får høre med én gang, for det blir så overveldende når man kommer inn ny, og ikke har vært i barnehagen før, alle andre er jo vant til det. At det fungerer. Og det fungerer. Det er en hektisk arbeidshverdag vi har, derfor må vi prøve å gjøre det beste ut av det, og gjøre mye annet også, vi har stor fokus på det sosiale, arbeidsmiljøet, gjøre ting utenom.”

Nye foreldre blir altså overveldet at det høye barnetallet. De som ikke kjenner til systemnormen reagerer med vantro, mens de som har vært utsatt for systemet over tid har vennet seg til det, og slutter å stille spørsmålstegn ved det. Dette kan handle om systemverdenens infisering av livsverdenen, der sosial rasjonalitet reduseres til økonomisk rasjonalitet, jfr. Habermas (1999).

Styrer 1 opplever at hun har nok pedagoger, men er åpen for at det kan komme inn flere. De klarer seg godt med planlegging og foreldrekontakt, og organiserer det sånn at de ser at det går opp. ”Men jeg skulle gjerne sånn generelt personalmessig hatt en person ekstra. Eller to eller tre, altså alle monner drar, det gjør hverdagen lettere, men vi klarer det.” Hun har akkurat innstilt på hvilke barn som skal tas inn dette året, og regner med å måtte gå ned noen prosenter i stillinger på ansatte.

”Det er fullt, og så har jeg for mange små (barn) i forhold til de store. Altså, hadde jeg kunne tatt inn en stor i stedet for en liten så hadde det gått opp kanskje. Det er flere regnestykker som til sammen skal bli rett. Og personalet lurar jo også på hvordan blir det, og jeg kan ikke svare dem, jeg må vente til jeg ser hvor mange unger jeg faktisk får inn.”

Også styrer 2 opplever at den største verdikonflikten er på bemanningssiden:

”Jeg syns jo kanskje det er på bemanningssiden, at det er der jeg ser at alle disse gode formålene som staten vil vi skal gjøre blir kanskje ikke gjort grundig nok, fordi det rett og slett ikke er personale nok. At det ikke er avsatt nok til lønninger. Og at vi til stadighet ser at vi kunne gjort ting bedre, og at vi noen ganger må velge harelabb, og gå lett over ting som kunne vært gjort mye grundigere hvis det hadde vært flere folk å ta av.”

Hun opplever at dette har stor betydning for barnehagens kvalitet:

”Nei, folk blir rett og slett litt trist og lei av det. Jeg skal ikke si at det virker demotiverende, for de forholder seg jo til livet slik det er, men de ansatte kommenterer at – dette vet jeg kunne vært gjort bedre, slik og slik, som ville vært en bedre løsning, men det går ikke, fordi vi bemanningsmessig bare er det vi er. Vi kunne gjort mye mer spennende ting med de aller største ungene, men vi kan ikke ta hele personalet ut, og la de små være alene hjemme her i barnehagen. Så det er noe her. Jeg tror de fleste diskusjonene her og når folk kommenterer ting, det går på bemanning.”

Vi lurar på hvordan bemanningssituasjonen ideelt sett burde vært:

”Rent ideelt sett burde det vært en person til ansatt i en så stor barnehage, en som kunne være den som gikk inn der det måtte trenges og ta disse toppene. Men jeg har

jo virkeligheten å forholde meg til, så jeg drømmer sjelden om ting som jeg ikke kan få. Jeg ser heller hvilket handlingsrom vi har innenfor de ressursene vi har. Og vi er jo åpne for å ta imot folk i språkpraksis, studenter og slikt, og det er jo også ressurser.”

Hun forteller at denne typen personalressurser ikke koster dem noen ting, og hvis de får førskolelærerstudenter så får de faktisk betaling for å ha dem inne. Det vil ikke legge beslag på tiden deres heller, for universitetet vil da dekke kostnadene ved å holde veiledning på dem. Vi lurer på hvorfor de ikke har noen slike ressurser i år, men det kan hun ikke svare på. *”Det er avtaler som eventuelt er gjort før jeg kom.”*

Vi er nysgjerrige på hvilke ting som kunne vært gjort annerledes, dersom de hadde hatt flere ansatte. *”Det dreier seg om innholdet i barnehagen, det og faktisk kunne gå veldig dypt inn i enkelte fagområder, dra på flere turer ut, lengre turer. Bruke museum og slikt mer enn vi gjør kanskje.”* På spørsmål om hvilken betydning dette har for ungene, svarer hun at *”Det betyr at de kanskje får lære eller oppleve litt mindre enn de ideelt sett eller optimalt sett kunne gjort.”*

Styrer nikker bekreftende på spørsmål om det er vanskelig å få ekstra bemanning fra kommunen. *”Da skal ungen være tilmeldt PPT, BUP eller ha spesielle sykdommer som store funksjonshemninger av noe slag.”* På spørsmål om hun skulle ønske at hun hadde flere pedagoger svarer hun ja, og at dette nå ser ut til å være på trappene fra statens side.

”Det ser ut til at regjeringen har begynt å se på at vi skal ha flere pedagoger, altså større pedagogtetthet i barnehagen. Fordi at Norge ligger ganske dårlig an i forhold til de andre landene med hensyn til pedagogtetthet. Vi har flere ufaglærte enn andre europeiske land. Og når ting kommer som statlig pålegg regulerer resten seg selv.”

Hun forventer derfor at det kommer en lovendring, men at dette ikke nødvendigvis vil skje med det aller første, for som hun sier: *”Det ser ut til at det blir det, men ting tar nå litt tid.”*

Styrer 3 opplever å ha godt handlingsrom, både ressurs- og personalmessig, og opplever ikke store konflikter. *”Men det er klart at vi har litt stordriftsfordeler med*

det at vi er såpass store, og kan bruke personalet litt på tvers, og har utstyr på én plass som kan lånes ut til avdelingene. Nei, så jeg opplever ikke at vi har noen store konflikter.”

De har også større pedagogdekning enn det som er kravet, noe styrer er veldig fornøyd med. *”Ja, men nå har jo vi klart å få – jeg vet ikke helt hvordan jeg har klart å få det til, men jeg har klart å få det – at vi har to pedagoger på alle storbarnsavdelinger. Og det er ikke helt vanlig.”* Hun sier hun har spurt kommunen og fått ja, og vi er nysgjerrige på hva hun har argumentert med for å få dette til. Hun begrunnet dette med:

”At det var behov, at det er stort press på storavdelingene fordi den pedagogen som er der har 20 foreldresamtaler og veldig mange unger der med minoritetsspråklig bakgrunn. Så da har jeg fått gjennomslag, og det syns jeg er veldig flott.”

I forhold til hvorvidt hun opplever at de har nok hender og fang for barna gjennom hele dagen, svarer hun at det varierer, for dagene er veldig forskjellige.

”Noen dager går det helt greit, mens andre dager oppleves som mer kaotiske og det slett ikke er nok. Og det kan være samme mengde unger og samme mengde personale, så det er egentlig et veldig vanskelig spørsmål å svare på. Men stort sett tenker jeg at det er veldig bra. Det er veldig bra kvalitet på det vi gjør. Vi snakker jo veldig mye om det å ha et varmt fang, og at ungene skal ha omsorg og trygghet. Trivsel for alle.”

Styrer synes spørsmål rundt den generelle ressursituasjonen deres er veldig vanskelig å svare på, siden det alltid vil være knapphet på ressurser, men hun mener at mer bemanning ikke nødvendigvis er løsningen på alt:

”Men det er knapphet på ressurser, men det er jo også noe med det at skal man gå rundt og tenke på det, eller skal man forholde seg til det slik det er, og jobbe ut i fra det man har. I forhold til de ressursene vi kanskje ikke har, så er det ikke alltid at det blir bedre kvalitet av å ha flere hender og være flere voksne. Det er ingen automatikk i det.”

Vi lurer på om det er noen vanskelige prioriteringer som hun må foreta seg, og hun bekrefter at hun av og til må velge mellom vikar og utstyr til ungene. Styrer 3 sier at hun ikke opplever noe spesielt i forhold til verdikonflikter mellom økonomiske

hensyn og andre verdihensyn. Vi minner henne på at hun innledningsvis var litt inne på dette med tid og bemanning, og da viser det seg at det kanskje ikke er så greit likevel:

”Ja, altså det er jo... det er det eneste punktet som jeg tenker at det kan være noe. Det er i forhold til personalet, i forhold til de ressursene som vi mener at vi har behov for, i forhold til... Ja, det kan jeg av og til oppleve som ganske frustrerende. Og unger som har spesielle behov, de ligger hjertet mitt veldig nært, jeg har veldig mye følelse for dem og vil at de skal ha... jeg jobber veldig mye for dem kan du si. Så akkurat på det området så kan jeg noen ganger oppleve at det er...”

Vi lurer på hvilken betydning dette har for barnehagen. *”Vi må jo bare jobbe med det vi har. Det er ikke noe... vi må bare rase i fra oss litt, og så får vi bare brette opp armene og gjøre så godt vi kan i forhold til de ressursene vi har.”* I forhold til hva dette betyr for oppnåelsen av rammeplanen og de ulike retningslinjene, svarer styrer at *”Nei, det som det betyr... det betyr at de ungene som det ikke er noe med, hvis man kan bruke det uttrykket, de får jo litt mindre tid. For ungene med spesielle behov, de får jo..altså der ligger jo...”* Hun er usikker på hvordan det kan påvirke de barna som får mindre tid, for det tror hun ikke det er noen som har forsket på, men hun opplever at det helt klart kan gjøre situasjonen for personalet mer stressende i perioder. *”For vi vil jo gjøre en god jobb, og det tror jeg jo kjennetegner personalet... i hvert fall, jeg må jo snakke for mitt eget personal. Det kjennetegner dem at de ønsker å gjøre en god jobb, de ønsker å gi så mye som mulig til alle.”*

Små eller ingen slingringsmenn i forhold til bemanning

Styrer 4 føler at spørsmålet om verdikonflikter mellom økonomiske hensyn og verdihensyn som er forankret i barnehageloven, er veldig vanskelig. *”Det kan være vi opplever at vi føler at ting går på bekostning av de verdiene vi ønsker å stå for. I forhold til det å ha nok tid til hvert enkelt barn. Det kan jo skje.”* Rundt det tenker hun at det bare er sånn det er, og altså må de gjøre det beste ut av de rammene de har. Hun kjenner imidlertid på det at de ikke har nok hender og fanger til alle ungene i hele åpningstiden:

”Ja, det er kanskje det som noen ganger blir det etiske dilemmaet. At du kanskje gjerne skulle ha sittet med en unge på fanget, men så skjer det noe så du må reise deg. Men skal du ha nok fang til alle så måtte vi nesten hatt et fang til hver. For det er sånn at du kan sitte inne i sofaen og lese en bok for tre unger, og det begynner å bli slutten på dagen, og så kommer en av foreldrene og henter. Og skal du sitte i ro med de to som sitter igjen, eller skal du følge den ene ut og gjøre en god avskjed, og fortelle litt om hva som har skjedd i løpet av dagen?”

Men hun opplever ikke at dette er noe stort etisk dilemma, og løser det ved å vurdere den enkelte situasjonen, og forklare barna hvorfor hun eventuelt må forlate dem for en stund:

”Det kommer litt an på hvem av ungene som blir hentet, og hvilke behov den ungen har, for noen unger synes foreldrene det er helt greit å bare ta de med seg, og så sier du ha det, og så fortsetter du bare med den boka. Mens andre ganger hvis det har skjedd noe, eller noen er lei seg, så må du forklare de andre ungene at jeg går og snakker med pappaen og så kommer jeg tilbake.”

Styrer løser dilemmaet ved å gå i dialog med barna, og opplever at dette går fint. Vi tolker at hun tar høyde for at hverdagen er dynamisk med ulike hendelser, og at både barna og foreldrene er forskjellige, og at hun innehar en helhetlig og fleksibel tilnærming til det hele.

I forhold til hva som er de største verdikonfliktene, er styrer 5 tydelig på at *”det er personal, det å ha rom for til enhver tid å kunne sørge for å ha nok folk. Fordi folk koster jo.”* Hun kjenner også på dette i forhold til å følge opp personalet, og mener man kunne skapt seg mange idealsituasjoner ved å ha delte funksjoner. Hadde de hatt økonomi til bestandig å kunne ta inn ekstra folk, og hadde de visst at det var vikarer der, og de kunne plukket de vikarene de ville, så hadde ting vært lettere.” *Flere folk, men ikke bare flere folk, du skal vite at de folkene som kommer, de skal være der, den der stabiliteten. Og hadde vi kunne hatt fire stykker fast på hver avdeling (i dag har de tre) så hadde det vært optimalt. At de var der hver dag.”*

Hun opplever at det ikke er noe slingringsmonn i forhold til bemanning. Dette er noe som skaper masse frustrasjon, og de ansatte føler at de ikke strekker til. Hun påpeker

at det er alle unntakene i hverdagene som gjør at det blir hektisk og travelt, for hvis alt fungerte som det skulle ville det ikke være noe problem:

”Hvis alt... hvis bare, alle ungene er innenfor sånn som det i utgangspunktet skal være, og ingen foreldre går i fra hverandre, og ingen opplever dødsfall, altså ingen avvik, og ingen... og alle personale kommer på jobb hver dag og ingen skal ha ferie, og... ingen er syke, og... så er det jo greit. Men det jo alt det her som kommer inn og påvirker ikke sant, og som du ikke har noe å sette inn for.”

Hun trekker frem at dette ikke er noe de kan styre alene, de er blant annet avhengig av godt samarbeid med det kommunale systemet. *”Det er jo én ting hva som er innenfor våre fire vegger, men hva skjer utenfor, for det er jo mange andre samarbeidsinstanser som vi..., det skal jo også fungere.”* Her kommer vi igjen inn på den kommunikative dialogen som både Habermas (1999) og Taylor (1998) påpeker er så viktig. Det er vanskelig å løse denne type utfordringer, som har forgreininger inn i ulike samfunnsområder, uten at de involverte partene snakker sammen for å finne løsninger som er optimale for alle parter.

Styrer 6 mener at den største verdikonflikten ville vært dersom bemanningen var så minimal at hun ikke hadde syntes at det var forsvarlig. Slik har hun det imidlertid ikke, for hun har brukt mye tid på dette i vinter. Hun tror at bemanningen tross alt er viktigst for at ungene skal få et godt tilbud. Vi lurte på om hun føler at hun må gjøre noen valg som går utover det hun gjerne skulle stått for selv, og svaret kommer kontant: *”Ja. Og det handler jo egentlig om økonomi, også disse personalressursene.”* Til tross for at hun har jobbet hardt for å bedre forholdene slik at de nå er over smertegrensen, opplever hun altså fortsatt at økonomiske hensyn og mangel på bemanning gjør at hun må handle i konflikt med sine egne dypere verdier.

Større handlingsrom gjennom nettverk og kreative løsninger

Styrer 2 opplever at handlingsfriheten og handlingsrommet på de frie driftsmidlene har blitt mindre over tid:

”Altså budsjettene i barnehagene, på driftssiden, har jo faktisk stått i ro i veldig, veldig mange år. Vi får egentlig dårligere og dårligere råd, fordi at prisene og

driftskostnadene generelt går opp på en del utgifter. (...) Lønnsutgiftene følger med, de siste 15 årene har lønnsutgiftene nesten doblet seg. Lønna i Norge går opp, og det må det bare budsjetteres med. Så det man da får mindre av det blir leker og utstyr, rett og slett. Jeg har jo vært lenge i gamet, og jeg ser jo at handlingsfriheten og handlingsrommet på de frie driftsmidlene blir mindre over tid.”

Vi spør om hun opplever at de har tilstrekkelig med ressurser for å oppfylle formålsparagrafen og rammeplanen på en god nok måte.

”Vi ønsker oss jo selvsagt flere ressurser, jeg ønsker meg flere økonomiske ressurser. Jeg ønsker meg jo også mer handlingsrom på visse områder, det gjør jeg. Og det høres veldig bagatellmessig ut, men jeg ønsker meg dette for eksempel i forhold til når planleggingsdagene skal være. For vi har 5 dager i året hvor vi har stengt og vi på dagtid planlegger alle sammen, og de ønsker jeg meg å kunne ha justert mer inn i forhold til andre ting. Men samtidig, selv om de er bestemt, så kan jeg jo likevel si noe om innholdet i disse dagene. Så jeg tror egentlig jeg bruker mer tid på å fundere på om det finnes et handlingsrom som jeg ikke ser. Høre litt hvordan andre barnehager gjør det, få ideer fra dem. Se at, oj, kanskje det var smart å gjøre, og at kanskje jeg kan gjøre det på en annen måte.”

Vi tolker det slik at styrer er løsningsorientert og opptatt av å finne handlingsrom innenfor rammen. Hun sier at hun har mye kontakt med andre styrere, både gjennom kommunens fellesmøter og utenom. De møtes og utveksler ideer, og samarbeider også om å gi opplæring og veiledning til assistenter.

”Så jeg har samarbeid med andre, jeg ringer de andre styrerne om det er noe jeg lurar på, hvordan løser dere det. Noen ganger ringer jeg også hvis jeg kjenner at jeg bobler over retningslinjer vi har fått som jeg ikke syns noe om, og så har vi litt klaging oss i mellom, og så ler vi litt, og så sier vi ”ok, ja, ja, sånn er det, men”, og så går man videre.”

Det å være i dialog med nettverket av andre styrere gjør at det blir lettere å forholde seg til større og mindre utfordringer i hverdagen. Hun leter etter handlingsrom og nye løsninger, og får kreative innspill fra sine kolleger. På denne måten kan både denne og de andre styrerne utvikle og videreutvikle en helhetsforståelse om at alt henger

sammen, og at de er del av en integrert helhet (Capra, 1986). En slik helhetsforståelse kan også være med og balansere livsverdenens plass i forhold til systemverdenen.

Valg på tvers av lønnsomhetshensyn

Styrer 2 sier at en del av aktivitetene med ungene ikke er lønnsomme, som for eksempel det å gå på tur, og være ute i naturen. Dette er kanskje bemanningskrevende og tidkrevende, og gjør at de må bruke penger på buss, men likevel synes de at det er vel verdt.

”Og vi velger jo noen ganger også dyre løsninger i innkjøp. Vi kjøper for eksempel kvalitetspapir, både toalettpapiret og håndtørkepapiret er kvalitetspapir. Vi kjøper ikke de rimeligste.” Dette går utover økonomien, men de sikrer at barna ikke får allergier.

”Og når vi vet at resirkulert papir, det er for så vidt resirkulert, men det inneholder mye mer limstoff fordi det er oppløst i kjemikalier og tilsatt kjemikalier for å kunne resirkuleres. Det er noe her, det å tenke litt bredt, så legger vi oss heller på en dyr kvalitet på det. Så sparer vi kanskje litt på den helsemessige siden, mens det går utover økonomien.”

Slike ulønnsomme valg gjør at styrer må spare inn på andre ting, for hun som alle andre har jo et budsjett å forholde seg til. Her har hun forsøkt å tenke nytt og finne kreative løsninger, slik at hun likevel skaper seg et handlingsrom innenfor budsjetttrammene. Hun trekker frem mange eksempler på slike sparetiltak, blant annet har de sluttet å kjøpe inn plastnett til ungenes klær, og ber heller foreldrene om å ta med handleposer som gjenbrukes. Hun tenker at små monner drar, og sier ettertenksomt; *”Så da er det kanskje ikke å velge bort noe egentlig, men å velge annerledes noen steder.”*

Styrer 3 opplever ikke at hun eller de gjør noen valg som ikke er lønnsomme, eller som går på tvers av en lønnsomhetsnorm. Styrer 4 tror imidlertid på sin side at dette er noe de gjør ofte, men hun synes spørsmålet er vanskelig. For eksempel leier de noen ganger inn vikar uten å vite, og så er det masse unger som skal ha fri, og så sitter de der med en voksen ekstra. Da lar de heller en av de faste få avspasere. *”Altså vi tenker*

ikke økonomi hele tida, vi tenker... altså selv så har jeg en filosofi som heter at det er ikke bestandig at ting skal være lurt, det kan kanskje være bedre at det er rett.”

Samtidig opplever hun av og til at det er prioriteringer hun skulle ønske hun kunne gjort, men som hun ikke får gjort pga økonomiske hensyn eller mangel på tid, men hun kan ikke gi oss noen klare eksempler på dette. Jevnt over står hun imidlertid for de verdiene de har. De jobber bevisst med det hele tiden, og hun opplever ikke ofte at økonomien styrer.

Styrer 5 opplever at de hele tiden gjør valg som går på tvers av rene økonomiske hensyn, for å ivareta andre verdier.

”Og vi gjør prioriteringer i forhold til sånt som hygiene, at vi har ordentlig med papir, ordentlig toalettpapir, ordentlig såpedispensere, sånne ting som går på... det er... alt det har vi skifta ut og gjort prioriteringer på, at det skal ivaretas ordentlig. Vi har også vurdert i forhold til sånt som vasking, opp mot hverandre, sånne ting vil vi også det skal være kvalitet på. Vi har valgt og gjort om en del på garderobesituasjonen, fornyet og forbedret og mer funksjonell garderobe, og en del sånne ting, men det er langsiktig tenking. Og sånt som vi tenker at, det vil vi ha fokus på, og noe av det er engangsinvesteringer.”

Dette handler om hygienetiltak, og forebygging av sykefravær og smitte. Styrer opplever at de har veldig lite fravær på ungene, og at disse tiltakene fungerer.

Styrer 6 har ikke tenkt på om de gjør noen valg som ikke er lønnsomme, og blir litt paff av spørsmålet.

”Altså, noen ganger så tenker man, at man kan ikke bare tenke på hva som er lønnsomt, noe må vi jo av og til gjøre. Altså, det... lønnsomt, med barnehage, det... da skulle man kanskje ha vært privat og hatt stor nok, så man kunne tenke lønnsomhet i stor målestokk, men som kommunal barnehage så syns jeg ikke at dette med lønnsomhet er så mye å tenke på. Det er stort sett bare utgifter her, vi har ikke så mye inntekter.”

Om det å være en liten, frittstående barnehage

Vi lurer på hva styrer 5 tenker om at de er frittstående, hvorfor er de det og hva betyr det?

”Med frittstående så mener jeg at vi ikke er en del av et større selskap, som Barnekompaniet eller noe sånt, at vi er med unntak av styret så er det jeg som har den daglige driften, det styret blander seg inn i er i hovedsak økonomi. Ellers så er det jeg som styrer det andre, sammen med, altså jeg tar beslutningene på den pedagogiske biten, så vi er absolutt en helhet.”

Styrer og barnehagen har valgt helt bevisst å ikke være en del av et større konsern.

”Sånn som det er nå, så er jeg veldig ny, men jeg kjenner at jeg vil ha nærkontakt med pedagogikken og ungene og det som vi driver med. Og hvis vi skulle utvidet og blitt større så hadde jeg blitt mer på den administrative biten og fjerna meg fra den biten der, så du kan si det er et valg vi har tatt. I alle fall per i dag. Men nå er jo dette såpass nytt for oss, men jeg ser ikke noen annen mulighet, for jeg jobber nå vel i hvert fall 100 %, og jeg kjenner at... nå har jeg vært i en større barnehage, og den siste barnehagen jeg var i før jeg kom (hit), (...) det var en helt ny barnehage med 4 pluss 2 avdelinger, men hvor de har mye større avdelinger. Og det var et valg det her med å gå ned på mindre enheter igjen, og det å få mye mer nærhet med det du jobber med. Å få jobbe mer med pedagogikken, og du drifter jo hele. Du har ikke bare økonomien, men du har på en måte påvirkningskraft og ser, og jobber tett med personalet i forhold til både økonomi og pedagogikk, og du får helheten i det. Det var jo sånn barnehagene var for 20 år siden. Og det var jo da jeg valgte å ta utdanninga mi, så det er vel kanskje noe med grunnopprinnelsen.”

Styrer syns ikke det vil være interessant dersom hun skulle få et tilbud om oppkjøp.

”Nei, ikke så lenge du kan drifte det. Det er jo en forutsetning, altså den dagen ikke økonomien er der så går det jo ikke an. Så det er jo noe man fortløpende må evaluere. For så klarsynt må man jo være, det nytter ikke uten økonomien på plass.”

Hun opplever heller ikke at dette vil være interessant dersom det ville innebære en mer romslig økonomi. *”Så lenge det går rundt så er det greit. Og så lenge jeg har de*

forutsetningene jeg har i dag så er det greit. Men som sagt, det er jo først i år, dette året som er reelt for oss, så jeg har jo ikke det kjempegode utgangspunktet.”

7.3 Kosthold og måltider

Matpakken, en tidsbesparer:

Styrer 1 forteller at de ikke har noen spesielle innkjøpsavtaler, utover å få det tilkjørt. De matinnkjøpene som gjøres av barnehagen går på rullering mellom avdelingene. Barna har matpakke med til frokost og lunsj, og maten som kjøpes inn av barnehagen er til da de er på tur. *”Siden vi er så mye på tur som vi er så har vi valgt å beholde matpakka. Hvis ikke bruker vi hver eneste morgen på å smøre mat.”* Det er altså tidsbesparende å ha matpakke. Det er i dialog og samråd med foreldrene at de har kommet frem til en slik løsning. *Det har vi blitt enige om, og det er rett og slett et tidsspørsmål, hvor mye... Det gir oss mer arbeid. Det er rett og slett et tidsspørsmål.”* Det er ingen særskilte retningslinjer for hva som skal være av innhold i matpakka. Er det et tydelig behov for å gjøre et inngrep i forhold til dette er det en sak mellom avdelingen og foreldrene. Et tidligere eksempel på dette forteller hun om her:

”Det var ofte en som kom med Shell-boller på morgenen, og av og til så kan man gjøre det, men skjer det for ofte så går det an å si at det her er ikke nok mat. Det er helt greit av og til, men når det blir ofte, at man ser at det de rekker er å kjøre innom for å slippe å smøre matpakke, så er det litt sånn... ungen blir jo ikke mett av det, han går jo konstant sulten.” Her kan vi se at barnehagen går i dialog med foreldrene for å forebygge en mulig verdikonflikt som følge av at foreldre ikke følger opp matpakka. Å ta opp slike tema med foreldre vil sannsynligvis ikke være av den mest komfortable og ønskelige del av hverdagen, men dialogen som initieres og løsningsorienteringen basert på ulike perspektiv viser oss at det blir foretatt handlinger som er mer ønskelig når det gjelder barnas behov for en viss standard på innholdet i matpakken.

Vi tolker videre at matpakken som sparer dem for tid kan vise tilbake til en tidligere opplevd verdikonflikt. En verdikonflikt hvor tiden har vært knapp og matsmøring har gått på bekostning av noe annet de anser som kvalitativt innhold i barnehagen. Vi tolker at denne tidskonflikten oppleves mindre nå som matpakken hjemmefra gjør at

personalet har tid til andre arbeidsoppgaver, at de heller bruker tiden til å være med barna. Dette kan igjen gi oss en forståelse av at kvaliteten i barnehagen ivaretas i større grad, men det kan også fortelle oss at matlaging oppleves som et nødvendig onde fordi det stjeler tid.

Mat – ulike holdninger

De har ifølge styrer 1 utover turmaten også melk, frukt og grønnsaker, men ingen fokus på økologiske varer, det tar de ingen hensyn i forhold til. De velger det som er i butikken. Det er ingen refleksjoner rundt dette. Med tanke på at det vi spiser og drikker alt har sin avstamning fra naturen vil det i henhold til økologisk økonomisk perspektiv være en forutsetning for både for barn og voksne å ha et reflektert forhold til mat og matkultur. Om ikke akkurat dette rettes fokus ved i barnehagen i måltidssammenheng er det likevel fullt sannsynlig at dette tas med i andre deler av denne barnehagens innhold, da tenker vi spesielt på at dette er en friluftsbarnehage og herigjennom sannsynligvis har en større fokus på å ta del i naturen gjennom friluftsliv enn andre barnehager. Så om en slik løsning på valg av matprioriteringer er en sterk eller svak vurdering er vanskelig for oss å treffe en beslutning på, det kan virke litt som at man lever etter en vedtatt sannhet om at man er nødt å ta fra ett område, samtidig som man gir til et annet. Det vi mer presist kan fastslå er at ved å ha et nært forhold til natur og herunder mat vil det også være i overensstemmelse med Formålsparagrafen og dens samsvar med økologisk økonomisk teori, og forståelse av sammenhenger ved barns aktive deltakelse vil kunne bli styrket. Fokus på friluftsliv stiller barnehagen i et positivt lys når det gjelder det å bygge oppunder et samspill mellom menneske og natur som er basert på det å erfare friluftslivet. Det vil gi kunnskap om den viktige betydningen av naturens livsprosesser og respekt for naturens egenverdi. Det gjelder både barn og voksne.

7.3.3. “Måltidet skal være en koselig ting”

Styrer 1 forteller om at de største barna ofte spiser ute, og de minste blir igjen inne ved måltidene. ”Måltidet skal være en koselig ting og vi tenker jo på det her med å unngå å må gå ut av avdelinga eller flytte seg fra bordet som skaper uro.(...)Og man

prøver å en dialog, man prøver å ha samtaler rundt bordet og lære barna det å sende og det her med å ha lav stemme og ikke rope til de på bordet på siden og. ”God planlegging og organisering gjør at det kan skapes gode opplevelser som er styrkende for felleskapet. Et skille mellom de store og små ved måltidene vil muligens føre til at de minste får mer ro og får utviklet seg i takt med jevnaldrende. Så selv om det er avdelinger hvor hele aldersspekteret er med så virker denne måten å dele inn i grupper på som en del-helhet tenking, at delene må være bærekraftige i seg selv, samtidig skal de inngå i den store barnehage helheten. Organisering og planlegging er viktig for å få dette til, og ifølge styreren er det hele tiden et kontinuerlig fokusområde. Det forteller oss at en felles og helhetlig forståelse av den dynamiske hverdagen er viktig for at alle skal følge samme tanker rundt organiseringen og det virker ifølge henne at dette fungerer så godt som mulig i denne barnehagen. Samtidig er det interessant å merke seg at måltidet blir benevnt som ”ting” og ikke med en ordlyd som inkluderer tanken om immaterielle prosessbaserte opplevelser, hvilket ville vært mer naturlig innenfor en organisk forståelse av både måltid og virkelighet.

Når vi kom inn på de bestemte klokkeslett for måltider og det enkelte barns individuelle behov for mat som eventuelt kan forstyrre rutinen svarer hun:

”Altså, er ungene sultne så får de mat. Sånn er livet. Men så må man jo vurdere, det er jo noen unger som kunne spist hele tiden, men altså, de får mat. (pause) Det blir så mye lyd ut av ungene om de ikke får mat, mye lyd. Men som du sier, det er de minste. De største venner seg fort til rutinen, man venner seg jo til, kroppen.” Barnehagen skal være en forberedelse til å ta del i det skolesystem som er i Norge. Her følger det at de skal lære om og ta del i de rutinen som er bestemt. Uten å si hva som er rett og galt reflekterer vi over hvor tidlig et barn skal læres inn i mekaniske rutiner.

”Vi prøver å legge opp til et sunt kosthold.”

Styrer 2 har valgt å holde fokus på kvalitet, men sier da at det kan hun fordi hun har en høyere sum i kostpenger enn mange andre i kommunen som har inndelt matpenger i tre nivå, lav, middels og høy.

”Vi ligger på høyt. Fordi vi da kan kjøpe mat som er dyr. Vi behøver ikke kjøpe den billigste frukten, vi kan kjøpe mye mer variert frukt. Vi kan kjøpe bedre standard på

kjøttproduktene og slike ting. Og så har vi også muligheten til å lage den maten som... vi behøver ikke gå på det billigste alternativet. Her kan vi gå på det som vi tror er det sunneste. Som på tirsdag var det jo Barnehagedagen, og da lagde vi fruktspyd. Vi kjøpte bringebær, jordbær og blåbær, og det er klart at det er jo rasende dyre produkter, og melon og slikt, så hadde vi ligget på det laveste nivået kunne vi ikke kjøpt dette, da hadde det blitt epler og appelsin. Så det og også kunne gi ungene ting som koster, slik som bær.”

De legger liten grad vekt på økologiske varer, og hun vet egentlig ikke helt hvorfor. Hun sier blant annet at det kan være avgjørelser som er tatt før hun begynte i denne barnehagen: ”Kanskje får vi det med tid og stunder, men akkurat nå har vi i hvert fall ikke det. Det er sikkert en avgjørelse som har blitt tatt, jeg har ikke gått inn i akkurat det.” Når det gjelder innkjøpsavtaler har de det på brød, ellers står de relativt fritt. Fokuset rundt sunn og riktig mat gir grunnlag for å tolke dette til at hun ser et forbedringspotensial hva gjelder økologiske matvarer, men det må da rettes fokus på fremover.

”Vi deler mellom matinnkjøpene og de andre innkjøpene. De andre innkjøpene er det jeg som styrer. Det betyr ikke nødvendigvis at det er jeg som utfører alle innkjøpene, men dette går gjennom meg. (...) Men på maten er det faktisk en som er assistent her som er ansvarlig for innkjøpene. Og da må hun jo forholde seg til de avtalene vi har, men hun vurderer i samråd med de andre hva som skal kjøpes inn...”

Hun begrunner dette med at denne assistenten sitter nærmere de som skal lage og spise maten, derfor får de velge hva som skal handles inn basert på egne behov og en best mulig konkret tilpasning innenfor rammene innkjøpsavtalene gir. Dette viser at hun foretar en delegering som frigjør tidsressurser til bruk i andre sammenhenger, i tillegg til at de som faktisk berøres av disse avgjørelsene får være med å bestemme selv. En styrer som var mer opptatt av kostnad-nytte ville sannsynligvis gjøre disse innkjøpene selv basert på hva som var mest hensiktsmessig rent økonomisk sett. Men en slik lokal avdelingsvis tilpasning av matinnkjøp basert på spesifikke behov kan sammenfalle med det vi beskriver som det å ivareta flere verdier, en verdipluralisme ligger til grunn, og det kan vi beskrive som en sterk vurdering.

7.3.5. Matkvalitet og potensielle interessekonflikter

På spørsmål om hvilke måltider utover frokosten som serveres forteller hun at det er to måltider til i løpet av dagen. *”Ja, lunsj og så ett måltid mellom to og halv tre. Barn skal faktisk ha mat rundt hver tredje time, det har staten bestemt. Det er regulert derfra.”*

”Vi har ikke varme måltider hver dag. Barn spiser frokost, enten hjemme eller her. Og 11-måltidet er brødmåltid i stor grad, men det kan også være suppe og omelett og slike ting. Men ikke hver dag.(...)Det har med det tidsmessige å gjøre. Og brød står jo ganske sterkt som det sunne norske kostholdet, i hvert fall er det dét vi tror.”

På spørsmål om hvordan tiden spiller inn i en slik avgjørelse svarer hun:

”Ja, det er klart, hvis vi skulle ha servert varm suppe for eksempel, og laget den fra grunnen av og ikke brukt pose, så hadde det krevd at noen stod på kjøkkenet og laget den. For når vi lager mat, dette varierer jo litt med hvem som lager den, men i utgangspunktet så tror jeg at barnehagene generelt ønsker å lage ting fra grunnen av. Jeg synes det er veldig bra. Først og fremst skal jo ungene være med litt og lage, og da er det greit å... Og vi vet jo at ferdigmat er mye saltere enn annen mat. Den er også ofte tilsatt et eller annet for å gi den en holdbarhet og slike ting.”

Det sistnevnte synes hun ikke er så bra, og har et bevisst forhold til dette. Hun forteller videre om at det kan være interessekonflikter internt i barnehagen når det gjelder slik diskusjon. Da settes det opp på dagsorden og alle tas med til en faglig drøfting. Et argument i en slik diskusjon er ifølge det hun sier her: *”Det kan jo kanskje være interessekonflikter over at noen synes at ”maten tar jo kjempelang tid”, det møtes igjen med argumenter som ”så er jo det å få i seg mat en av de grunnleggende tingene.”* Her er det rom for å komme med utsagn basert på forskjellige perspektiv alt avhengig av hvor de enkelte føler skoen trykker. Her er det potensial for en utvikling av dyp autentisitet og grunnlag for å gjøre sterkere vurderinger basert på felles verdier og identitet. Vi kan tolke dette til å være i tråd med en organisk forståelse av virkeligheten, nettopp av den grunn at slike sider ved mennesket ikke utvikles med en mekanisk tolkning av virkeligheten hvor mennesket ses som isolert.

Prioriterer å sikre god kvalitet for alle

Styrer 3 har en kontorassistent som tar matinnkjøpene. De ligger også på høyt nivå når det gjelder kostpenger. Det begrunnes med at det prioriteres varmmåltid en gang per uke. De forholder seg også til avtaler som kommunen har. De kan ikke handle hvor som helst og må kjøpe den type mat som er å få i butikken. Men de styrer unna billigmerkene. Når det gjelder beslutning om å ha kostpenger forteller hun dette:

”Det har vi jo for så vidt bestemt selv i barnehagen, men så har det jo vært oppe i SU (Samarbeidsutvalget) da, for mange år siden, da vi begynte med dette. Og siden har det ikke vært oppe, da er det sånn det er. Det står i vår info til foreldrene at vi har det, og når foreldrene velger barnehage velger de også det.”

Og ved spørsmål om å bytte til en ordning med matpakke til alle måltider sier hun dette:

”Nei, det tror jeg ikke kommer til å være aktuelt, selv om det skulle komme opp. Det vil jo sikkert alltid være noen foreldre som synes at vi skal det, men vi har unger av forskjellig slag, så det er en måte å sikre at alle får et... sånn at det ser vi i veldig stor grad at det er en kjempefordel. Selv om det er jo litt ekstra arbeid med det, for det vil det jo være. Matpakke er jo veldig greit å administrere, men det er mye rart som kan komme i en matpakke.”

Hun opplever ikke særlige verdikonflikter når det gjelder måltidets plass i barnehagehverdagen, men hun har likevel reflektert over den mulig gunstige løsningen det ville være å ha matpakke. Den kan vise til at tanker rundt og spørsmål om den eksisterende praksis er god, dårlig, nyttig eller effektiv har vært tilstede. Med uttalelsen forteller hun at hun i stedet heller har prioritert hensynene til at alle ulike individer skal få sikret et godt kosthold. Og selv om det ville vært administrativt enklere og kanskje mer effektivt å ha kun matpakker i forhold til å ha smøremåltider i barnehagen så viser det til en praksis hvor sterkere vurderinger legges til grunn gjennom å opprettholde en beslutning som ivaretar flere perspektiv enn rene økonomiske nyttehensyn. Vedrørende rutiner for hvor ofte mat serveres forteller hun dette:

”Men ellers kan du si at om de ikke vil spise, orker ikke spise nå, vil heller spise om en time, så er ikke det noe som er greit. Nei, så er det jo spesielle tilfeller, det er ikke sånn at de får spise når tid de vil. Men jeg vet jo at det er tanker som er oppe noen plasser at ungene får gå og forsyne seg når de er sultne, men noen unger vil aldri forsyne seg da, det er min mening.”

Måltidet som læringsarena

Styrer 4 velger å få maten levert på døra i stedet for å dra på lavpriskjedene og handle. Da kan de bruke tiden de sparer sammen med ungene i stedet. *”Det kunne sikkert vært mer lønnsomt for oss å dra på disse lavpriskjedene og handlet mat, og kunne spart masse på det. Men da tar jeg tiden fra ungene og det er ikke rett. Da får vi det heller på døra, så sparer vi tid og så er vi sammen med ungene.”*

De prioriterer ikke økologisk mat da hun opplever dårlig tilgjengelighet på slike varer, og hun kan ikke bruke mye tid på det. Hun har imidlertid fokus på økologisk mat selv, og skulle gjerne hatt det i barnehagen, men har ikke prioritert å bruke tiden til det samme fokuset i barnehagen. Vi tolker det som at det ligger ønsker om å kunne foreta valg som kan forankres i et mer helhetlig verdisyn i større grad enn det hun får tid til og opplever å ha økonomi til i dag. Om selve måltidet og dets funksjon i hverdagen forteller hun:

”Vi synes også at det er mye læring i det. Det er aldri så stille som nå, hvis dere hører så stille det er. De har lært at de skal være stille klokka elleve. Det er utrolig mye læring. I forhold til språk og i forhold til sosial kompetanse. Ungene lærer utrolig mye under måltidene sammen med oss. Vi har jo syv fagområder i barnehagene som skal følges opp.”

Mat og måltid som læringsarena, delvis uttalt fokus på økologi, språk og sosial kompetanse. Maten ses i en større sammenheng. Dette gir oss assosiasjoner til et innhold i barnehagen som kan dempe det tapet av mening som kan oppstå i møte med en hverdag som tidvis kan ha tendenser til å kunne gi for store utslag av tidsklemmens instrumentelle innvirkning.

“Det vi skal gi skal være ordentlig, i stedet for at vi skal gi så mye”

Styrer 5 forteller at de har kostpenger på linje med de som har høyest nivå i kommunen. De har ikke varmmat fast på planen, men prioriterer heller godt sunt brød tilsendt på døra. De drar gjerne med ungene til butikken og handler, ser det som del av læringen i barnehagen. Matpengeordningen var initiert av foreldrene selv for en tid tilbake. Utover knapphet på tid opplever hun ikke andre større verdikonflikter relatert til mat og måltider utover det at de har et høyt fokus på innholdet i maten og at det ofte ikke er det mest lønnsomme. Det blir ofte et kostnadsspørsmål. Derfor må det hele tiden avveies hva som skal prioriteres.

Hun opplever da at de gjør noen valg som ikke er lønnsomme i forhold til kroner og øre, blant annet med prioritering av sunt brød selv om det koster mer enn et vanlig kneip på tilbud. De får barnehagebrødet direkte fra bakeri. Om brødvalg og andre valg relatert til måltider forteller hun dette:

”Ja det koster jo det tre-fire dobbelte. Men det får nå så... det er ikke snakk om noe annet, for det har så mye å si i forhold til kvalitet, og hva man vil gi, og akkurat det der er noe foreldrene har ønska, ingen som har satt spørsmålstegn ved det. Så vi økte litte grann på matpengene, 20 kroner tror jeg i måneden, på matpengene eller noe sånt. Men da var det ikke økt på flere år. Og så var det noe vi direkte kunne relatere mot dette. (snakkepause) Vi har litt fokus på at det vi skal gi skal være ordentlig, i stedet for at vi skal gi så mye, vi skal heller stå for kvalitet på det vi skal tilby.”

Av andre valg de gjør på tvers av rene økonomiske hensyn for å ivareta andre verdier nevner hun dette:

”Altså vi gjør jo det hele tiden, sånn som når vi kjøper mat generelt, så kjøper vi ikke det billigste, da går vi jo ikke på pris, vi går jo på kvalitet. Vi prioriterer en del sånne sosiale tilstelninger med foreldrene, hvor vi også velger å ha mat med og hvor vi velger å ikke ta betalt for det, for vi vil at det skal være noe som er tilgjengelig for alle, og ikke en prioritering, sånn at hvis hele familien vil komme så skal det være greit ikke sant.”

Ut fra en kostnad nytte tenking ville slike prioriteringer ikke være aktuelle, men her er det tydelig at det har vært reflektert i felleskap rundt det å kunne bidra til at barna får

mat med kvalitet. En likhetstanke kan ligge til grunn for prioriteringen av like muligheter for alle til å komme på tilstelninger der mat inngår, det gir en sosial utjevningseffekt, slik at de bidrar til at flere kan møtes i et hyggelig felleskap. Rettferdighet er valgt fremfor egoistisk nytte, og samsvarer med å legge sterke vurderinger til grunn for handlinger.

Å måtte ta valg på tvers av egne verdier

Styrer 6 forteller at de ligger på et middels nivå i forhold til kostpenger, og at det dekker oppunder for mesteparten av maten, resten dekkes av egne budsjettposter. Hun forteller om hvordan de løser det praktiske rundt måltider og det kan gjenkjennes i mye av det som er beskrevet av de andre styrerne. På spørsmål om hva hun skulle sett annerledes i forhold til kosthold svarer hun dette:

”Drømmen min for en god barnehage med et godt kosthold det har jo vært å ha det slik de har det, eller i hvert fall hadde det, i svenske og finske barnehager som jeg har vært og besøkt, der de hadde egen kokk, et eget kjøkken som ordnet med maten til ungene. Der det var fagfolk som visste hva det var de holdt på med. For det er jo litt sånn hva vi får til og hva vi forstår oss på.”

På spørsmål om dette innebærer økologiske grønnsaker også svarer hun videre:

”Nei, kanskje ikke nødvendigvis satt fokuset så høyt, eller nødvendigvis det, men i hvert fall mer av det og dette med at hadde man nå hatt folk som ordnet med maten, så hadde de ordnet med ordentlige produkter og man hadde ikke trengt å ta bare farseløsninger og slike ting, for det er jo det som blir. Man kjøper ferdige fiskekaker, og hva er nå egentlig det da, er det ordentlig fisk eller er det mest bare noe annet oppi dem? For når man da skal tenke økonomi oppi det hele så blir det sånn ”ja, nei, vi kjøper nå noe som er litt billigere”, og så blir det ikke så bra. Kanskje vi like godt kunne hatt bare brødkiver med ost på, for da hadde man i hvert fall visst hva det var for noe.”

Hun forteller oss at videre at hun må gjøre valg på tvers av egne verdier på grunn av lønnsomhetshensyn, det må vi kunne si å kunne tolkes som en sterk verdikonflikt. En slik situasjon vil ikke gi noen særlig sterk følelse av å være sann mot seg selv innenfor

en horisont av viktige verdier. Hun ser svakhetene, men opplever at de på grunn av trange økonomiske rammer her må gjøre valg på tvers av det de jo står inne for av kunnskap og ønsker om å gjøre mer ønskverdige handlinger. Slik Nyeng (2000) forklarer Taylors praktiske filosofi vil jo vårt unike indre kunne knyttes til handlinger og forstår man seg som en som handler etter økonomiske effektivitetshensyn så vil man være tilbøyelig til å handle i overensstemmelse med det senere også. Det er med forankring i denne forståelsen av at hvem man er og hva ens handlinger er kan koples mot det å handle med integritet vi mener at hennes beskrivelser kan føre til en dreining av handlinger som ikke er i tråd med det vi forstår som Formålsparagrafens verdigrunnlag.

7.4 Om barnehagens ytre politiske og økonomiske kontekst

”Vi burde hatt lengre fødselspermisjon”

Styrer 2 er kritisk til at det kommer stadig yngre barn i barnehage, mange allerede i spedbarnsalderen, og hun gir uttrykk for at hun opplever dette som en samfunnsmessig verdikonflikt. *«Vi burde hatt lengre fødselspermisjon. Burde brukt en del penger på dette. Både med hensyn til barnets og foreldrenes beste.»* Her finner vi at styrer gir uttrykk for et holistisk verdisyn, der hun tenker utover selve barnehagehverdagen, og fokuserer på både barnas og foreldrenes, og antageligvis også samfunnets beste, i en større sammenheng. Hun påpeker at det er utrolig stor forskjell på en ettåring og en 1 1/2 – åring, i forhold til hvor interessert de er i andre unger og verden utenfor, og hun ville i alle fall ventet til foreldrene selv syntes det var ok å slippe ungene sine. *«Jeg syns ikke det er noe hyggelig at foreldre går der med klump i magen fordi de syns ungen sin er for liten, men samtidig ikke har økonomisk frihet til å kunne være hjemme.»*

Styrer 2 stiller altså spørsmålsteget ved system-normaliteten i samfunnet, der det er lagt opp til at begge foreldrene skal være ute i full jobb. Her kan vi trekke inn Habermas (1999) og hans teori om hvordan systemverden koloniserer livsverden, der politikk og økonomi i økende grad trenger gjennom folks hverdagsliv. Styrer 2 peker på at nettopp økonomiske hensyn forhindrer småbarnsforeldre fra å være

hjemme sammen med sine barn, og hun gir uttrykk for at det er instrumentelle verdier som råder foran iboende verdier, herunder små barns og foreldres behov for å være fysisk nær hverandre. Hun lanserer et forslag til løsning på denne verdikonflikten:

«Ofte øker jo folk boutgiftene, og her kunne man hatt en ordning der småbarnsforeldre hadde atskillig bedre lånebetingelser og muligheter til å komme inn på husmarkedet enn andre, slik at de ikke nødvendigvis trengte å jobbe så mye.»

Og alternativt, dersom barnehagene var nødt til å ha de aller minste barna, at de da hadde enda mer bemanning for å kunne vie dem den omsorgen og nærheten de har behov for. For som hun sier, ”i 7-8 månedsalderen er jo ungen veldig tander for dette med atskillelse, så da er det ikke akkurat gunstig å få dem til en plass der det er...” Dette er noe de kjenner på i barnehagehverdagen. De minste barna krever vesentlig mer tid og oppmerksomhet fra personalet enn de som er litt eldre, som man jo kan snakke med og regulere atferden til, mens «når du har en ettåring så vil den eie deg litt.» Hun framhever at når de får en bitteliten unge så gjør personalet det de kan for å prioritere den veldig sterkt og gi den ekstra fokus. Styret gir uttrykk for holistisk tenkning, og gjør seg mange refleksjoner rundt utfordringer og mulige løsninger i den større samfunnskonteksten, som påvirker barnehagesektoren. Det at personalet velger å gi høyere prioritet til de aller minste basert på deres behov, til tross for at de ikke har ekstra ressurser til det, gir det uttrykk for valg basert på sterke vurderinger. Samtidig er det grunn til å anta at det da blir brukt færre ressurser på de øvrige barna.

”Vi må ikke gi foreldrene dårlig samvittighet”

Med hensyn til dette med stadig flere ettåringer i barnehage opplever styrer 4 at dette er noe foreldrene må få lov til å kjenne på selv, i forhold til sin arbeidssituasjon mv. I barnehagen hennes har de hatt mye fokus på sine holdninger til foreldrene, og hun er opptatt av at foreldrene ikke må føle dårlig samvittighet for de valgene de tar, for det tror hun de har behov for å slippe.

”Ja, jeg ser de jo, og jeg tror den første tiden de begynner i barnehage kan være litt tøff, men jeg ser jo veldig fort at de slår seg til ro. De gangene vi ser at ungene blir veldig slitne eller gråter mye, så må vi heller være i dialog med foreldrene og se om vi

kan gjøre noe med det. Men vi må ikke gi foreldrene dårlig samvittighet, for det er ikke sikkert de kan gjøre noe med det.”

Styrer mener at det også kan være bedre for ungene at foreldrene bruker lengre tid på å hente i barnehagen etter jobb fordi de drar innom butikken og handler først; ”(...) i stedet for at de blir putta i en Rema-vogn i full fart så har de det kanskje mye bedre på golvet inne på avdelinga, eller leke, eller lese i en bok.”

Styrer 4 er tydelig opptatt av foreldrenes følelser og behov i barnehagesituasjonen, og det kan virke som at hun her opplever en verdikonflikt på foreldrenes vegne. Samtidig tenker hun også på hva som vil være barnas beste i selve situasjonen. Dette vitner om en helhetlig tilnærming til de menneskene som er involvert i fenomenet, der hun forsøker å finne en best mulig løsning for alle parter. Det at de går i dialog med foreldrene for å se om de kan endre på situasjonen når det blir for tungt for barna befester også dette synet. På en annen side kan imidlertid styrers utsagn vitne om en slags blind aksept av de ytre politiske og økonomiske rammene som ligger til grunn for at det faktisk kommer stadig flere småbarn i barnehagen. Dette kan handle om normalitetens grep om virkeligheten, der en velger å forholde seg til de ytre omstendighetene uten å tenke at det kanskje kunne vært gjort annerledes.

”Skulle ønske det reelle handlingsrommet ble større, i takt med statens krav”

I forhold til det større politiske og økonomiske systemet opplever styrer 2 at *«barnehagene har virkelig vært i medvind. Det har kommet mange gode temahefter og lignende.»* Samtidig peker hun på at *«det foregår veldig mange gode tanker på høyt nivå, men noen ganger er reformiveren større enn det å klare å følge med på driftssiden.»* Her trekker hun blant annet frem målet om full barnehagedekning og den store økningen i antall barnehager de siste årene, og poengterer samtidig at det ikke er uten grunn at så mange private aktører har kommet på banen.

«Staten har vært utrolig sjenerøs på bygging av nye barnehager, det har vært en mildt sagt god tilskuddsordning for nybygg. Men så er det driftingen da. Med hensyn til pedagogisk bemanning har det stått i ro veldig lenge, lenge, lenge.»

Styrer synes det er bra at staten har kommet inn og sier noe om innholdet i barnehagen, men er samtidig ikke så begeistret for at det økonomiske handlingsrommet blir mindre samtidig som de pedagogiske kravene blir større, i tillegg til at de får flere barn per voksen å forholde seg til. Hun gir uttrykk for å oppleve et sterkt krysspress på dette området, som har økt veldig de siste tretti årene: *«Det har blitt mye strammere økonomi der. Skulle ønske at det reelle handlingsrommet ble større etter hvert som staten stilte krav.»*

Også styrer 6 poengterer at dette med økonomi ikke er noen enkel sak for barnehager, og at de økonomiske rammene fra det offentlige ikke er i samsvar med kravene:

”For du kan si at han som kjøper varen, han betaler jo ikke den prisen varen egentlig koster. Hvis du tenker på at foreldrene er kunden, og barnehageplassen er produktet, og skulle de ha betalt det en barnehageplass koster hadde det jo ikke vært noen som hadde brukt barnehager. Det visste vi jo den dagen da de begynte med makspris, at nå kommer søknadene til barnehagene, altså behovet for barnehageplasser, til å øke, jo lavere den barnehageprisen blir for foreldrene. Uten at de da har tatt høyde for at da måtte de kanskje legge i mer penger fra det offentlige også. Det har de jo gjort også, men likevel så er det ikke nok penger.”

Også her kommer vi inn på økonomisering av samfunnslivet, og den instrumentelle og rasjonelle fornuften som i følge Habermas (1999) og Taylor (1998) ofte råder innenfor den økonomiske og politiske systemverden. Styrer 2 trekker frem de gode tankene og temaheftene som kommer fra statlig hold, noe som må kunne tolkes dit hen å handle om kvalitative hensyn, men at når det kommer til stykket er det likevel ikke avsatt tilstrekkelig med økonomiske ressurser til praktisk gjennomføring på en kvalitetsmessig tilfredsstillende måte. Her er det med andre ord mange gode intensjoner om bedre kvalitet i gjennomføringen, men dette skal da helst ikke koste noe ekstra, eller gå på bekostning av økonomiske hensyn. Man kan spørre seg om dette et uttrykk for at mykere omsorgsverdier ikke har høy nok prioritet i det norske samfunnet?

“Urealistisk å tenke at man skal få gjort noe med alt som står der”

Med hensyn til Barnehageloven og Rammeplanen opplever styrer 3 at det er veldig bra at det stilles tydelige krav til barnehagene, men hun er av og til uenig i kravene.

Hun oppgir at dette er litt vanskelig, og at det er *«urealistisk å tenke at man skal få gjort noe med alt som står der.»* Hun opplever egentlig ikke dette som et ressurs spørsmål, men snarere at det handler om virkeligheten, og manglende forståelse for og kontakt med den praktiske barnehagehverdagen. *«Det er en del pedagoger som det er lenge siden har vært ute i arbeid for å si det sånn. Og det er jo professorer og slike som skriver lovene.»* Hun trekker frem fagområdene i rammeplanen som eksempel, og mener det er veldig begrenset hvor mye man kan komme inn på alle disse. Og spesielt gjelder det ordlyden i forskrifter og høringsuttalelser. I forhold til de nye retningslinjene for barns medvirkning *«vet (hun) ikke om det er helt bra for ungene heller»*, dersom hun nå har tolket innholdet riktig.

Styrer stiller med andre ord spørsmålsteget ved en del faglige krav ovenfra, og tenker på hva som er bra for barna. I hennes barnehage velger de å løse dette motsetningsforholdet i praksis ved å gjøre ting på sin måte, slik de mener det er best, og så begrunne det de gjør og hvordan de gjør det. Her kan vi si at styrer gjør valg basert på sterke vurderinger, og handler i tråd med egne verdier og faglige overbevisninger. De er løsningsorienterte i hennes barnehage og finner en vei i det praktiske, uten at dette går på tvers av de lovmessige kravene.

”Dialogen mangler. De skal fortelle oss hvordan det skal være”

Styrer 5 uttrykker en veldig frustrasjon over den manglende forståelsen for hvordan barnehagen faktisk drifter og hva hverdagen vil si i praksis. *«Jeg kjenner mer på det nå enn før fordi det er så mange som mener noe om barnehage, og har så sterke meninger uten å respektere de meningene vi har.»* Og hun opplever at alle disse menneskene ikke har forutsetninger for å komme og fortelle hvordan ting skal og bør fungere, da de ikke har vært der og ikke vet hva det vil si.

”Det er til og med sånn som på PBL når du snakker med juridiske rådgivere. Og de kan jo veldig mye om akkurat lovverket rundt, men de kan jo ikke barnehage, altså de har aldri jobbet i en barnehage. Og det kan være de som jeg har i mitt styre, de er kjempeflinke på de tinga som ikke jeg kan, men det er noe med å...”

Hun opplever ganske ofte frustrasjon fordi de ikke greier å forstå situasjonen deres. Ikke minst i den politiske verden hvor de setter rammene og retningslinjene, uten å vite hvordan situasjonen egentlig er. «*Dialogen mangler. De skal fortelle oss hvordan det skal være. De skaper en idealverden, men så er jo ikke virkeligheten på plass for å oppfylle den*». Som eksempel trekker hun frem kravet om at alle førskolelærere skal ansettes i 100 % stilling, uten at det finnes nok folk til å fylle dette kravet. Denne frustrasjonen som hun føler på kunne med andre ord vært unngått, eller i alle fall redusert, dersom hun opplevde en reell dialog med de aktørene som påvirker hennes barnehagehverdag. Her kommer vi inn på nødvendigheten av å gå inn i kommunikative dialoger med omgivelsene for å kunne utvikle dypere verdier og normer (Taylor, 1998).

Omorganisering og maktspill

Akkurat nå jobbes det med omorganisering av barnehagesektoren i Bodø kommune, i forhold til en strukturendring med blant annet soneledere, og styrer 3 opplever at dette er noe som gjør verden litt vanskeligere. Flere modeller diskuteres, men styrer føler at

”Vi kommer litt til kort vi som jobber i barnehagen, for det er politikerne som bestemmer, og selv om vi har representanter som er med i disse gruppene som diskuterer dette, så føler jeg at vi blir litt overkjørt og ikke hørt. Det skal jo bestemmes av politikerne, så det skal jo legges et frem et fremlegg til dem før noe er bestemt, men...”

Det sies at det er av økonomiske hensyn, men styrer mistenker at det i like stor grad kan handle om maktspill fra barnehagesjefens side. Vi velger å ikke gå noe dypere inn i denne betraktningen, men gjør oss likevel noen refleksjoner rundt hva som kan ligge til grunn for at styrer opplever situasjonen som hun gjør. Basert på hennes utsagt tolker vi at følelsen av å bli overkjørt og ikke hørt står sentralt i denne sammenheng. Slike opplevelser kan gjøre fremtidig samarbeid mellom aktørene enda vanskeligere, og en står i fare for å skape en fastlåst situasjon der hver enkelt aktør opptrer uavhengig av hverandre, jamfør en økonomisk modell der konkurranse og maksimering av egen nytte står i fokus.

Styret 5 frykter at en eventuell kommunal sammenslåing av enheter vil påvirke hennes private barnehage negativt, særlig fordi den er såpass liten:

”Det som jeg tenker kan være en liten trussel kan jo være at kommunen har vurdert flere modeller i forhold til sammenslåing av flere enheter og sånt, og da få lavere administrativt, og det gir jo utslag for oss som er liten. Så sånne ting har man jo tenkt på og frykta litte grann, men jo lenger tid det tar jo nærmere kommer vi full likebehandling i forhold til økonomi. Og så er det jo det at hvis du sparer inn noe på det administrative, men hvordan utslag gjør de på for eksempel nærhet med oppfølging av sykefravær? Hvis du har en styrer som skal ha 4 eller 6 barnehager og dra rundt som en sånn... hva gjør det med den enkelte barnehage og det daglige drifta, da tror jeg man må fylle opp med noe annet, en annen funksjon. Det er jo sånt man kan være redd for at kan skje. Men da får vi ta det.”

Hun uttrykker her også bekymring for hvordan dette vil påvirke kvaliteten i de kommunale barnehagene, fordi styrerne ikke lenger vil ha den samme nærheten til det som skjer i den enkelte barnehage, og hun tror derfor at dette ikke vil være gjennomførbart i praksis uten at andre tiltak eventuelt blir satt inn.

Også styrer 6 opplever at dette er vanskelig:

”Og i de diskusjonene som går i disse dagene om endringer av ledelsesstrukturen så er det kjempevanskelig, for det er noe (...) med innsparinger ved å ta bort ledelsen i små og litt større bedrifter, det vet man ingenting om. Så, nei det er ikke en helt enkel greie det der med økonomi for barnehager.”

Styrerne uttrykker at de opplever usikkerhet rundt Bodø kommunes omorganiseringstanker, og frykter at dette vil slå negativt ut for innholdet i både de kommunale og private barnehagene.

”Det kommunale systemet er veldig solid, ordentlig og gjennomtenkt.»

Styret 2 opplever at det å være en offentlig barnehage gir en slags trygghet, «*man går ikke plutselig konkurs for eksempel, fordi eieren har saset bort pengene*». Men samtidig har ting ofte lengre behandlingstid, de har mindre frihet på innkjøp, og de er

strengt regulert på ansettelser i det offentlige systemet, og dette kan oppleves som frustrerende.

I forhold til det å være en kommunal barnehage opplever styrer 3 at *«alt tar veldig lang tid og er tungvint i det kommunale systemet.»* Hun trekker frem at det er mye byråkrati innenfor ansettelser, innkjøp og vedtaksendringer, og gir uttrykk for at dette kan være frustrerende. Men dette er ikke et ensartet bilde, for på den andre siden: *«samtidig er det veldig solid, ordentlig og gjennomtenkt.»* Og hun vil ikke nødvendigvis si at det private er å foretrekke, selv om beslutningsprosessene der er veldig mye kortere. *Det kan være grundighet der også, men det kan foregå veldig mye rart i de private systemene. De er ikke på samme måte kontrollert, de har ikke habilitetsregler osv.»*

”Det er veldig spesielt”

Styrer 4 rister på hodet, og sier at det er veldig spesielt, når vi spør hvordan hun opplever det større ytre økonomiske og politiske systemet som barnehagen opererer innenfor. Hun reagerer særlig på at det er det totale kommunale regnskapet som avgjør hvor mye de private skal få i tilskudd – i ettertid.

”I tillegg så er det jo sånn at private barnehager får jo et tilskudd ut fra hva de bruker i de kommunale barnehagene, sånn at når Bodø kommune sparte mye på barnehagene sine i fjor, så må vi betale tilbake litt av det tilskuddet vi fikk. Det er jo også litt spesielt. Og så er det sånn at for hver krone de bruker i en kommunal barnehage så må vi bruke 91 øre, for vi får 91 % av det de bruker i de kommunale. Og så er det veldig uforutsigbart, for hvis kommunen sparer masse på vikarbudsjetten, og vi ikke gjør det fordi vi synes ikke vi skal gjøre det, så plutselig så har de spart masse på fjoråret, og da må vi betale tilbake det vi har fått for mye, det er kjempeuforutsigbart.”

Hun opplever at dette er en uholdbar situasjon, men prøver samtidig å ikke spre budskapet til personalgruppa sånn at de skal slippe å bekymre seg over dette. Hun skulle helst sett at det var et fast rammetilskudd per barn, sånn som det var i gamle dager, slik at man visste hva man hadde å rutte med.

«Det går selvfølgelig ut over de andre barna (...) og personalet føler de ikke strekker til»

Styrer 5 uttrykker frustrasjon over tregheten i det kommunale systemet, og peker på at dette i en del tilfeller gjør at barnehagen må gå i opptil et år uten den bemanningen de har behov for og krav på.

”(...) er det en unge som har et spesielt behov og du velger å tilmelde til PPT, så er det 4 til 6 måneders ventetid hvor du ikke har noen ekstraressurs, du må jo velge å ta noen tiltak veldig ofte, du har ingenting for å iverksette det her. Og så kommer de på banen og så går det kanskje like lang tid før du eventuelt får en sakkyndig vurdering. Da har det gått ett år hvor du har en unge som kanskje får 80 % ekstraressurs som du har vært i minus på den tiden.”

Og de har kjent veldig på kroppen at de ikke får den hjelpen de har blitt lovet fra kommunens fagteam, for «*der har det jo vært sykefravær og sykefravær og sykefravær.*» Hun opplever at dette har stor betydning for det kvalitative innholdet i barnehagen: «*Det går selvfølgelig ut over de andre barna. Og så skaper det masse frustrasjon, og vi føler vi ikke strekker til og alt det der.*»

«Lønnsomhet i barnehage? Da skulle man kanskje vært privat og stor nok»

Styrer 6 har ikke tenkt på om de gjør noen valg som ikke er lønnsomme, og spørsmålet kommer nok litt uventet på henne. «*Lønnsomhet i barnehage? Da skulle man kanskje vært privat og stor nok (...)*», men som kommunal barnehage syns hun ikke dette med lønnsomhet er så mye å tenke på. De har stort sett bare utgifter, og ikke så mye inntekter.

Styrer 3 antar på sin side at:

«*i en privat barnehage hvor eier henter ut store overskudd til egen lomme ville det nok vært større opplevelse av verdikonflikt. Opplever ikke den type konflikt i kommunal virksomhet, kommunale penger brukes ikke til personlig vinning.*»

Man kan være enig eller uenig i prioriteringene mener hun, men kommunen driver ikke barnehager for å tjene penger. Det er med andre ord mange meninger om kommunal versus privat drift av barnehager i Bodø. Naturlig nok avhenger disse

meningene, eller i hvert fall uttalelsene, av hvilket ståsted den enkelte styrer har. Vi kan anta at situasjonen oppleves forskjellig ut i fra hvilken side av bordet en sitter ved, samtidig som styrerne har ulik grad av innsikt og vil være under påvirkning fra andre aktører. I tillegg er det ikke så godt for oss å vite hvorvidt styrerne i kraft av sine roller føler et behov for å beskytte eller forsvare egen driftsform i samtale med oss.

”Det rene Joker Nord”

På spørsmål om hvordan styrer 6 opplever det ytre økonomiske og politiske systemet som barnehagen eksisterer innefor, svarer hun:

”Det er det rene... hva var det Arild Olsen kalte det i sin tid, Joker Nord? Så uforutsigbart at det kan være sånn. Den tiden man drev med direkte øremerkede tilskudd var det på en måte mer forutsigbart enn det er nå, der du får tildelt et budsjett ut i fra en eller annen kalkulator. Er man heldig har de bare plusset på noen prosent i forhold til prisstigning og hva heter det, sånne realøkonomiske endringer, at du ikke skal komme ut med noe mindre enn du hadde før, men så får du jo også beskjed innenfor dette systemet at man skal jo spare, for man skal være en del av den kommunale sparingen... til et eller annet. (...) Men i hvert fall, når man da skal drifte noe som det er satt noen ramme for, både i forhold til hvor mye bemanning det skal være, og at det skal være et minimum av kvalitet, så er det vanskelig med den innsparingen vi blir pålagt.”

”Barnehager er kommet for å bli, og da må de legge forutsetningene til rette”

Styrer 5 konkluderer med at hun ikke ville hatt noen annen jobb, til tross for at forutsetningene kunne vært bedre enn de er i dag. Hun er imidlertid optimistisk med hensyn til fremtiden. *”Akkurat nå så tror jeg vi er i en brytningstid hvor det kommer til å lande og så roe det seg litt i forhold til det her, det har vært veldig mye uro og usikkerhet rundt det her med tilskudd og sånn.”*

”(...) altså per i dag får jo vi 88 – 89 % av det de kommunale barnehagene får til drift. Og det går jo mot at vi skal få 100 %, og det er det jo de (PBL) som har forhandla frem, den avtalen. (...) Ja, det er bestemt. Det skulle jo være nå i 2013, men nå drar

det seg vel mot 2015, men det var jo likebehandligna, den slo de vel gjennom i 2010 eller noe sånt, 2009.”

Vi spør om hun tenker at alt vil bli bra når de får likebehandling, og hun svarer:

”Nei, jeg tenker det blir jo bestandig bare en kamp å kjempe, jeg er ikke redd for at det ikke skal gå og drifte en barnehage, hvis du gjør det på en noen lunde fornuftig måte. Jeg tror ikke på noen mirakel, men samtidig tenker jeg at barnehager er kommet for å bli, og da må de legge forutsetningene til rette for at det skal gå an å drifte.”

8.0 AVSLUTNING

8.1 Oppsummering og konklusjon

I denne oppgaven har vi sett nærmere på hvordan økonomiske verdier påvirker barnehagens kvalitative innhold.

Bakgrunn for oppgaven er at det i Norge per 2012 er lagt opp til at alle barn under skolepliktig alder skal i barnehage, og svært mange barn tilbringer en stor del av sin barndom i en slik institusjon. Barnehagene har en viktig samfunnsfunksjon, og skal ivareta både en pedagogisk funksjon og en omsorgsfunksjon. Samtidig fremkommer stadig flere tilfeller av kritikkverdig barnehagedrift for offentligheten, og da med særlig fokus på at økonomiske hensyn blir tatt på bekostning av andre verdihensyn. Kravene til kostnadseffektiv drift har økt, og for å møte stramme kommunale og private budsjettkrav bygges det større og billigere barnehager, og flere barn presses inn på hver avdeling, med færre ansatte per barn. Denne typen økonomiske effektivitetshensyn setter kvaliteten under press.

For å nærme oss dette problemkomplekset har vi stilt tre spørsmål. Først har vi spurt hvilke verdier barnehagen skal fremme, og hvordan disse samsvarer med verdier i henholdsvis nyklassisk og økologisk økonomisk teori. Vi har valgt å gå ut i fra nyklassisk økonomisk teori fordi vi anser denne for å være toneangivende innenfor den markedsliberalistiske tradisjonen, og en sentral byggestein i det etablerte økonomiske systemet. Videre har vi vårt faglige utgangspunkt i økologisk økonomi, som vi mener fremstår som et seriøst og interessant alternativ til det nyklassiske paradigmet, med tanke på å kunne løse noen av de store miljø- og samfunnsmessige problemene vi står overfor i dag. For å besvare det første spørsmålet har vi tatt utgangspunkt i barnehagelovens formålsparagraf, som uttrykker barnehagens verdigrunnlag og legger overordnede føringer for innhold og kvalitet. Vi har foretatt en teoretisk diskusjon av dette opp mot de verdier som vi har identifisert å ligge til grunn for de to ulike økonomiske modellene. Gjennom denne drøftingen mener vi å ha funnet bevis for at barnehagens verdigrunnlag i langt større grad samsvarer med de verdier som ligger til grunn for økologisk økonomi, enn med den nyklassiske økonomiens verdigrunnlag.

For å illustrere de sett av verdier som representerer henholdsvis nyklassisk og økologisk økonomi, har vi laget to dynamiske modeller som viser de ulike verdidimensjonene i en helhetlig sammenheng, i henhold til en organisk virkelighetsoppfatning. Dette utgjør også en del av vårt bidrag. Sammenhengene i våre modeller er ikke synlige de facto, men noe vi har oppdaget gjennom både teori og empiri.

Videre har vi ønsket å finne ut hvilke verdikonflikter som oppleves i praksis av noen av de som står nært det aktuelle fenomenet; og endelig har vi spurt hvilke verdier som blir prioritert ved verdikonflikter og beslutninger, samt hvilken betydning dette har for barnehagens kvalitative innhold, og muligheten til å innfri formålsparagrafen.

For å få svar på disse spørsmålene har vi valgt å gå i samtale og dialog med styrerne i seks ulike private og kommunale barnehager i Bodø. For å få innblikk i ulike perspektiver valgte vi ut barnehager med en viss variasjon med hensyn til profil, størrelse, beliggenhet og driftsform. Samtlige var imidlertid basert på den samme pedagogiske grunnplattformen. De ulike styrerne var alle kvinner med ulik fartstid i stillingen og variert bakgrunn fra bransjen.

Vi gjennomførte timeslange samtaler med styrerne, med utgangspunkt i en semi-strukturert tilnærming der vi gjorde vårt beste for å legge til rette for en likeverdig, tillitsfull og åpen dialog, for å samle vi inn vårt empiriske materiale. Med basis i de to ulike teoretiske fortolkningskontekstene, forankret i verdier innenfor henholdsvis nyklassisk og økologisk økonomi, har vi deretter fortolket de innsamlede dataene ved hjelp av en ontologisk hermeneutisk tilnærming.

Gjennom innhenting og fortolkning av det empiriske materialet mener vi å ha fått god innsikt i verdikonflikter som oppleves i krysspress mellom økonomiske hensyn og verdihensyn forankret i barnehagelovens formålsparagraf, hvilke valg og prioriteringer som blir gjort når slike verdikonflikter inntreffer, samt hvordan dette kan påvirke barnehagens kvalitative innhold.

Med tanke på at vår hovedproblemstilling handler om hvordan økonomiske verdier påvirker barnehagens kvalitative innhold, er det hensiktsmessig å kort trekke frem det Stortingsmelding nr. 41 (2008-2009) presiserer rundt begrepet kvalitet.

Fordi kvalitet er vanskelig å måle, har Kunnskapsdepartementet lagt vekt på barnets uttrykk for trivsel eller mistrivsel. Med barnas trivsel som et sentralt mål er det blant annet viktig med et godt samspill mellom barna og tilgjengelige og lyttende voksne, et godt utdannet personale, akseptable fasiliteter med mulighet for inndeling i grupper, kontroll for å sikre konsistent behandling, og personalutvikling. En utviklingsorientert læreplan og samarbeid mellom foreldre og barn er også faktorer som bidrar til kvalitet.

Gjennom våre undersøkelser har vi gjort funn i form av verdikonflikter, og det skjer ofte ulike avveininger i forhold til disse som kan påvirke barnas trivsel den ene eller andre veien. Kvalitetsbegrepet er bredt, og vanskeliggjør derfor en enten-eller-tolkning av barnas trivsel som følge av de prioriteringene som foretas ved verdikonflikter. I tillegg til de objektive kriteriene som rammeplanen setter, finnes det subjektive vurderingskriterier, og den enkelte barnehage kan stå relativt fritt i utformingen av hverdagen innenfor de retningslinjene som gjelder for barnehagen.

Sentrale funn:

Gjennom den teoretiske drøftingen har vi oppdaget at de verdier som fremheves i barnehagelovens formålsparagraf kun i liten grad samsvarer med de verdier som ligger til grunn for nyklassisk økonomi, og som følgelig også er sentrale i det økonomiske systemet som barnehagene inngår i. Det er derfor grunn til å anta at det kan være vanskelig å innfri formålsparagrafen på en kvalitativt god måte innenfor dette systemet. I sin ytterlighet kan dette føre til det Taylor (1998) kaller en mørklegging av formålet i møte med en tøylesløs instrumentell fornuft.

Derimot har vi funnet et langt større samsvar mellom formålsparagrafens verdigrunnlag og de verdier som vi finner igjen i økologisk økonomi. Barnehagene har en verdimesig holistisk forankring, der det blir viktig å tenke helhetlig i et langsiktig og pluralistisk perspektiv, og ikke fokusere utelukkende på eksempelvis

økonomiske eller pedagogiske forhold. Dette stiller krav til alle involverte aktører og instanser innenfor barnehagesektoren.

Basert på samtaler med barnehagestyrerne kan vi slå fast at de daglig opplever konflikter mellom økonomiske hensyn og andre verdihensyn. Tidspress og effektivitetshensyn er noe som kjennes på kroppen av alle, om enn i ulik grad. Sykefravær og brudd i de daglige rutinene forsterker opplevelsen av tidspress. Styrere og øvrige ansatte har til dels innfunnet seg med situasjonen, og forsøker å gjøre dagene så stabile som mulig gjennom best mulig intern organisering og en god dose pågangsmot. En styrer med betydelig erfaring fra barnehagesektoren er veldig tydelig på at utviklingen går i gal retning, og presiserer at menneskelig omsorg aldri burde få lov til å falle innunder mekaniske prinsipper. En annen styrer er åpen på at de fleste styrere uansett vil si at de klarer å innfri de kravene som er satt etter eget godt skjønn, fordi de helst vil stille seg i et godt lys. Samtidig ligger det en stor grad av frihet i forhold til å innfri formålsparagrafen, og følgelig også rammeplanen, slik at negative konsekvenser av mangel på tid ikke nødvendigvis kommer så godt ut i offentligheten. Både kommunale og private styrere tegner opp illusoriske drømmebilder der alt ville vært helt fint om det bare ikke hadde eksistert noen former for avvik, noe som gir oss klare tegn på at de kjenner på et system og en struktur som er preget av en lineær økonomisk logikk, fordi et slikt drømmebilde er friksjonsløst og basert på klassisk mekaniske idealer, der individer inngår nærmest som autopiloter. Ved at effektivitetshensyn får for stor plass vil det kunne svekke flere av de faktorene som er presentert å ligge til grunn for barnas trivsel, og dermed resultere i en svekket kvalitet.

Barnehagestyrerne opplever veldig mange verdikonflikter i forhold til økonomiske ressurser og handlingsrom. Den verdikonflikten som oppleves som størst, og som alle styrerne kjenner på, handler om personalressurser. De aller fleste ønsker seg flere medarbeidere, og opplever denne konflikten som vanskelig. Samtidig kan det ofte oppleves som tungt å arbeide i barnehage med så høye barnetall, og mange skulle derfor ønske at de kunne hatt færre barn i tillegg til eller i stedet for flere ansatte. En styrer forteller at nye foreldre blir overveldet av det høye barnetallet. De som ikke

kjenner til systemnormen reagerer med vantro, mens de som har vært utsatt for dette over tid har vennet seg til det, og sluttet å stille spørsmålstegn ved det.

På grunn av sykefravær benyttes det mye vikarer, noe som kan oppleves som kaotisk og stressende for de øvrige ansatte, i en ellers hektisk hverdag. Noen styrere påpeker at de bare må akseptere de rammene de har, selv om dette kan gå på tvers av de verdiene de selv innehar, og føre til at de ikke har nok tid og fang til hvert enkelt barn. Andre opplever imidlertid at hverdagen blir mer håndterlig gjennom dialog med omverdenen, det være seg barn, foreldre, ansatte, eiere eller andre styrere. Flere styrere beskriver en dynamisk hverdag med mange uforutsette hendelser, og er opptatt av at de må ha en fleksibel tilnærming og ta hver dag litt som den kommer.

De fleste styrerne foretar valg på tvers av en økonomisk lønnsomhetsnorm, og dette kan handle om å gå på tur og være ute i naturen sammen med barna, innkjøp av kvalitetspapir og andre hygieneartikler, eller innleie av vikar. Et par av styrerne opplever ikke at de gjør slike valg, eller spørsmålet kommer overraskende på dem.

Særlig styrerne i de private barnehagene opplever at rammene for statsstøtte og de kommunale tilskuddsordningene er urettferdige og/eller urealistiske, men også de kommunale styrerne opplever at tilskuddene er trange og uforutsigbare. En styrer påpeker at handlefriheten og handlingsrommet på de frie driftsmidlene har blitt mindre over tid, samtidig som statens krav har økt. I forhold til økonomisk overskudd og eierutbytte er det forskjell på de private og kommunale barnehagene. Der eventuelle overskudd (utover 2 % som blir overført til neste budsjettperiode) i de kommunale barnehagene vil gå tilbake til kommunen i form av kostnadsbesparelser, har ikke styrerne i de to store private barnehagene innsikt i hvordan eventuelt eierutbytte fra deres barnehager benyttes eller plasseres. I den lille, uavhengige private barnehagen har de imidlertid som forutsetning at overskudd kun vil gå til nedbetaling av lån og drift/vedlikehold, og ikke til noe utbytte.

Lovverket setter en nedre grense for hvor mange pedagoger en barnehage skal ha i forhold til barnetallet. Det setter imidlertid ingen øvre grense, dette er det barnehagenes eiere som styrer selv. Men så kommer også de økonomiske rammetilskuddene/ overføringene inn og legger føringer for barnehagens inntekter. I likhet med en hvilken som helst annen virksomhet vil barnehagedrift bare være

økonomisk lønnsom dersom inntektene overstiger kostnadene. Både kommunale og private eiere ser ut til å ”skvise sitronen” med hensyn til å operere med den lavest mulige bemanningen som lovverket tillater, for å spare inn på kostnadssiden. Dette påvirker det kvalitative innholdet i barnehagen negativt fordi det fører til mer stress og jag, og mindre tilgjengelige voksne for de enkelte barna.

Matinnkjøp og praksis rundt måltider speiler ulike valg basert på forskjellige forklaringskontekster. Av direkte praktisk innhold forstår vi at mat og måltider konkret belyser noen verdikonflikter som kan ha innvirkning på barnehagens kvalitet. Samtlige styrere søker å ivareta barnehagehverdagen etter beste mening og evne, men én styrer skulle gjerne brukt mer ressurser på økologisk mat dersom det hadde vært lettere tilgjengelig. En annen styrer skulle gjerne hatt muligheten til å lage mer hjemmelaget mat for å kunne ivareta et bedre kosthold, men da måtte det ha vært flere voksne på jobb. Måltidet ses også som en læringsarena, og det dannes grunnlag for god folkeskikk ved smøremåltidet eller ved bålet når de drar på tur. Stor vekt blir lagt på organiseringen rundt måltidene for å unngå oppbrudd i det som skal være en rolig stund, og i slike situasjoner det kan oppstå verdikonflikter ved at bemanningen er knapp eller at de har for lite økonomiske ressurser til å foreta gode innkjøp. I noen tilfeller kan det fort bli mye støy og oppbrudd, noe som kan føre til mindre tilgjengelige og oppmerksomme voksne, og et svekket samspill med barna. Da går det utover kvaliteten.

I forhold til barnehagenes ytre økonomiske og politiske kontekst uttaler en av styrerne seg svært kritisk til at stadig yngre barn blir sendt i barnehage, og mener vi som samfunn burde tatt oss råd til lengre fødselspermisjon. Hun gir uttrykk for at det er instrumentelle verdier – formodentlig et ønske om samfunnsøkonomisk vekst gjennom full sysselsetting – som råder foran små barns og foreldres behov for å være fysisk nær hverandre. En annen styrer er på sin side opptatt av at foreldrene må slippe å føle dårlig samvittighet for de valgene de tar når de sender spedbarn i barnehagen, for det er ikke sikkert de har noe annet valg. Når barna blir veldig slitne forsøker hun å løse dette dilemmaet ved å gå i dialog med foreldrene. Kvaliteten påvirkes dermed i

begge retninger. Selv om det økonomiske og politiske systemet i en del tilfeller tvinger foreldre til å sende småbarn i barnehagen før de ønsker det selv, demmer styrer delvis opp for en slik negativ påvirkning ved hjelp av dialog med foreldrene.

Flere av styrerne opplever at de økonomiske rammene fra det offentlige ikke står i samsvar med kravene. De synes det er veldig bra at det stilles tydelige krav til barnehagene, men kan samtidig oppleve at det er urealistisk å tenke at man skal få gjort noe med alt som står i formålsparagrafen og rammeplanen. En av styrerne kjenner veldig på at dialogen med de besluttede myndighetene mangler, og opplever samtidig at de fleste som mener noe om barnehager ikke har den nødvendige innsikten og forståelsen for hvordan tingene egentlig foregår. Også her ser vi en tosidig påvirkning ved at strengere krav fra myndighetene har positiv innvirkning på kvaliteten, samtidig som det opplevde gapet med hensyn til hva som blir krevd og hva som er gjennomførbart skaper stress og frustrasjon.

Den pågående diskusjonen rundt omorganisering av barnehagesektoren i Bodø kommune skaper bekymring og usikkerhet, og oppleves som vanskelig av flere av styrerne. Én styrer føler at de blir overkjørt og ikke hørt i disse diskusjonene. De kommunale styrerne opplever at kommunen er en trygg og redelig eier og arbeidsgiver, til tross for at det byråkratiske systemet er tregt og tungvint. Flere uttrykker skepsis til en del private aktører som de mener er mest opptatt av å tjene penger. De private styrerne uttrykker på sin side skepsis til det kommunale systemet, og opplever at tilskuddsordningen som innebærer at deres tilskudd blir beregnet ut fra de kommunale barnehagenes driftsregnskap, er svært urettferdig og uforutsigbar.

En styrer reagerer på den lange ventetiden for å få nødvendige ekstraressurser fra kommunen i forhold til barn med spesielle behov, og opplever at dette går utover både barn og ansatte. De barna som ikke har spesielle behov får nødvendigvis mindre tid og oppmerksomhet fra de ansatte. Bodø kommune har uttalt at de vil spare inn flere titalls millioner kroner på barnehagedriften de kommende årene. I henhold til markedsliberalistisk, nyklassisk økonomisk tenkning kan dette være helt i tråd med et rasjonelt og nyttemaksimerende ideal, men på bakgrunn av de funnene vi har gjort gjennom denne oppgaven mener vi det er grunn til å frykte at slike kutt og innsparinger bare vil forsterke de eksisterende verdikonfliktene, og følgelig ha negativ innvirkning på kvaliteten i barnehagene i Bodø.

Praktiske og teoretiske implikasjoner:

Med våre to forskjellige virkeligheter/ fortolkningsrammer/kontekster, vil vi nyansere bildet ved å presisere at økonomisk effektivitet og økonomisk rasjonalitet også kan være ønskverdig.

I vårt samfunn hvor økonomien til dels formes av markedskrefter vektlegges effektivitet som mekanisme for overlevelse. I tillegg er det her snakk om en stor og kompleks samfunnsinstitusjon, som administreres i tråd med en form for byråkratisk rasjonalitet for å ivareta de kollektive interessene. Dette gir seg utslag i at man i en eller annen form vil måtte operere på kant med hva man moralsk sett skulle ønsket, og en viss form for instrumentell rasjonalitet må derfor aksepteres. Taylor (1998) hevder i denne sammenheng at eneste måten å unngå noen som helst instrumentell fornuft måtte være å gå i indre eksil.

I et optimalt ressursfordelingsperspektiv og en helhetlig tilnærming basert på sterk bærekraft er det både behov for og rom for økonomisk effektivitet. I den daglige praksis ser vi at farene ved den i sin rene isolerte form kan balanseres opp og nøytraliseres gjennom valg basert på sterke vurderinger. Det er dette skjæringspunktet som per i dag vil avgjøre om vi får fornøyde eller triste og stressede barn i følge våre funn.

Jo flere sammenhenger en evner å se, jo lengre vil en kunne komme med hensyn til å innfri formålsparagrafen innenfor det samme økonomiske handlingsrommet. Dette vil kunne lette arbeidshverdagen for de ansatte, og gi en større opplevelse av sammenheng mellom barnehagens og styrernes grunnleggende verdier og de valg som blir tatt. Mange av styrerne er også opptatt av å oppdage mer eller mindre skjulte handlingsrom innenfor de budsjett- og ressursrammene de har til rådighet, gjennom dialog og samarbeid med medarbeidere og andre styrere, og ved å finne nye og kreative løsninger på små og store problemer i hverdagen.

Etter vår mening vil imidlertid det å oppdage flere sammenhenger og styrke de kommunikative nettverkene på lavere nivå ikke være tilstrekkelig for å løse alle de verdikonfliktene som styrerne beskriver. Vi antok på forhånd at fordi vi hadde valgt

en viss spredning i caseutvalget, med hensyn til barnehagenes profil, ville vi få en langt større variasjon i informantenes svar med hensyn til de opplevde verdikonfliktene. Vi erfarte imidlertid at mange av svarene var overraskende like i forhold til en del spørsmål/ konfliktområder. Dette tolker vi slik at overordnede føringer som alle barnehager må forholde seg, og da spesielt med hensyn til økonomiske rammer, både på inntektssiden gjennom makspris og offentlige tilskudd, og på kostnadssiden gjennom krav til bemanningsnorm, er så gjennomtrengende at barnehagens driftsform og profil er av mindre betydning i så henseende.

Med utgangspunkt i styrenes uttalelser oppfatter vi det slik at dialogen mellom beslutningsmyndigheter og styrere er svak og preget av mangelfull forståelse for hverandres virkelighet. Det er de statlige og kommunale myndigheter som legger de politiske føringene og de økonomiske rammene for barnehagedriften, og de fleste styrerne har akseptert og innfunnet seg med at forholdene er som de er, til tross for at dette går på bekostning av barnehagens innhold og kvalitet. Begrunnelsen for denne aksepten er gjerne at det ikke går an å gjøre noe med situasjonen, og at det ikke nytter å drømme om noe som ikke er mulig. Dette tolker vi som et uttrykk for økonomiens og systemverdenens kolonialisering av livsverdenen gjennom en delvis fortrenning av det sosiale delsystemet (og de verdiene barnehagene er tuftet på) som barnehagene er en del av (Habermas, 1999).

For å kunne ta tak i og løse de dypeste verdikonfliktene mener vi det er nødvendig med en større horisontsammensmeltning mellom statlige og kommunale beslutningsmyndigheter og de som står i fenomenet og kjenner på verdikonfliktene til daglig. For å muliggjøre dette må det først og fremst legges til rette for at aktørene kan møtes til likeverdig dialog på en kommunikativ arena. Vi mener det er nevnte myndigheter som har det største ansvaret her, i og med at det er de som sitter med den formelle makten til å påvirke situasjonen. For å oppnå en likeverdig dialog er det imidlertid avgjørende at aktørene kan forstå hverandre. Dette krever innsikt i hverandres fagdisipliner og verdensbilder. Høye spesialiseringsnivåer og mangel på transdisiplinær kommunikasjon er derfor en alvorlig hindring og trussel for denne type likeverdig og forenende dialog.

Det at det er et langt større samsvar mellom formålsparagrafens verdigrunnlag og de verdier som vi finner igjen i økologisk økonomi tolker vi som en bekreftelse på at det er behov for en økonomisk forståelse som er langt bredere enn den etablerte hva angår verdier og modeller for den menneskelige aktør, og som også inkluderer kulturelle og økologiske verdier og sammenhenger.

Vi mener det er grunnlag for å si at det generelt er behov for en økende grad av helhetlig tenking rundt problemkomplekset for å redusere negative konsekvenser av økonomiske rasjonalitetshensyn med hensyn til barnehagenes kvalitative innhold. Det bør derfor settes mer fokus på tverrfaglige og transdisiplinære tankemønstre både i økonomisk og annen utdanning, herunder også de barnefaglige. Generelt i samfunnet tror vi det er behov for større tverrfaglig forståelse, og mindre fokus på spesialisering.

Forslag til videre forskning:

En mulighet for videre forskning vil være å sette denne oppgaven inn i en større sammenheng, og eksempelvis knytte funnene opp mot forskning på livskvalitet, eller forske mer på transdisiplinære tilnærminger innefor barnehagekonteksten.

En annen mulighet er å gjøre studier som innlemmer en større del av barnehagenes nettverk, herunder foreldre, ulike utvalg, myndigheter, og andre barnehager, for å få en bredere forståelse for problemkomplekset og synliggjort flere mulige løsninger.

LITTERATUR

Alvesson, M. (2011). *Interpreting interviews*. SAGE Publications Ltd

Alvesson, M. og Sköldberg, K. (1994). *Tolkning och reflection. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Studentlitteratur

Becker, C. (2006). The human actor in ecological economics: Philosophical approach and research perspectives. *Ecological Economics*, 60, 17-23.

Capra, F. (1986). *Vendepunktet*. Dreyers Forlag AS. Oslo

Capra, F. (1997). *The web of life*. Flamingo. London

Capra, F. (2002). *The hidden connections. A science for a sustainable living*. Random House Inc. New York

Dalen, M. (2011). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Universitetsforlaget

Daly, H.E. og Cobb Jr., J.B (1994). *For the Common Good – Redirecting the Economy toward Community, the Environment, and a Sustainable Future*. 2nd Edition. Beacon Press, Boston

Daly, H.E. og Farley, J. (2004). *Ecological Economics. Principles and applications*. Island Press, Washington DC

Dybvig, D.D. og Dybvig, M. (2003). *Det tenkende mennesket*. Tapir Akademisk Forlag, Bergen.

- Eide, D. og Lindberg, F. (2006). På søk etter brudd i organisasjons- og konsumentforskning – konsistens i følge ontologisk hermeneutikk. I Nyeng, F. & Vennes, G., red., *Tall, tolkning og tvil*. Cappelen Akademiske forlag, 155-187
- Etzioni, A., (1988). *The Moral Dimension – Towards a New Economics*. The Free Press, New York
- Fjelldal-Soelberg, F. (2010). *Entreprenøriell markedsføring: En studie av entreprenørskap og markedsføring som overlappende fenomen. Avhandling for graden PhD*. Handelshøgskolen i Bodø
- Georgescu-Roegen, N. (1999). *The Entropy Law and the Economic Process*. Harvard University Press
- Gilje, N. og Grimen, H. (1993). *Samfunnsvitenskapenes forutsetninger. Innføring i samfunnsvitenskapenes vitenskapsfilosofi*. Universitetsforlaget
- Gustavsen, B. (2007). *The Principles of Knowledge Creation. Research Methods in the Social Sciences*. Edward Elgar Publishing Ltd
- Habermas, J. (1999). *Kommunikativ handling, moral og rett*. Tano Aschehoug
- Hosinski, T. E. (1993). *Stubborn Fact and Creative Advance. An Introduction to the Metaphysics of Alfred North Whitehead*. ROWMAN&LITTLEFIELD PUBLISHERS; INC
- Ims, K. og Jakobsen, O.D. (2005). Konkurransen eller samarbeid? Refleksjoner over den moderne økonomiens etiske og ontologiske forutsetninger. I Nyeng, F. Og Vennes, G. (red.), *Kan organisasjoner føle?*, Cappelen Akademisk Forlag, Oslo
- Ims, K. og Jakobsen, O.D. (2011). Lederen, ledelse, ansvar og autentisitet. I Rousseau, L.G., red., *Liv og Ledelse*. Nordnorsk Lederutvikling, kapittel 3

Ingebrigtsen, S. og Jakobsen, O. (2004). *Økonomi, natur og kultur*. Abstrakt Forlag, Oslo

Ingebrigtsen, S. og Jakobsen, O.D. (2006). *Økonomi, natur og kultur. Praktiske eksempler*. Abstrakt Forlag, Oslo.

Ingebrigtsen, S. og Jakobsen, O. (2009). The Moral Development and the Economic Actor. *Ecological Economics* 68, 2777-2784.

Johannessen, A., Kristoffersen, L. og Tufte, P.L. (2004). *Forskningsmetode for økonomisk-administrative fag*. Abstrakt Forlag, Oslo.

Johannessen, J.A. og Olsen, B. (2008). *Positivt lederskap*. Universitetsforlaget

Johnson, P., Duberley, J. (2000). *Understanding Management Research*. SAGE Publications

Kvale, S. og Brinkmann S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal akademisk forlag

Max-Neef, M. (2005). Foundations of transdisciplinarity. *Ecological Economics* 53, 5-16

Max-Neef, M. (1995). Economic growth and quality of life: a threshold hypothesis. *Ecological Economics* 15, 115-118

McCracken, G. (1988). *The long interview*. SAGE Publications

Nyeng, F. (2000). *Det autentiske menneske – med Charles Taylors blikk på menneskevitenskap og moral*. Fagbokforlaget, Bergen

Nyeng, F. (2003). *Vitenskapsteori for økonomer*. Abstrakt forlag

Nyeng, F. (2011). *Etikk og samfunnsansvar. Historie, teori og ledelse*. Abstrakt forlag AS.

Persky, J. (1995). Retrospectives. The ethology of homo economicus. *Journal of Economic Perspectives* 9 (2), 221 – 231 spring.

Ringstad, V. (2011). *Samfunnsøkonomi og økonomisk politikk for turbulente tider*. Cappelen Damm AS.

Røpke, I. (2004). The early history of modern ecological economics. *Ecological Economics*, 50, 293-314

Seligman, M.E.P. (2002). *Authentic Happiness: Using the New Positive Psychology to Realize Your Potential for Lasting Fulfillment*. New York: Free Press/Simon and Schuster.

Siebenhüner, B. (2000). Homo sustinens – towards a conception of humans for the science of sustainability. *Ecological Economics* 32, 15-25.

Taylor C. (1998). *Autentisitetens etikk*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo.

Taylor, C. (1999), *Philosophy and the human sciences. Philosophical Papers 2*. Cambridge University Press.

Yin, R. K. (2003). *Applications of case study research*. SAGE Publications Inc

Internettadresser:

Bodø Kommune (2011b). Nedlastet 20. mai 2012 fra
<http://bystyret.bodo.kommune.no/utvalg/Formannskap/FORM20110601/FORM-PS11-082.PDF>

Jensen, K. S. (2011). Nedlastet 14. mai 2012 fra
http://oss.fagforbundet.no/pdf/?article_id=66739

Kvaran, K. (2009). Nedlastet 14. mai 2012 fra <http://kvaran.com/>

Halvorsen, K. (2011). Nedlastet 14. mai 2012 fra
http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/aktuelt/taler_artikler/kunnskapsministerens-taler-og-artikler/taler-og-artikler-av-kunnskapsminister-k/2011/kompetanse-gir-kvalitet-i-barnehagen.html?id=654148

SSB (1999). Nedlastet 14. mai 2012 fra <http://www.ssb.no/ssp/utg/9904/1.shtml>

Nybrodahl, S. T. og Håkonsen, H. O. (2012). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://home.online.no/~steinny/kap2/verdier.htm>

Stortingsmelding nr. 41 (2008-2009). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/regpubl/stmeld/2008-2009/stmeld-nr-41-2008-2009-.html?id=563868>

Kunnskapsdepartementet (2012). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/barnehager/artikler-om-barnehage/utdanningsdirektoratet-har-tatt-over-ans.html?id=668217>

Lov om barnehager av 2005 (2012). Nedlastet 20. mai 2012 fra
<http://www.lovdatab.no/all/hl-20050617-064.html#1>

Utdanningsforbundets (2011). Nedlastet 14. mai 2012 fra
http://www.utdanningsforbundet.no/upload/Publikasjoner/Temanotat/Temanotat%202011/Temanotat_2011_07.pdf

Statistisk Sentralbyrå (2012a). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.ssb.no/barnehager/>

Statistisk sentralbyrå (2012b). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.ssb.no/barnehager/tab-2012-03-15-03.html>

Statistisk sentralbyrå (2011a). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.ssb.no/barnogunge/2011/tabeller/barnehage/bhage0418.html>

Statistisk sentralbyrå (2011b). Nedlastet 14. mai 2012 fra
http://www.ssb.no/minifakta/main_06.html

Bodø kommune (2012). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.bodo.kommune.no/nor/vare-tjenester/barnehage-og-skole?lang=nor&displayitem=330&module=tjenester>

Statistisk sentralbyrå (2011c). Nedlastet 14. mai 2012 fra
http://www.ssb.no/emner/02/barn_og_unge/2011/tabeller/barnehage/bhage0218.html

Kunnskapsdepartementet (2012b). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/tema/barnehager/foreldrebetaling-.html?id=115229>

Statistisk sentralbyrå (2011e). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.ssb.no/barnegenniv/>

Statistisk sentralbyrå (2012c). Nedlastet 14. mai 2012 fra
http://statbank.ssb.no/statistikkbanken/Default_FR.asp?PXSid=0&nvl=true&PLanguage=0&tilside=selecttable/hovedtabellHjem.asp&KortnavnWeb=barnegenniv

Bodø kommune (2011a). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://bystyret.bodo.kommune.no/utvalg/Bystyret/BYST20110217/BYST-PS11-007.PDF>

Bodø Kommune (2011c). Nedlastet 14. mai 2012 fra
http://bodo.kommune.no/nor/politikk-og-demokrati/moteinnkallinger_sakskart-og-protokoller/?&function=search&module=moteplan#

Avisa Nordland (2012). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://www.an.no/leder/article6044038.ece>

Bodø Nu (2012). Nedlastet 14. mai 2012 fra <http://bodonu.no/>

Farber, S. og Bradley, D. (2005). Nedlastet 20. mai 2012 fra
<http://www.fs.fed.us/eco/s21pre.htm>

Jakobsen, O. (2011). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://sustainability10.wordpress.com/?s=costanza>

Ims, K. og Jakobsen, O. (2011). Nedlastet 20. mai 2012 fra
<http://www.ovejakobsen.com/artikler/Liv%20og%20ledelse%202011.pdf>

Stanford Encyclopedia of Philosophy (2012). Nedlastet 14. mai 2012 fra
<http://plato.stanford.edu/entries/ethics-virtue/>

Forskningsetiske komiteer (2010). Nedlastet 20. mai 2012 fra
<http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Forskningsetisk-sjekkliste/>

VEDLEGG

Vedlegg 1: Samtaleguide

GRAND TOUR (generell åpningsrunde for å bli bedre kjent med styrer):

Hva inngår i en vanlig dag/ uke? Hvilke arbeidsoppgaver har du? Hva er din rolle?

Fortell litt om dette

Styrers arbeidsverktøy, hvilke/ hvordan er disse?

Hvordan er barnehagen organisert? Det store bildet.

Organisering av barnehagen, bemanning:

Barnehagens størrelse. Hvorfor dette antall avdelinger/ barn? Hva tenker du rundt dette?

Barnegruppenes sammensetning. Hvorfor denne alderssammensetningen? Hvordan opplever du dette? Kunne det vært organisert annerledes?

Antall ansatte per barn? Er det noen faste voksne som følger de enkelte barna, eller hvordan er dette? Er det forskjell med hensyn til barnas alder? Hvordan opplever du dette?

Personalets samlede kompetanse og erfaring. Hvordan opplever du denne?

Arbeids-/ansvarsfordeling mellom styrer og eier

Hva tenker du rundt det at dere er en friluftsbarnhage/ natur-/ miljøbarnehage? Hva betyr dette?

Ressurser, fokus og prioriteringer

Hvordan opplever du den generelle ressursituasjonen deres? (tid, penger, hender/hoder)

Er det avsatt tilstrekkelig med ressurser til styrerstillingen? Til øvrig bemanning?

Opplever du at dere har nok hender/ fang til alle barna? I hele åpningstiden? Er det noen tider på døgnet der bemanningen burde vært annerledes?

Hvordan er det med sykefravær, vikarbruk, turnover? Hvordan løses dette i praksis? Utfordringer

Opplever du at dere har tilstrekkelig rom/ ressurser for å dekke formålsparagrafen/ rammeplanen på en tilfredsstillende måte? Opplever du noen verdikonflikter her?

Hvordan lager dere årsplanen? Hvem, hva, hvorfor? Er det noe som må prioriteres bort? Blir denne fulgt i praksis? Evt. justeringer underveis?

Rapporteringsoppgaver/-krav. Hvordan er dette, tar det mye tid, hvordan oppleves dette?

Økonomiske og politiske rammebetingelser:

Hvordan er det med tilskudd fra det offentlige? Andre inntekter (for eksempel fra foreldre)? Hvordan opplever du dette?

Hvordan brukes evt. økonomisk overskudd? Hvorfor? Hvordan er det med evt. eierutbytte? Uttalte mål om dette? På kort/ lang sikt? Hvordan opplever du dette?

Hvordan opplever du ”romsligheten” på budsjettet?

Hvordan henger økonomiske forhold (tilskudd, rammebetingelser, budsjett) sammen med for eksempel fordelingen av barn på de enkelte avdelingene, med hensyn til alderssammensetning? Favoriserer tilskuddsordningene noen bestemt organisering?

Hvordan opplever du det ytre, økonomiske, politiske systemet som barnehagen eksisterer innenfor?

Innkjøpsrutiner, praktisk rundt måltider

Har barnehagen matpenger (fra foreldrene), evt. hvor mye? Hva tenker du rundt dette?

Er mat og måltider en stor utgiftspost? Hvor stort matbudsjett har dere? Hvordan oppleves dette?

Hvordan foregår matinnkjøpene i barnehagen? Hvilke (evt.) innkjøpsavtaler har dere?

Blir matinnkjøp og servering gjort av barnehagen (helt eller delvis)? Hvorfor det? Hvem har bestemt det? Hvordan kunne det evt. blitt gjort annerledes?

Hvordan er måltidene satt sammen? Hva er det som avgjør hva som blir kjøpt inn? (pris eller kvalitet?) Hvordan opplever du dette? Har dere varme eller kalde måltider? Hvorfor? Kommer foreldrene med innspill til kosthold og måltider?

Hvordan tilrettelegges måltidene? Hvor lang tid settes av til måltidene? Sitter de voksne sammen med barna? Hva tenker du rundt dette?

Får de som ønsker det, spise oftere enn til de fastsatte måltider? Hvorfor/ hvorfor ikke? Er det noen konflikter her? Hvordan kunne det evt. vært gjort annerledes?

Opplever du at det er konflikter i forhold til matinnkjøp/ antall/ innhold/ standard på måltidene? Evt. hvilke? Hvordan løses dette i praksis? Kunne du se for deg andre løsninger her? Hvilke/ hvorfor?

Har måltidene noen spesiell funksjon (for eksempel pedagogisk)? Hva er målet for måltidene? (for eksempel ”vomfyll” versus læring, sammenheng mellom mat og helse) Opplever du at de tilgjengelige ressursene er tilstrekkelig for å nå dette målet? Hvorfor / hvorfor ikke?

Hvordan henger økonomiske forhold/ hensyn sammen med innkjøp av mat, måltiders sammensetning osv?

Verdikonflikter, interessekonflikter:

Opplever du at det er konflikter i forhold økonomiske hensyn og andre verdihensyn (forankret i barnehageloven og rammeplanen)? Hvilke? Hvordan løses dette i praksis? Kunne du se for deg andre løsninger her? Hvilke/ hvorfor?

Opplever du at dere gjør noen valg som ikke er lønnsomme, som går på tvers av en lønnsomhetstankegang eller en etablert norm? Hvorfor gjøres dette? Eller er det tilfeller der du skulle ønske at dere kunne gjort ting annerledes?

Opplever du at dere har god/ dårlig tid? Rekker du/ dere over alt som skal gjøres? Har dere evt. innført noen tidsbesparende tiltak i hverdagen? Har dette med tid til disposisjon endret seg de siste årene? Evt. hvorfor/ hvordan?

Andre ting som er relevant å trekke frem? Noe vi ikke har spurt om som du gjerne vil få frem?

Vedlegg 2: Forespørsel om deltagelse på intervju og samtale i forbindelse med masteroppgave

Vi er to masterstudenter ved Handelshøgskolen, Universitetet i Nordland, som nå skriver den avsluttende masteroppgaven innenfor studiespesialisering i økologisk økonomi. Temaet for oppgaven er økonomiens betydning for barnehagesektoren, sett i forhold til verdigrunnlaget i Barnehagelovens formålsparagraf. Mer presist søker vi innblikk i verdikonflikter som kan oppstå i barnehagehverdagen, mellom økonomiske hensyn og andre verdihensyn forankret i formålsparagrafen, og hvordan konfliktene løses i praksis. Vi ønsker å utforske dette temaet med utgangspunkt i hvordan barnehagestyrere opplever slike problemstillinger i sin hverdag.

Samtykke og konfidensialitet

For å kunne innhente nødvendig informasjon ønsker vi å gjennomføre intervju og samtaler med barnehagestyrere. Vi vil ta for oss 6-8 barnehager i Bodø-området, både private og kommunale.

Samtalene vil ta omkring 30-45 minutter, og vi blir sammen enige om tid og sted. I henhold til *Forskningsetiske retningslinjer for samfunnsvitenskap, jus og humaniora*³ er det frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Innsamlede opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og alle data anonymiseres. For å kvalitetssikre datainnsamlingen ønsker vi å benytte lydopptaker. Alle opptak blir slettet etter transkribering.

Om du ønsker å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på samtykkeerklæringen nedenfor. Denne vil vi samle inn ved intervjustart. Hvis det er noe du lurer på kan du ringe eller sende en melding til Camilla 996 14994, eller Vivi 924 07613. Du kan også sende en e-post til frustorsletten@gmail.com, eller kontakte vår veileder Ove Jakobsen ved Senter for økologisk økonomi og etikk, Handelshøgskolen i Bodø på telefonnr. 75 51 76 81.

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studiet av barnehagesektoren og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnr.....

³ <http://www.etikkom.no/no/Forskningsetikk/Etiske-retningslinjer/Samfunnsvitenskap-jus-og-humaniora/>